

IZVEŠTAJ KOMANDE DIVIZIJE „GRANATIERI DI SARDE-
NJA" OD 1. NOVEMBRA 1941. VISOKOM KOMESARU
LJUBLJANSKE POKRAJINE O OPERACIJAMA ČIŠĆENJA
U ZONI MOKREC—DEBELI VRH*

V. P. 81; 1. novembar 1941—XX

KOMANDA PEŠADIJSKE DIVIZIJE „GRANATIERI DI SARDENJA"

Ured načelnika štaba

Sekcija operacija i službi

Predmet: Operacije čišćenja „6—29. oktobra 1941—XX"

NJEGOVOJ EKSELENCIJI VISOKOM KOMESARU ZA LJUBLJANSKU
POKRAJINU

i na znanje:

KOMANDI XI ARMIJSKOG KORPUSA

Vojna pošta 46

Odgovarajući želji V. E. dostavljam Vam pregled operacija koje su se odigrale od 6. do 29. oktobra ov. godine i operativne zamisli koje su do njih dovele.

Nakon što se povećao broj zločina izvršenih od ustanika, razmatranjem načina na koje su ti atentati bili izvršeni i mesta gde su se odigrali, dobio sam jasan utisak da rukovodeći operativni centar atentatora ima svoj Glavni štab u brdovitoj zoni južno od Ljubljane.

Ta zona gusto pošumljenih brda Krim, Kamenica, Mokrec sa visoravni Iška (nazvana Dolomiti Iške) sačinjava u stvari pravu utvrđenu i nepristupačnu klisuru, gde okomite stene, prostrane špilje i neprohodni peščani nanosi pružaju sigurno sklonište.

Pored toga, odbrana tih predela osigurava se sa malo ali dobro raspoređenog automatskog oružja i sa po kojom istaknutom osmatračnicom, odakle se pruža širok pogled na prilazne puteve te zone i tako zaštićuje od svakog iznenađenja.

Sem toga postoje i druge prednosti:

— Blizina Ljubljane radi sigurne veze sa rukovodećim organima, za lako prihvatanje regruta koji najvećim delom dolaze iz grada i okoline, za preuzimanje snabdevanja, zahvaljujući jakoj turističkoj aktivnosti;

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 6/5—8, k. 456.

— mogućnost za ustanike da se oslone na brojna naselja koja postoje na strminama brda i po dolinama;

— mogućnost da se upućuju u zločinačke akcije grupe ustanika kroz brojne doline koje se iz planinskih masiva šire u svim pravcima teritorije.

Sa svrhom da se:

— neprijateljski organizam pogodi u srce;

— izbací iz njegovog gnezda;

— spreči da organizuje polaznu bazu svoje zločinačke aktivnosti;

Smatrao sam potrebnim:

— izvršiti okupaciju teritorije za koju je ustanovljeno da je utvrđeno gnezdo ustanika;

— držati na dohvatu ruke, u raznim garnizonima koji okružuju brdski masiv, naoružane grupe spremne da se na vozilima brzo koncentrišu na mestu gde se ustanici pojave, imajući u vidu osobine ustanika, koji imaju mogućnost da se pretvore u mirne građane i izbegnu poteru tamo gde intervencija naših trupa ne bi bila hitno izvedena.

6. oktobra rasporedio sam 11/1 grenadira u zoni Škrilje—Golo, da bih sledećih dana izvršio sistematsko čišćenje zone.

Određi bataljona započeli su odmah te operacije sa odgovarajućom pripremom za borbu u šumama.

Na osnovu obaveštajne aktivnosti ranijih dana, operacije su u početku izvršene u zoni na unapred određenim pravcima, a zatim razvijane prema rezultatima prethodnih dana i naknadno dobivenim informacijama.

Prvi rezultati bili su sledeći:

— 7. pr. mes. u izviđanju u zoni Mokrec—Malinjak — k. 939, k. 982 bilo je otkriveno šest baraka — skloništa, koje su po obaveštenjima bile označene kao pribežište oružanih bandi.²

Barake su bile zamaskirane gustim šumarkom i zaštićene osmatračnicama i položajima izrađenim za automatsko oružje sa širokim vidikom i poljem dejstva, a u njima je nađeno oružje i razni drugi materijal.

Barake su bile zapaljene, a položaji i osmatračnice uništeni.

— U istoj zoni Mokreca pronađen je telefon vezan za Turjak—Gradež, Teško vec—Podturjak—Zaga—Mokrec—Mačkovec—Rob, za koji stanovnici kažu da postoji radi šumskih poslova, ali koji izaziva sumnje da se iskorišćava radi veze sa ustanicima.

² Barake su služile za smeštaj Mokreške partizanske čete (vidi Dr Metod Mikuž, n.d., str. 174).

— Na brdu Kurešček otkriveno je planinsko sklonište, do kojeg se penju brojni turisti, čiji broj, s obzirom na podmaklu sezonu, opravdano izaziva sumnje da je reč o snabdevačima ustanika.

Na osnovu novoprimljenih obaveštenja o mogućnosti premeštanja ustanika i s obzirom na uspeh akcije čišćenja izvršene 7. pr. mes., naredio sam:

— pojačati prikupljanje obaveštenja s ciljem da se dođe do sigurnih podataka, da bi se moglo u jasnoj situaciji upornim akcijama raditi na uništenju ustanika;

— postaviti brojne zasede u zoni Kurešček, u kojoj baraka—sklonište može da posluži kao privlačno mesto za pobunjenike;

— osluškiivati telefonske razgovore koji se vode na liniji Mokrec.

Rezultati :

— brzo dešifrovanje sigurnih obaveštenja davanih telefonskim putem ustanicima o pokretima naših trupa;

— sukob nekih odeljenja sa jednom oružanom formacijom ustanika u blizini Zapotoka (14. prošlog mes.), sukob koji se odigrao bez ikakvih naših gubitaka.³

— 2 ustanika poginula;

— 20 uhapšenih, među kojima: 8 predatih ratnom sudu 2. armije jer su pripadnici bande, 9 jataka, i 3 oslobođena jer ih ništa ne tereti.

Onih 8 potkazanih zbog učešća u bandi bili su se prurušili, pošto su bacili oružje, u mirne građane i tako uhapšeni kao sumnjivi.

Tek naknadnim utvrđivanjem mogla se ustanoviti njihova odgovornost. S druge strane njihovo saslušanje bilo je neophodno potrebno, da bi poslužili kao izvor za nova obaveštenja.

Najveći uspeh aktivnosti naših trupa u toj zoni odrazio se na moralu samih bandita, koji su se osećali odasvud proganjani, otkriveni i lišeni skloništa i baza za snabdevanje.

Jedan pripadnik bande, koji je učestvovao u okršaju 14. pr. mes., dezertirao je iz svoje grupe i postao naš dragoceni obaveštajac.

Akcija 14. pr. mes. i vesti iz novog obaveštajnog izvora potvrđuju ranija obaveštenja i tada je neosporno utvrđeno da banda postoji i približno se moglo ustanoviti gde se nalazi.

Tada sam naredio da se 20. oktobra izvrši akcija čišćenja terena sa svrhom da se:

³ Italijanske jedinice sukobile su se sa Robskom četom 3. partizan-skog (Krimskog) bataljona (vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 54).

— zauzme logor prokazan od obaveštajca koji je utekao iz bande;

— da se zauzme šilja na visoravni Iške;

— da se unište ustanici ili bar da im se preseče svaka mogućnost prikrivanja i snabdevanja.

Međutim, posle podne 19. pr. mes. i noću 20. pr. mes., usledio je napad na Lož i Bezuljak,⁴ očito izvršen od iste bande, koja se, već izbačena iz svog gnezda i željna da povрати svoj prestiž, osećala kao izgubljena, bilo zbog operacija izvršenih 14. pr. mes., bilo usled prisutnosti u zoni naših trupa, koje su osiguravale zaštitu civilnom stanovništvu.

Ta akcija nije izmenila moju operativnu zamisao, već me je, naprotiv, još više uverila da ustanici više neće vršiti napade na ta mesta, zbog kojih je data uzbuna, nego će pokušati da se vrate u svoje centre čije je mesto u zoni u kojoj je predviđeno čišćenje za 20. pr. mes. — Zbog toga sam naredio:

— da se izvrše operacije predviđene za 20. pr. mes.;

— da se u ešelonima po četama na odstojanju od jedne etape 11/1 premesti iz brdske zone u zonu napada izvršenog 20. pr. mes. sa ciljem.

— da traga i uništi ustanike koji bi eventualno pokušali da se vrate u centar svoje aktivnosti;

— da im se zatvori put ka severu;

— da se po svaku cenu oslobode naši zarobljenici;

— da se operiše u sadejstvu tog bataljona s pokretnim periferijskim odeljenjima, da bi se kao u zamci zatvorili svi izlazi i zone u koje se neizbežno morala da skloni banda.

Na taj način, dok sam mogao da izvršavam postepeno čišćenje područja, kao i brze ofanzivne akcije na mesta u kojima su se, kako je javljeno, nalazili ustanici, stezao sam sve više krug vojske oko bandita.

Sledeće, postepene faze izvršavanja ovog manevra opkoljavanja dozvolile su:

—: tačno pronalaženje i uništavanje logora ustanika, iz kojega su krenuli prema Robu 20. pr. mes.;

— početak njihovog rasula do kojeg je došlo kad su tražili na drugim mestima mogućnost života i snabdevanja i kad su hteli da umaknu iz obruča koji se stezao oko njih;

⁴ Napad iliti Lož izvršile su Loška, Robska i Preserska četa 3. partizanskog (Krimskog) bataljona a Bezuljak je napala Borovniška četa istog bataljona (vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 54).

⁵ Odnosi se na glavni logor 3. partizanskog (Krimskog) bataljona u Zali pod Osredekom (vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 54).

— pravovremenu intervenciju pokretnih odeljenja u pomenutim pokušajima napada na Loški Potok i Gračarice, kao što se desilo 22. i 25. pr. mes., uz sukobe koji su doveli do ubistva jednog ustanika, ranjavanja trojice i zarobljavanja jednog od njih;

— da se okupiraju tog istog dana, 25. pr. mes., mesto Draga i Grčarice s II odeljenjem grenadira, koji su stigli iz Kočevja i da se pošalju u zonu odeljenja IV bataljona Crnih košulja iz zone Morava da bi zakrčili put banditima prema jugu i sprečili ih u pokušaju da se bace prema Kupi, radi prelaska na hrvatsku teritoriju.⁶

Ovaj manevar sledećeg dana, 26. pr. mes., urodio je plodom i doveo do zarobljavanja osmorice bandita kod vile Miklič (među kojima je, sudeći po svemu, politički vođa bande) kao i brojne zaplene oružja i municije.⁷

— Da se 25. pr. mes. hitno upute u zonu Debeli vrh i Travnu goru pokretna odeljenja i garnizoni Ribnica, Velike Lašče i Velike Bloke, na vest da se ustanici nalaze u tom mestu. U okršajima koji su sledili nakon toga ubijena su 2 ustanika, ranjena 3, a zarobljeno 13, među kojima rukovodioci bande. Među zarobljenicima se nalazi i jedan izbeglica iz Trsta — neki Boris — kome je bilo povereno čuvanje naših zarobljenika da od njih prilikom saslušanja dobije tačne podatke.

Napad na Debeli vrh, izvršen od odeljenja III/1 grenadira i izveden sa naročitom brzinom i žestinom, nakon ubistva trojice ustanika, među kojima i vojnog rukovodioca bande (bivšeg srpskog oficira), doveo je do oslobođenja 7 zarobljenih Italijana i do potpunog rasula ustanika.⁸

Osim 4 ubijena bandita i zarobljenih u napadu na Lož, banda je za vreme operacije izgubila:

— velike količine oružja, materijala i municije;

— vojnog rukovodioca, koji je ubijen na Debelom vrhu;

— narodnog komesara, koji je živ pao u naše ruke;

— zamenika komesara, koji je poslat u Ljubljano radi uspostavljanja veze; izgleda da je bio onaj isti koji je ubijen na železničkoj stanici 26. pr. meseca;

— jednog od najistaknutijih, 44 zarobljena.

Pored toga, pošto su primljene vesti da se jedna oružana grupa nalazi u zoni visokog udolja Iške, poslata je u zoru 29. oktobra ov. god. jedna četa na kamionima, da izvrši brzi ofan-

⁶, ⁷ i ⁸ Na prostoriji s. Bele Vode, s. Draga i s. Travna Gora (kod Ribnice) našli su se u okruženju delovi 3. partizanskog (Krimskog) bataljona koji su 19. oktobra izvršili napad na Lož. Iz okruženja je uspeo da se probije samo manji broj boraca (19). Vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 54; Dr M. Mikuž, n.d., str. 177—178.

živni udar u toj zoni, sa ciljem da napadne i uništi tu grupu. To odeljenje iznenadilo je bandu na spavanju u mestu Osredok i savladalo je nakon žestoke borbe.

U tom sukobu ustanici su imali 6 mrtvih i 14 zarobljenih, među kojima i jednu ženu, zarobljenu sa oružjem u rukama. Zaplenjeno je 2 puškomitraljeza, 13 pušaka i velike količine ratnog materijala.

S naše strane, osim gubitaka pretrpljenih prilikom napada ustanika na garnizone Lož i Bezuljak (jedan viši oficir ranjen, tri vojnika ubijena, 16 ranjeno), gubici odeljenja koja su operisala protiv bandi ograničena su na 5 lako ranjenih, od kojih 2 oficira.

Ukupni utvrđeni gubici ustanika (mrtvih, ranjenih i zarobljenih) penju se na 19 mrtvih, 10 ranjenih i 58 zarobljenih.

Pored toga, proizlazi — čak i po izjavama samih zarobljenika — da ima i drugih ustanika ubijenih i ranjenih, ali da su ove na sigurna mesta sklonili njihovi preživeli drugovi.

Gornje operacije mogle su da urode tako pozitivnim rezultatima samo zato jer je bilo moguće da se organizuju, vode i da se njima upravlja kao pravim vojnim operacijama, spurostavljajući taktici ustanika istu takvu ratnu taktiku.

One bi bile sigurno neplodne da je primljen sistem čišćenja prostranog područja ili napad na zone u kojima bi se pretpostavljalo da se nalaze ustanici.

Takve akcije su u stvari već unapred osuđene na propast, jer se ne razvijaju na osnovu stvorene zamisli i izrađenog operativnog plana jedinstvenog komandovanja i teku u brzom snalaženju i uočavanju situacije, primenjujući onaj način borbe koji najbolje odgovara terenu i ratnoj tehnici ustanika.

M.P.

Divizijski general komandant
Tadeo Orlando [Taddeo]
Tadeo Orlando

• U Osredoku je napadnuta Borovnička četa 3. partizanskog (Krimskog) bataljona (vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 54).

**IZVESTAJ KOMANDE 2. ARMIJE OD 8. NOVEMBRA 1941.
GENERALSTABU KOPNE NE VOJSKE O SVE ČEŠĆIM
NAPADIMA PARTIZANA NA ŽELEZNIČKE I OSTALE SAO-
BRAČAJNICE S MOLBOM DA SE ARMIJI STO HITNIJE
UPUTE OBEĆANA POJAČANJA¹**

del **Hitno** V. P. 10, 8. novembra 1941—XX

13 A

1

K O M A N D A 2. A R M I J E

— *Operativno odeljenje* —

Br. prot. 11943

Predmet: Jedinice za pojačanje.—

GENERALŠTABU KR. VOJSKE

—• Operativno odeljenje —

Vojna pošta br. 9 —

Učestala razbojništva koja poslednjih dana vrše grupe ustanika—komunista na raznim sektorima prostrane teritorije Armije nalažu da se pojača nadzor na svim saobraćajnim linijama.

Ustanički napadi bili su upravljani: na putničke i teretne vozove na železničkim prugama Rijeka—Split i Metković—Dubrovnik; na auto-transporte za snabdevanje nekih garnizona udaljenih od pruga; na civilna i vojna kola na putevima otvorenim za saobraćaj.²

Porast razbojništava je posledica:

— pojačane komunističke infiltracije među ustanicima u zavisnosti od našeg odobravanja hrvatske politike na teritorijama III zone i od reperkusija koje sam predvideo i o kojima sam već javio;

— elementarnih životnih potreba samih ustaničkih grupa.

I doista, postepeno nestajanje zaliha hrane, oružja i municije kojom su bili snabdeveni, obilan sneg koji je pao na či-

¹ Kopija originala (nišana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 1/1, k. 257.

² O akcijama partizanskih jedinica na italijanske vojne transporte u toku druge polovine oktobra i početkom novembra 1941. vidi dok. br. 172 i 205.

tavu teritoriju, jaka hladnoća i nedostatak skloništa i odeće, potiskujući bande sa planina prema ravnici, nagone ih na napade i pljačku kako bi se snabdeli onim što im nedostaje.

U takvoj situaciji smatra se da su mogući sve češći napadi na železničke konvoje a naročito na transporte hrane, a isto tako nisu isključeni ni česti napadi na sredstva za vezu i snabdevanje običnim putem, tim pre što će smanjena prohodnost puteva usled snega ograničiti saobraćaj na određene puteve koji će stoga poprimiti obeležja nužnog prolaza.

Nadzor koji se sada vrši na 812 km železničke pruge na teritoriji Armije angažuje već 11.500 ljudi; nadzor na običnim putevima ograničen je na pokretne patrole različite jačine, već prema sredini.

Izložena situacija nalaže:

- da se pojačaju utvrđeni položaji i pokretne patrole duž pruge;
- da se odredi odgovarajuća pratnja svim putničkim i teretnim vozovima;
- ¹ isto tako da se dodeli pratnja i konvojima koji idu običnim putem.

Hladnoća i nevreme nalažu sa svoje strane naglašenije smenjivanje među jedinicama određenim za službu nadzora i pratnje, kako bi se češćim odmaranjem smanjile nevolje koje donosi ovo godišnje doba.

Potčinjene velike jedinice, svakodnevno angažovane u operacijama čišćenja, već učestvuju svim raspoloživim snagama u navedenim službama nadzora, odlazeći čak i redovne smene vanrednih odsustava i odobrenja za odsustva radi setve.

Dodeljivanje garnizonskih trupa koje će ih smeniti u pomenutim teškim službama ima karakter apsolutne hitnosti.

Ekselencija Načelnik Generalštaba nedavno je najavio da će mi dodeliti 7—8 garnizonskih četa i 8 grupa konjičkih eskadrona. Molim Vas naredite da se ove jedinice za pojačanje upute Armiji čim budu spremne.³

Ovom prilikom molim da se uredi i to da one stignu na lice mesta snabdevene svim oružjem (puškomitraljezima i mitraljezima) koje predstavlja dotaciju jedinice, kao i individu-

³ Dopisom br. 18550 od 17. novembra 1941. Generalštab je obavestio Komandu 2. armije da je u toku formiranje 6 grupa eskadrona konjice (bez konja) i 8 posadnih četa, namenjenih toj armiji, i tražio da se saopšti odredište tih jedinica. Aktom br. 12668 od 22. novembra Komanda 2. armije izvestila je da navedene jedinice dodeljuje 5. i 6. armijskom korpusu i da ih treba uputiti u sledeća mesta: u Fužine (Delnice), Ogulin, Gospić i Split po jednu grupu eskadrona konjice, u Knin dve grupe eskadrona konjice, u Karlovac, Ogulin, Bileću (Bihać), Split, Šibenik, Dubrovnik po

alnom zimskom odećom, jer je i jedno i drugo zaista neophodno za obezbeđenje efikasnosti službe koju će ti odredi morati da vrše.

General
Komandant Armije
(V. Ambrozio)

BE. 175

MUSOLINIJEVA DEPEŠA OD 11. NOVEMBRA 1941. GUVERNERU DALMACIJE DA LICA UHAPŠENA POVODOM NAPADA NA ODRED DIVIZIJE „KAČATORI DELE ALPI“ TREBA SMATRATI TAOCIMA¹

Dešifrovano od AP.	Telegram u dolasku iz Rima Br. 1827	Šef Odeljenja Šifre Pricia

Pošiljalac:

Ministarstvo unutrašnjih poslova	11. 11. 41. Sati 13.30
Zadar	11. 11. 41. Sati 19

Guverneru Bastianiniju

Oznaka: J.B.

Na uvid: G. Kab.

Predmet:

Taoci.

83670. Sve uhapšene prilikom napada na odred „Kačatori dele Alpi“ treba smatrati taocima, dok krivce treba odmah izvesti pred Izvanredni sud.

Musolini

jednu posadnu četvu i u Gospić dve posadne čete. Međutim, time ovo pitanje nije rešeno: 19. novembra, 5. 15. i 24. decembra zahtevi Komande 2. armije za pojačanjima biće povećani (vidi dok. br. 188: Arhiv VII, reg. br. 2/1, 4/1, 6/1, 9/1, 2/5 i 14/6, k. 257).

¹ Original prijemne depeše (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 42/6, k. 541.

¹² Reč je o napadu izvršenom u Splitu 9. novembra 1941 (vidi dok. br. 205, red. br. 62). Tom prilikom, u okolini mesta gde je napad izvršen, uhapšena su 143 osumnjičena lica (vidi tom V, knj. 2, dok. br. 133).

IZVEŠTAJ PREFEKTA KOTORA OD 13. NOVEMBRA 1941
GUVERNERU DALMACIJE O POLITIČKOJ SITUACIJI U
TREĆOJ DEKADI OKTOBRA 1941. NA PODRUČJU KOTORA¹

Gab. 2901/3

13. nov. 941/XX

Desetodnevni izveštaj o političkoj situaciji —
III dekada oktobra 1941/XX.

Ekselencija
Vitez Velikog krsta Đuzepe Bastianini
Guverner Dalmacije

Zadar

Po naredbi Vaše Ekselencije aktom br. 6376 od 7. oktobra
o.g. podnosim sledeći izveštaj :

Politička situacija

Dvadeseta godišnjica pohoda na Rim, koja je bila prva javna manifestacija režima u ovoj novoj provinciji, izazvala je vrlo dubok utisak kako impozantnom paradom oružanih i fašističkih snaga tako i brojnim učešćem stanovništva koje je dobrovoljno prisustvovalo proslavi. Na njoj su se pojavili, po prvi put u javnosti, odlično postrojeni i u velikom broju, članovi fašističke omladinske organizacije i, sem toga, poseban značaj je poprimilo učešće Ekselencije biskupa, koji je posvetio zastavu Federacije fašista.

Ova otvoreno pokazana, gotovo potpuna jednodušnost, a u vezi sa činjenicom da ni u daljoj ni u bližoj prošlosti nije bilo ni najmanjeg incidenta, dozvoljavala bi da se gaje najbolje nade za budućnost, kad stečena iskustva i čudi ovog stanovništva, kao i neizvesno stanje i zbivanje u Crnoj Gori, ne bi nas upućivali na posmatranje sadašnjeg zatišja kao prividnog i stoga sa mnogo opreznosti i uzdržljivosti.

Značajna je činjenica da se komunistička organizacija za pružanje pomoći ustanicima, koja je satrvana odlučnom akcijom policije a koja se završila predajom odgovornih lica Vanrednom sudu Dalmacije i osuđivanjem njih sedmoro na kaznu

¹ Kopija originala (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 6/5—1, k. 551.

smrti, sastojala u celini iz katolika;² međutim slična, kasnije otkrivena organizacija u predelu Herceg-Novog sastojala se iz lica pravoslavne vere.

Iz ovog se prema tome izvlači zaključak da se ne radi o usamljenoj delatnosti pojedinaca, već o organizaciji, koja pronalazi sledbenike u raznim političkim strujama bez obzira na narodnosnu pripadnost i veru, sa zajedničkim ciljem da se potmažu ustanici i da se, prema tome, svim sredstvima bore protiv naše okupacije. Istina, radi se o jednom više-manje ograničenom krugu lica, ali postojanje ovih nemirnih lica čini svakako potrebnim da se ozbiljno razmotri opšta situacija i da se održava u punoj delotvornosti preventivna i represivna delatnost policijskih organa, naročito u sadašnjem momentu, kada je, zbog operativnih nužnosti, dobar deo vojnih snaga, koje su zaposedale teritoriju Boke, premešten u druga mesta.

Sa druge strane, dejstvovanje crnogorskih ustanika (za koje je dat očevidan dokaz napadom koji je izvršen 18. oktobra o.g. na drumu Cetinje—Podgorica na jednu kolonu naših kamiona, pri čemu smo izgubili 14 vojnika),³ možda ohrabrenih sadašnjom politikom tamošnjeg Guvernerata kao i uspesima postignutim zbog smanjenja broja nemačkih okupacionih trupa od četnika u Srbiji,⁴ mora da ima posebnu privlačnu snagu za nemirne elemente u provinciji, koji, ako bi vlasti pokazivale znake slabosti, verovatno ne bi se ustručavali da pređu na akciju protiv nas.

Ekonomsko stanje

Poboljšava se, zbog uspostavljanja mesne trgovine i uvoza robe iz starih provincija Kraljevine.

Predviđa se i dalje osetno poboljšanje zbog oslobađanja od plaćanja carine za mnogobrojne artikle pa i za robu široke potrošnje, koje je nedavno određeno.

² Opširnije o tom hapšenju vidi dok. br. 161.

³ Reč je o napadu na italijansku kolonu kamiona na putu Podgorica — Kolašin kod Jelinog Duba Prema saopštenju br. 1 i 2 Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku od oktobra 1941, ovu akciju su izvršile, po naredbi Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku, jedinice Zetskog NOP odreda. Tom prilikom je uništena neprijateljska kolona od 44 kamiona i jednog motocikla. U ovoj akciji okupator je imao oko 150 ubijenih i ranjenih, a zarobljeno je 60 vojnika i 4 oficira, od kojih je 44 odmah pušteno na slobodu a 20 (oficiri, podoficiri, karabinijeri i šoferi) razmenjeno za uhapšene i internirane aktiviste NOP-a (vidi tom III, knj. 1, dok. br. 28 i 36).

⁴ U svim italijanskim dokumentima iz ovog perioda često se pojedine akcije i uspeši partizana u borbi protiv okupatora pripisuju četnicima. Takav slučaj je i u ovom dokumentu.

U toku su otpuštanja radnika u arsenalu Tivat, zbog smanjenja proizvodnje.

Uprkos preduzimanju mera budnosti i sprečavanja, nastavlja se, doduše u smanjenom obimu, sistem robne razmene, naročito za voće i povrće od strane vojnika.

Sveštenstvo

Sveštenstvo, kako katoličko tako i pravoslavno, pokazuje dobru volju za saradnjom. Ipak postoje sumnje u iskrenost zauzimanja takvog stava, što stoga treba proveravati.

Dva pravoslavna sveštenika su uhapšena, jedan što je upleten u organizaciju u korist ustanika, koja je otkrivena u predelu Herceg-Novih, a drugi jer se za njega misli da je politički opasan; ova hapšenja izazvala su dubok utisak na stanovništvo onog mesta.⁵

Škole

Odgadanje ponovnog otvaranja škola, kojem je razlog određivanje pravca školovanja, naročito što se tiče nastavnog jezika, italijanski ili hrvatski, dalo je povoda zlonamernim pričavanjima, prema kojima će Italija nailaziti na poteškoće prilikom upisivanja, i da će se školska omladina opirati nastavljajući školovanja kako ne bi pohađala fašističke škole.

Razno

Stanovništvo je sa velikim zadovoljstvom primilo vest da će uskoro otpočeti radovi na gradskom vodovodu.

Prefekt

⁵ U vezi s tim hapšenjima, zamenik komandanta Grupe karabinijera u Kotoru izveštava 5. novembra 1941. prefekta Kotora da su ona uznemirila pravoslavnog vladiku Lipovca iz Cetinja „koji je požurio da se spusti u Kotor kako bi se obavestio o situaciji. Popovima ovoga grada, koje je okupio u cilju podnošenja izveštaja, savetovao je da se iskreno odnose i da pomažu italijanske vlasti...” (vidi Arhiv VII, reg. br. 5/5—1, k. 551).

**ODLUKA GUVERNERA DALMACIJE OD 13. NOVEMBRA
1941. O SASTAVU SPECIJALNOG SUDA ZA DALMACIJU¹**

Odluka 13 studenoga 1941—XX.

Sastav Specijalnog suda za Dalmaciju

GUVERNER DALMACIJE

Vidjevši čl. 11 Obznane DUCE-a Fašizma, Prvog Maršala Carstva, Komandanta trupa koje operišu na svim frontovima, od 24 listopada 1941—XIX, objelodanjene u „Gazzetta Ufficiale“ Kraljevine od 28 listopada 1941—XX²

ODLUČUJE:

Cl. 1

Poziviju se da uđu u Specijalni sud ustanovljen Obznanom od 24 listopada 1941 kod Dalmatinske Vlade slijedeći oficiri sa funkcijama za svakoga od njih naznačenim:

Rezervni divizijski general Maggiora³ Vergano Ernesto
Pretsjednik

Brigadni general M.V.S.N.-e⁴ De Castiglioni Massimo,⁵
sudac

Pukovnik M.V.S.N.-e De Vecchis Ennio,⁶ sudac

Potpukovnik M.V.S.N.-e Bellosi Luigi,⁷ sudac

Potpukovnik M.V.S.N.-e Duranti Azelio, sudac

Major De Vecchi Pietro,⁸ sudac.

Cl. 2

Javno tužništvo pri Specijalnom sudu navedenom u pret-hodnom članu konstituše se ovako:

¹ Dokumentat (na italijanskom i srpskohrvatskom jeziku) objavljen je u Službenom listu Guvernerata Dalmacije, god. I, br. 9, od 15. novembra 1941, na str. 22. Jedan primerak tog lista nalazi, se u Arhivu VII, reg. br. 1/9—11, k. 542.

² Vidi dok. br. 167.

³ Madora

⁴ M. V. S. N. — Milizia Volontaria per la Sicurezza Nazionale (Dobrovoljačka milicija za nacionalnu sigurnost)

⁵ De Kastiljoni Mašimo

• De Vekis Enio

⁷ Belosi Luidi

⁸ De Veki Pjetro

Sudski Generalmajor Meranghini⁹ Umberto, Vojni Prokurator Kralja Cara
Pukovnik Vitale Vittorio, Vojni Viceprokurator Kralja Cara
Potpukovnik Mastroianni Vittorio,¹⁰ Zamjenik Vojnog Prokuratora Kralja Cara.
Kapetan Piaggio Giovanni,¹¹ Zamjenik Vojnog Prokuratora Kralja Cara.

Cl. 3

Imenuje se Major Villacci¹² Edoardo za istražnog suca Specijalnog suda navedenog u čl. 1.

Cl. 4

Imenuje se Major Russo Tommaso¹³ za šefa kancelarije Specijalnog suda navedenog u čl. 1.

Cl. 5

Specijalni sud naveden u čl. 1, ima sjedište u Zara.¹⁴
Kad potreba službe ili razlozi oportuniteta to zahtjevaju, Pretsjednik može, na traženje Javnog tužioca, dekretom narediti da se rasprava održi i u mjestu izvan sjedišta Suda.
Dekret nije podvrgnut pobijanju pravnim lijekom.

Iz Rezidencije Guvernera

Zara,¹⁵ 13 studenoga 1941—XX.

⁹ Merangini
¹⁰ Mastrojani Vitorio
¹¹ Pjado Đovani
¹² Vilači
¹³ Ruso Tomazo
¹⁴ i ¹⁵ Zadar

**ZAPISNIK O POLITIČKIM PREGOVORIMA PREDSTAVNIKA
VLADA FAŠISTIČKE ITALIJE I NEZAVISNE DRŽAVE HR-
VATSKE ODRŽANIM 15. I 16. NOVEMBRA 1941. RADI OT-
KLANJANJA NESUGLASICA PRI NORMALIZOVANJU PRI-
LIKA U NDH'**

Prvi sastanak.

Nakon kratkog uvoda Državnog ministra grofa Volpi-a² o cilju sastanka da raspravi razna politička i gospodarska pitanja, a u prisustvu hrvatskog Ministra vanjskih poslova dr. Lorkovića, Ministra unutarnjih poslova dr. Artuković-a, državnog rizničara dr. Košak-a, državnog tajnika za javne radove ing. Bulić-a, zamjenika ministra vanjskih poslova dr. Vrančić-a, glavaru stožera Armeje generala De Blasio-a, zamjenika bolesnog zapovjednika Armeje koji se nalazi u Turinu gen. Oxilia, poslanika Casertana, prefekta Teste i dr.

Ministar Grof Pietromarchi iznosi, da prije nije imao dovoljno elemenata o situaciji, kad je bio u Zagrebu, ali sada zna točno o čemu se radi. Želi sada prijateljski razgovarati. Armeja je imala zadaću, da pacificira. Na obalni pojas utiče i obći rat. Tu je blizu Jadran i more uobće, gdje se ratuje, pa nisu isključena iznenađenja, a već zato je potrebna pacifikacija.

Mi smatramo, do sada postignute uspjehe kao povoljne, ali tim stvar nije likividirana. Tu se radi o jednom procesu liječenja, koje dobro napreduje, ali koje se nalazi još u stanju rekonsvalence. Kriza može lako opet nastupiti, nepovoljno za nas sve. Treba je dakle spriečiti i dalje liečiti. Treba sve učiniti zajednički da se vidi puna suradnja.

Za nas je preduvjet u tom radu i puno povjerenje i suradnja između savezničkih zemalja i tim i akcija s obiju strana. Vama su poznate naše najbolje namjere. Vi sada morate gledati, da nam olakšate provedbu i morate imati pred očima, da i mi kod toga imamo svoje žrtve, u novcu i što je važnije i u krvi i da je to sve za Hrvatsku.

Možda je najbolje da se preko svega što je bilo prede spuzvom u svakom pogledu.

Tu su potrebne *široke amnestije*, da bi se ljudi mogli mirno vratiti svojim kućama. To je politički akt, koji je vrlo važan

¹ Dokumentat (pisan na mašini, na srpskohrvatskom jeziku) u Arhivu VII (ustaško-domobranski fond), reg. br. 37/1—62, k. 195, reg. br. 5/5—14, k. 239. Redakcija ne raspolaže tekstom na italijanskom jeziku.

i koji će imati veliki utjecaj, po našem mišljenju. Vrieme za te akte amnestije morali bi sami izabrati.

U III. zoni (proširenoj) mi nismo uzeli građansku vlast, ali i tu smo došli sa svrhom pacificiranja kao vaš saveznik. Razumije se vojničke vlasti primienjuju ratne zakone kada treba, a svakako traže dobre namjere kod Hrvata. Ali tu postoji inače i vojnička suradnja i sve se razvija srazmjerno dobro. Bilo bi međutim potrebno i oportuno, da pučanstvo zna za našu vojničku vlast, koju vršimo savezno sa radom naših četa. Mi smo se pitali na koji način bi se moglo to objasniti pučanstvu, da bi ono respektiralo stanje.

U II. zoni, obalnom pojasu, imali smo „Bando”.³ Mi smo tražili od Vas da Vi izdate Bando za III. zonu, da prikazete pučanstvu potrebu da respektira prilike i da će svaka povreda biti podložna vojničkim zakonima, to u obćoj formi, u obliku „avvertimenta” (najavljivanja), iz kojeg bi se vidila podpuna saradnja saveznika.

Mi smo kod toga sada osigurali neke osnovne elemente sigurnosti pučanstva, isto što je u istočnoj Bosni učinjeno Poglavnikovim mjerama.

Nema pacifikacije bez osiguranja života i dobara. Pučanstvo se sada pita, što će biti, ako Talijani odlaze. Vaš je probitak, da pučanstvo ima u tom pogledu garancije. Poglavnik garantirao je i povratak dobara. Ako pučanstvo ima veze sa dobrima, sa zemljom, to je tek prva garancija, inače će opet ići u šumu ili tamo ostati. Niko ne želi biti rebel samo da bude rebel. Ako ima kuću i zemlju, obitelj itd. razmisliti će prije nego što se pobuni. Logično je, upravo normalno, da će ostati miran.

U nekim slučajevima nije dosta vratiti ljude i dobra, treba pomoći, treba i novo sagraditi. Potrebna su djela uređenja, radovi uređenja. Mi se stavljamo u vaš položaj i analiziramo sve sa gledišta, kao da je to vaše i mi nalazimo i sa tog gledišta, da bi trebalo tako postupiti.

Važna su pitanja kod toga:

Da se vrate *činovnici* u službu, naročito manji, da se uredi pitanje mirovina. To je sigurno osietljivo pitanje za vas, ali mi Vam to moramo kazati. Nije baš potrebno da činovnike takove vrsti upotrebite u centralnoj upravi, već u ostaloj organizaciji, u obćinama i t.d. Tu imade mogućnosti nadzora, koji vas pomaže.

² Đuzepe Volpi Kante di Muzurato

³ Reč je o proglasu Komande 2. armije od 7. septembra 1941 (vidi dok. br. 139).

Činovnici moraju doprinijeti da sve funkcionira. To su sve upravo preduvjeti za jedno normalno stanje.

To *vriedi i za škole:*

Onaj koji djecu šalje u školu, misli na budućnost. Treba dakle da škole što prije funkcioniraju i za grčko-iztočnjake.

Zadnje važno pitanje je *promjena dinara*. Mnogi nisu još do sada mogli promijeniti dinare u Kune. Ali probitci Hrvatske zahtjevaju, da se to uredi. Sto manje dinara ima, tim gore za one koji su protiv vas. Ko ima Kune, taj je za vas sigurniji, jer ko drži dinare taj se nada zlu za vas i da će mu dinari vriediti. Oportunitet traži, da vaša uprava što prije preuzme vlast. Morate izabrati činovnike, koji će uživati obće povjerenje. To ne smiju biti oni, koji su kompromitirani raznim događajima od prije, a moraju biti takovi koji se mogu prilagoditi. Treba svakom selu dati glavara. Treba početi od najmanjeg sa normalizacijom.

U još tako akutnoj situaciji, još možda ne mogu stići u sva područja vaši činovnici. Neka dakle mjestimice mjesne funkcije preuzme jedan naš častnik. To može sve biti u duhu najljepše suradnje. Mi smo si i tako stvar zamislili u obliku suradnje. Mi se pitamo, da li ne bi bilo dobro, da se na svakom mjestu dođe do uske suradnje između samih mjestnih vlasti, sve u duhu uskog prijateljstva.

Osim spomenutih ima još i raznih malih pitanja, možda isto važnih za zajednički obći uspjeh. Mogu navesti kao primjer: osoblje drvarske željeznice.

Nastojao sam, da se stavim u vaš položaj i da proučim što bih radio na vašem mjestu i savjetovao sam, da radite tako i to činim sada, kad su mi prilike bolje poznate. Sve sam to htio iznieti u duhu moga prijateljstva, koje Vam je poznato.

Ministar vanjskih poslova Dr. Lorković: izrazuje svoju zahvalnost na iznietom, i bit će slobodan da odgovori točku za točkom.

Mi smo zahvalni i II. Armati za napore, koje je učinila za 3 mjeseca i znademo njen cilj: pacifikaciju, da ovaj nije lako postići i da ima raznih poteškoća, koje se od danas na sutra nisu mogle ukloniti.

Mi smo kod samog početka u kolovozu, mislili, da se taj cilj pacifikacije, može postići u suradnji vaših vojničkih vlasti sa našim građanskim vlastima na malo drugi način. Stvari su išle svojim tokom i rieči, da se spužvom prede preko toga, i da se stavimo na sadašnje činjenično stanje, prihvaća u tom pogledu sa zadovoljstvom.

Osvrnut će se na pojedine točke. Može kazati, da se one već provadaju u glavnim pravcima na teritoriji gdje imamo našu punu vlast.

Sto se tiče amnestije, Poglavnik je takovu opetovano potvrdio, u koliko se radi o političkim činovima a ne zločinima kao umorstva, palež i si.

Da to nije učinjeno i u II. zoni, ima svoj razlog; to je zato što nemamo punu vlast niti dajemo ton politici, pa nismo mogli za to dati ni odredbe u tom području. Mi smo svakog dana spremni u načelu, da to učinimo, jer nemamo želju istriebiti pučanstvo, već da ga pacificiramo. Mi smo pučanstvu grčko-istočne vjere, koje je bilo zavedeno komunističkom promičbom u zoni gdje vršimo punu vlast, osigurali punu slobodu života. Spominjem, da pravoslavce u Srijemu i u Slavoniji, gdje ih ima veliki broj, nismo dirali, jer se oni nisu ni pobunili. Isto je tako i u zapadnoj Bosni situacija mnogo bolja nego što je bila prije 3—4 mjeseca.

Istina, prije 3 mjeseca, kada je hrvatska državna vlast još bila manje sređena, dogadali su se pojedinačni ispadi, ali je danas državna vlast tako uređena, da se to više ne opetuje i da više nema ekscesa. Danas imamo oružnika, uređenu ustašku vojnicu i domobranstvo, što je danas sve dobro pod kontrolom. Naša organizacija u današnjem stanju ne može dati nikakav povod za pobunu.

Mi smo danas spremni i u II. zoni (Obalni pojas) pučanstvu dati sve garancije, ukoliko je to pučanstvo zbilja spremno da se vrati. Mi smo danas u stanju da tu garanciju ne damo samo u Zagrebu, već da ga na licu mjesta provedemo.

To znači praktično: od strane hrvatskih vlasti i hrvatskog pučanstva ne prieti više nikakova opasnost pravoslavnim žiteljima. Stoga držimo, da više ne postoji ma koji razlog, da se ograniči vlast naše uprave.

Mi smo obćenito spremni da stanovništvu, koje je bilo pobjeglo u šumu, zavedeno komunističkom propagandom, vratimo i njihove kuće i njihove posjede, onima koji se vraćaju i koji priznaju našu vlast.

Mi ne možemo preuzeti odgovornost, da vratimo kuće i da garantiramo život osobama, za koje znademo da su vođe komunističkog ustanka, a sada se prikrivaju i za koje znademo, da samo žele prezimiti u kućama, da opet u proljeće dignu ustanak. Tu se radi o vrlo malom broju osoba, a ne o kakvim masovnim persekusijama.

Pitanje činovnika grčko-izstočnih je, kao što je Nj. Ekselencija rekla zaista delikatno, jer je pitanje državnih činovnika i činovnika javnih ustanova u prvom redu pitanje povjerenja.

Međutim možemo već danas reći, da mi imamo u Hrvatskoj priličan broj grčko-iztočnih činovnika, željezničara, lugara, javnih radnika, koji su povraćeni na njihova mjesta. Prema tome nemamo nikakvog razloga, da tu istu mjeru ne provedemo i u II. zoni, ali u takvoj formi, da to ne izgleda kao neka kapitulacija hrvatske državne vlasti prema pobunjenicima.

Što se tiče škola, mi smo sviesni, da te škole imaju biti razsadišta hrvatske državne promičbe i hrvatske državne sviesti. Mi ćemo te škole otvoriti i sigurno će kroz kratko vrijeme u grčko-iztočnim mjestima biti više škola nego u katoličkim, jer je to bas ono pučanstvo koje treba putem škole pridobiti za Hrvatsku. Ako to danas još nije provedeno, naročito u II. zoni, to je zato što u II. zoni postoje, pokraj talijanskih vojničkih vlasti, još oružane srpske bande. Danas hrvatske učitelje ne možemo poslati u izvjesna područja, jer bi ih ubili.

Što se tiče dinara, mislim da se tu načelno slažemo pa bih molio Državnog rizničara dr. Košaka, da on na to pitanje odgovori.

Dr. Košak: Dinarske novčanice nisu bile zamjenjene, jer grčko-iztočnjaci nisu htjeli da uzmu kune, budući da će za njih ostati uviefc dinarska valuta. Hrvatska državna banka je sporazumna i u tim slučajevima zamjeniti dinare za kune, pridržavajući si pravo, da ne zamjeni novac kriumčaren iz Srbije i Crne Gore, kojega pobunjenici imaju u velikim količinama.

Dr. Lorković: Što se tiče glavara pojedinih sela: i tu ne postoje nikakovi načelni razlozi, da se [ne] postave oni Srbi u koje hrvatska vlast ima povjerenje.

U konkretnom slučaju Drvara nismo preuzeli vlast iz naročitih razloga. Nemoguće nam je da pošaljemo u Drvar samo jednog načelnika i 2—3 činovnika, jer bi to služilo za ruglo pučanstva i vjerojatno bi ga tako osamljenog i ubili. Mi ćemo u Drvar i u slična mjesta, poslati predstavnike naše vlasti zajedno sa našom oružanom snagom, koja će im dati zaštitu.

Što se tiče zadnje točke, koju je Nj. Ekselencija spomenula, *to jest odnosa između talijanskih vojnih vlasti i hrvatskih građanskih vlasti* putem veze dr. Karčića, to je problem, koji sada ulazi u središte čitavog pitanja. Mi možemo sve ono što je prije navedeno preuzeti na sebe i možemo to početi provadati, ali sve samo u slučaju da hrvatske vlasti dobiju pun autoritet, jer je to garancija za uspjeh. Svako drugo rješenje shvatilo bi grčko-iztočno pučanstvo kao našu kapitulaciju te bi bilo tim poduprto u svome odporu.

Moram upozoriti gospodu na sljedeće okolnosti, koje se opazuju na terenu u zadnje vrijeme:

Pobunjenici, koji nastavljaju s terorističkom akcijom u zadnje vrijeme govore, da su Italija i Hrvatska nemoćne, da ih savladaju. Mi imamo vrlo zanimljivih letaka u tom smislu, a jučer smo imali razgovor sa Velikim Županom Senjskim, koji mi je rekao, da dobiva peticije deputacija iz naroda, koje kažu: ili nas zaštitite ili idemo pod zaštitu komunista. A kad bi sada u tom psihološkom stanju hrvatska vlast provela te razne mjere bez pravog autoriteta išao bi glas od Ogulina do Mostara, da je hrvatska vlast pred pobunjenicima kapitulirala.

Ovo što sam rekao ne znači, da mi ne želimo suradnju sa talijanskom vojskom. Mi smo talijanskim vojnim vlastima zahvalili za ono što su učinile, ali po našem najdubljem uvjerenju, akcija smirivanja i akcija uništenja stvarnih terorističkih organizacija ići će samo, ako se hrvatska vlast uzpostavi u punoj mjeri i ako suradnja talijanskih vojnih vlasti dolazi do izražaja u zajedničkim akcijama. Ja sam jutros bio kod našeg Vojskovođe, on mi je rekao: da izručim njegove najljepše pozdrave i da kažem sljedeće: tehnička suradnja između njemačkih i hrvatskih četa u pobijanju komunista funkcionira na vrlo dobar način. On je mišljenja, da bi isti način, koji se tu upotrebljava, trebalo primijeniti i između talijanskih i hrvatskih vojnih vlasti. Naše vlasti poznaju dobro lokalne prilike. Ako se njihov autoritet potpuno uzpostavi, one će moći pomoći talijanskoj vojsci, više nego danas. Treba imati u vidu i sljedeće činjenice: Srbi i komunisti su zlorabili sadašnju situaciju, oni su sijali nepovjerenje između Hrvata i Talijana te između naroda i vojske. Onim časom kada hrvatske građanske vlasti budu uzpostavljene u punom obsegu, svi će viditi, da se više ne mogu služiti intrigama. To se je svugdje pokazalo kao izpravno, gdje je ta suradnja potpuno funkcionirala, a pobunjenici su se pokorili. Navest ću ovdje slučaj Drežnice kod Ogulina, gdje je talijanska vojska pohvatala veći broj komunista i to u suradnji sa hrvatskim vlastima, a za tim se je čitava zona umirila i izjavila lojalnost.

Mi smo sigurni, kada bi se uzpostavila puna hrvatska vlast, da bi imali podpuni uspjeh i da bi do Božića čitav ustanak bio ugušen. Danas je snieg koji će trajati 4 mjeseca. Mi moramo to vrijeme izkoristiti za pacifikaciju. Sada, ako se uzpostavi puna hrvatska vlast, ne će nitko više pobjeći u šumu.

Danas kada postoji veliki broj talijanskih četa na našem području, i ako se uz to dodaju podpune hrvatske vlasti i jedan broj hrvatskih snaga za suzbijanje pobunjenika, imat će to potpun uspjeh.

Ako se naše vlasti uzpostave onda je potpuno normalno, da one surađuju sa talijanskim vojnim vlastima. Kada je izvr-

šena reokupacija rečeno je, da je to jedna iznimna i prolazna mjera.

Groj Volpi podjeljuje rieč generalu De Biasio i moli njegovo izvješće kao predstavnika talijanske vojske.

U pogledu operacija talijanske vojske iznaša da treba razlikovati dvije zone:

Drugu zonu gdje Talijani vrše vlast javne sigurnosti i

Treću zonu gdje te vlasti nemaju.

U drugoj zoni vratili su se skoro svi grčko-iztočnjaci svojim kućama i njihova je želja da mogu živiti mirnim životom.

Ali oni su se našli pred poteškoćama, jer su im kuće oštećene a nešto i uništeno. Zato bi trebalo popraviti im kuće i pomoćij da se mogu u njima smjestiti.

Ima raznih mjera koje su poduzete od Velikih Župana i te su različite, već prema županijama. U zoni sjeverno od Knina, dobra su vraćena bez poteškoća. U samom Kninu i Mostaru poteškoća se sastoji u tome što se hrvatske vlasti pozivaju na hrvatske zakone, na pr. na zakon o gubitku imetka, na zakon o promjeni dinara. Naročito se različito primjenjuje zakon o zaplieni imetka: jednima su imetci vraćeni, a drugima nisu. Trebalo bi to jedinstveno riješiti u svim detaljima. Trebalo bi na primjer odrediti, da se imetak može vratiti ženama i djeci nestalih, za koje se pravno za sada ne može dokazati smrt. Istina je, da se veći činovnici moraju uzimati po izvjesnom kriteriju, ali mali bi se činovnici mogli uzimati bez većih poteškoća. Naročito je to važno u Kninu. Tako je učinjena pogreška kad se u sporazumu o željeznici u II. zoni predvidilo, da se Srbi ne mogu uzimati kao željezničari u tom području. Takova je odredba po njegovom mišljenju bila pogrešna, jer otežava pacifikaciju. Ako bi se moglo sve zaista izvršiti što je Ministar Lorković iznio: amnestija, povratak imetka, vraćanje u službu i t.d., onda će se pacifikacija moći provesti. Mi smo operirali kao i njemačke čete u suradnji sa hrvatskim četama kao na pr. u Drvaru, Glamoču, Gacku i Bileći, gdje se god htjelo postojala je ta suradnja. Zapravo u II. zoni i nema mnogo hrvatskih četa, osim malo u Kninu, Mostaru i Sinju, ali to nije krivnja II. Armate. Broj oružnika isto tako nije dovoljan. Oružnici su naročito potrebni u malim mjestima, jer mi, redovne čete ne možemo tako deliti, već obzirom na operativne potrebe da zaposjednu sva mala mjesta. Tu treba uočiti i naše zadaće za obranu područja na primjer na obali. To je zaista potrebno da čete, određene za obranu obale prije upućivanja u unutrašnjost imaju dozvolu. Zato bi u manjim mjestima oružništvo moralo preuzeti držanje reda.

Osobna je suradnja potrebna. Ja sam na primjer osobno došao u Zagreb i svršio sam mnoge stvari, koje se inače nisu mogle riješiti.

Imade mnogo netočnih optužaba protiv II. Armate. Tako na primjer javljeno je, da su talijanski vojnici u Bileći oduzeli marvu i blago i okrali džamiju. Ustanovilo se je zajedničkom iztragom, da je to bilo lažno. I u Bugojnu se javilo, da nismo dozvolili, da se uhapsu neke žene, koje su vrijeđale "Poglavnik". Ali mi znamo, da je taj isti poglavar, koji nas tuži, dao javnu objavu preko glasnika, da se talijanskim četama ništa ne smije prodavati i da se niko sa Talijanima ne smije družiti. Ima i drugih prigovora protiv tog istog gospodina. Mi smo sada predložili, da se dva ugledna častnika pošalju u Bugojno da objektivno iztraže slučaj, a već je Vojskovođa za to odredio jednog uglednog hrvatskog stožernog častnika.

Grof Volpi iznaša, da se iz izlaganja De Biasio vidi, da se u glavnom radi dobro.

Prekida sjednicu na dva sata.

Drugi sastanak 15. studenog 1941. u 22 1/2 sati.

Ovaj se sastanak održao uz sudjelovanje najvažnijih ličnosti, ministara, gen. De Biasio i prefekta Teste. Svrha ovog sastanka bila je, da se u nevezanom razgovoru dalje dogovara i o političkim pitanjima savezno sa odnosima u području II. Armate.

Grof Volpi obrazložio je svoje gledište, pozivajući se na svoje veliko iskustvo kao guverner Libije, gdje je proveo pacifikaciju velikih područja. On iztiče ogromnu važnost oružništva kod tog rada, koje je i upravni organ i brahijalna sila. Podcrtava važnost bezuvjetne pravednosti, koja je potrebna kod svake pacifikacije bez obzira na to kako se to inače radi.

Ne treba zaboraviti, da država kod nas postoji tek 7. mjeseci, da je to ipak malo za jednu državu, da ima još mnogo mladih ljudi i naročito ljudi sa malo iskustva u tom poslu. Boravak talijanskih četa u tom području je u probitku same Hrvatske. Sa hrvatske strane traže se mnoge promjene, koje stvarnom stanju u II. zoni ne odgovaraju, kako se na primjer traži, da ustaše ulaze u tu zonu. To bi moglo izazvati veliku reakciju kod pučanstva obzirom na prijašnje događaje. To će se moći tek s vremenom urediti. Stanje bi se u glavnom moglo nazvati još „lebdećim“. Treba u prvom redu dobro organizirati oružništvo i ono treba podrediti Ministarstvu Unutarnjih poslova. To vam na osnovu moga iskustva toplo preporučam. Većina vaših građanskih vlasti je u glavnom zadovoljna radom naše voj-

ske, ali ima ih koji smetaju zajedničkom radu, koji se ne mogu snaći. Ponovno vam preporučujem, obratite najveću pažnju oružničtvu.

Ministar Lorković odgovara, da je stanje nemoguće, da u Ustaškoj Državi, vođenoj po ustaškim načelima, ustaše ne mogu u jednom njenom dielu nositi niti ustašku odoru, niti vršiti ustašku i hrvatsku promičbu u vrieme, kada je najživlja komunistička promičba i kada se nastoji tu promičbu razširiti i među Hrvatima, a da ni to ne možemo spriječavati.

Ministar Perić navodi primjer, da se u občini Ston na 8000 stanovnika, čistih Hrvata ne može nositi odora ustaška, pa ni on sam je ne bi mogao obući, a to vrijedi za najhrvatskije krajeve.

Testa je vrlo temperamentno nastojao uvjeriti, da za redarstvene svrhe nema smisla upotrebljavati Ustašku vojnicu, osim za čistu borbu. Tvrdi da fašisti nikada miliciju za to nisu upotrebljavali i da bi on skinuo svoju odoru fašističke milicije kada bi se to od milicije zahtjevalo. To je stvar oružnika i samo njihova. To u ostalom nije tako jednostavno sa organizacijom milicije. Mi radimo na tome 20 godina pa još nismo završili organizaciju. Nemojte te stvari mješati.

U daljnjoj debati rekao je ministar Lorković, da se radi o upućivanju podpuno organiziranih vojničkih formacija Ustaške vojnice za pojedina mjesta, koja bi služila kao čete i da ne bi ni pučanstvo reagiralo, ako bi se ove uputile u čisto hrvatske krajeve, kojih ima u velikim područjima baš u Obalnom Pojasu. Na upit koji su to krajevi naveo je ministar Perić kotareve Dubrovnik, Metković, Imotski, Mostar, Makarska, Sinj, Senj, Crikvenica i dr. Radi Mostara razvila se je debata, jer je Volpi naveo, da je Mostar mješovit kraj. Dokazuje se obratno, jer Talijani ne znaju, da je grčko-iztočnjački predio na periferiji kotara i da gravitira prema Nevesinju. Volpi i drugi Talijani vraćaju se na način organizacije uprave i preporučuju, da" se ova provede odozdo prema gore, opetujući stalno pojam kapilarne organizacije, koja se infiltrira do najmanjih jedinica, a sve što više pomoću oružništva. Svi prisutni zagovaraju što bolju suradnju i na samom terrainu između nižih organa, a da ne treba *stalno ići do* vrhova. Vidi se, da su se gledišta u mnogo čemu približila, uzprkos daljih raznih prigovora grofa Volpi-a gledištima hrvatske delegacije. Formuliranje konkretnih zaključaka prepušteno je užem odboru, sastojecem se od gg. Ministra dra. Lorković-a, dr. Perić, Pietromarchi i gen. De Biasio.

Ovaj odbor priprema 16. studenog prije podne nakon kratkog dogovora osnove za zaključak.

Na sjednici održanoj u uzkom odboru 16. studenog o podne sastavljen je zapisnik o tom političkom sporazumu.

Isti pročitani je 16. studenog na široj sjednici u 18 1/2 sati i podpisan.⁴

Osim ovih pregovora i za vrijeme istih vođeni su dielom u plenumu i dielom na zasebnim sastancima pregovori o primieni sporazuma za prehranu Dalmacije i II. Armate i o javnim radovima.

O obim ovim pitanjima podpisani su 16. studenog u 19 sati zapisnici o postignutim sporazumima.

Nakon, toga sastavljen je i kratak komunikej.

BR. 179

ZAPISNIK O SPORAZUMU PREDSTAVNIKA VLADA FAŠISTIČKE ITALIJE I NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE POTPISANOM 16. NOVEMBRA 1941. U RIJECI, O PROŠIRENJU SARADNJE NA SMIRIVANJU I NORMALIZOVANJU PRLIKA NA PODRUČJIMA NDH GDE SE NALAZE ITALIJANSKE OKUPACIONE TRUPE¹

Z A P I S N I K

1. — Sporazumi postignuti na sastanku u Opatiji² pokazali su potpunu istovetnost gledišta hrvatskih i italijanskih delegata u tom smislu da delatnost, koja će se odvijati uz potpunu saglasnost italijanskih vojnih i hrvatskih civilnih vlasti, bude usmerena, u duhu savezničkog sporazuma i saradnje, na ubrzanje i konsolidaciju procesa smirivanja i normalizacije na svim područjima na kojima ta saradnja postoji, a naročito da se hrvatskim civilnim vlastima što pre omogući puna kontrola nad stanovništvom pomenutih područja.
2. — Italijanski delegati primili su na znanje sa velikim zadovoljstvom odredbe o amnestiji koje je izdala hrvatska vlada u čitavoj Hrvatskoj u smislu i u ciljevima nazna-

⁴ Vidi dok. br. 179.

¹ Original (pisan na mašini, na srpskohrvatskom jeziku) u Arhivu VII (ustaško-domobranski fond), reg. br. 5/5—14, k. 239. Prepis (na italijanskom jeziku) u Arhivu VII (ust.-domobr. fond), reg. *pr.* 37/1, k. 195.

* Vidi dok. br. 178.

čenim u prethodnoj tački. Cilj tih odredaba je da se isključi svaka istraga i sudski postupak za dela predviđena u tim odredbama o amnestiji koja su bila izvršena pre donošenja pomenutih odredaba.

3. — Italijanski i hrvatski delegati slažu se u pogledu potrebe da se garancija hrvatske vlade najšire primeni na sve stanovništvo koje se vratilo u svoja prebivališta i koje ispoljava miroljubivost i želju da se ponovo prihvati svog redovnog zanimanja. Delegati su se naročito osvrnuli na garantovanje života, na obavezu vraćanja imovine i deblokiranje unutrašnjih kredita, na eventualne olakšice koje bi omogućile stanovništvu koje se vratilo da nastavi svoja ranija zanimanja i svoj način života.³
4. — Hrvatski delegati izrazili su spremnost svoje vlade:
 - a) da s pravednošću ispita mogućnost ponovnog vraćanja u službu činovnika lokalne uprave i isplatu penzija koje im pripadaju;
 - b) da otvori škole koje će moći da koristi i pravoslavno stanovništvo;
 - c) da i pored isteka rokova odobri zamenu dinara kunama ovima koji su se vratili, uz potrebnu garanciju kako bi se izbeglo unošenje dinara iz inostranstva;
 - d) da uputi na pomenuta područja funkcionere odabrane među onima koji imaju najbolje uslove da ubrzaju gore spomenuti proces smirivanja i normalizacije;
5. — Italijanski i hrvatski delegati uvereni su da je za postizanje pomenutih ciljeva najefikasnije sredstvo da se između hrvatskih civilnih i italijanskih vojnih vlasti učvrsti bliska i srdačna saradnja i zato smatraju da je, pored funkcija Općeg upravnog povjerenika pri komandi 2. armije, korisno da se za sva pitanja, koja mogu da se reše neposredno, održava stalni kontakt između hrvatskih upravnih vlasti i komandi garnizona. Oni će se naročito sporazumovati o potrebi davanja garancija pod br. 3 i 4 daljim grupama stanovništva koje će se ubuduće vraćati u svoja prebivališta;
6. — Ugovoreno je da se na područje obalskog pojasa (II zona) rasporedi nekoliko bataljona regularne ustaške milicije sa dobrim rukovodećim kadrom i to u mesta naseljena

³ U duhu te tačke sporazuma, ministar unutarnjih poslova NDH dr Andrija Artuković izdao je 10. decembra 1941. proglas narodu hrvatskog obalskog pojasa u kojem garantuje miran život, imovinu, slobodu svima koji se u roku od 15 dana vrata svojim kućama (vidi Arhiv VII, ust.-domobr. fond, reg. br. 37/1—84, k. 195).

hrvatskim življem, da bi zajedno sa trupama Armije sa-
dejsstvovali u akcijama hvatanja i čišćenja komunističkih
snaga. O dislokaciji pomenutih jedinica odlučiće koman-
da 2. armije zavisno od operativnih potreba. Ustaške je-
dinice biće potčinjene komandi armijskog korpusa na či-
jem području će biti dislocirane na isti način kao regu-
larne jedinice hrvatske vojske stacionirane na gore na-
vedenim područjima.

7. — Smatra se da snage hrvatske žandarmerije na gore na-
vedenim područjima treba pojačati naročito radi pose-
danja manjih naselja u čijoj blizini ne postoje garnizoni
oružanih snaga.
8. — Na obalskom pojasu (II zona) političke formacije ustaške
stranke moći će da vrše sve svoje delatnosti.
9. — Ugovoreno je da će svi funkcioneri kojima je dozvoljeno
ili će im se dozvoliti nošenje oružja dobiti takođe i jed-
nu stalnu propusnicu. Sto se tiče ostalih propusnica, njih
će izdavati organi hrvatske policije sa vizom italijanskih
vojnih vlasti.

Sastavljeno u Rijeci 16. novembra 1941/XX.

Pietromarki [Pietromarchi]
Kazertano [Casertano]

Dr. Lorković
Dr Artuković

IZVESTAJ KOMANDE 5. ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. NOVEMBRA 1941. KOMANDI 2. ARMIJE O SITUACIJI I OPERACIJAMA PROTIV PARTIZANSKIH JEDINICA U ZONAMA JASENAK—DREŽNICA, GOSPIĆ, BRINJE I HRELJIN¹

1 1/8 od)

KOMANDA V ARMIJSKOG KORPUSA
Operativno odeljenje

Br. 9147/Op. prot. pov. **Poverljivo** V.P. 41, 18. novembar
1941—XX

Predmet: Izveštaj o situaciji od 1—15. novembra 1941—XX.

"Prilog: 3.— KOMANDI 2. ARMIJE V.P.

1.) Vest o uređenju jedinica.—

a) *Situacija i uređenje:*

Izgradnja i uređenje logora za zimu za jedinice pešadijskih divizija privode se kraju dok su radovi za konjičke pukove, za koje je tek krajem oktobra bilo odlučeno da se ne vraćaju u otadžbinu, u zadocnjenju. Novi radovi su usporeni zbog stalnog nevremena: gradilišta su međutim organizovana.

Tek sada počinju da pristižu kreveti sa više ležajeva, koji su svojevremeno traženi, a na licu mesta brzo se izrađuje deo kreveta koji nije tražen.

b) *Stoka:*

Smeštena je u konjušnice, izuzev one (a nje nije malo) za koju nije bilo predviđeno da će se zadržati u mestu i koja se još delom nalazi pod strehom.

c) *Materijal:*

Oružje, municija i razni materijal su pod krovom, dok su gotovo sva kola i automobili još pod vedrim nebom.

2.) Aktivnost jedinica.—

a) *Obuka:*

Operacije čišćenja i nadzora pojačane su u ovom periodu a radovi na čišćenju snega predstavljaju gotovo celokupnu aktivnost jedinica; obuka je prema tome ograničena na kurseve za specijalizaciju koji se održavaju.

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, *reg. br. 12/2—1*, k. 81.

b) *Radovi:*

Radovi koji se sada izvode odnose se uglavnom na zimsko uređenje i naročito su intenzivni u trećoj zoni gde saraduju i tri inženjerske formacijske čete granične straže i u obalskoj zoni, za smeštaj konjičkih pukova „Piemonte Reale" i „Nica". Radovi na zimskom uređenju anektirane teritorije (Bakar—Trsat — Kupa itd.) u velikom su zakašnjenju zbog preduzeća „Pasotti" koje izvodi ove radove za račun Komande Teritorijalne odbrane u Trstu (Inženjerski odeljak u Sušaku). Kao opravdanje zbog zadocnje-nja u predaji radova, firma iznosi teškoće na koje je naišla kod civilnih vlasti na Rijeci u pogledu izdavanja propusnica radnicima.

c) *Operacije:*

Akcija protiv ustanika pojačana je u ovom periodu; naročito su aktivne divizija „Lombardija" u zonama Jasenak—Drežnica,² divizija „Re" na sektorima Gospić i Brinja i Komanda artiljerije u zoni Hreljin.

Prilikom operacija čišćenja izvršenih u ovim zonama, došlo je do sukoba uz gubitke na obema stranama, do sukoba koji su doveli do pozitivnih rezultata, iako ne do odlučujućih. Uхваćeno je mnogo ljudi sa oružjem u rukama i uhapšena su mnoga lica osumnjičena da su učestvovala u napadima i pomagala ustanicima; postoji nada da će se od njih dobiti korisni podaci za dalje akcije.³

² i ⁴ U prvoj polovini novembra 1941. došlo je do sledećih sukoba između italijanskih i partizanskih jedinica u pomenutim zonama:

Prvog novembra jedinice divizije „Lombardija" bezuspešno su napale Bribirski partizanski logor. Sutradan je napadnut Drežnički partizanski logor, odakle su se partizani povukli, bez gubitaka, u pravcu Brinja, ali je neprijatelj uspeo da zapleni sve materijalne rezerve logora. Četvrtog novembra između Rudopolja i Javornika partizanski vodovi Brinja, Škare, Klanac i Dabar su napali okupatorski voz. Šestog novembra jedan vođa partizanskog logora Tuhobić zarobio je u Hreljinu dva pripadnika talijanskih jedinica i jednog žandarma NDH, a sledećeg dana razoružao patrolu finansijske straže na putu Lepenice — Gor. Jelenje. Sedmog novembra pre podne drežnički partizani, s partizanima Brinja, napali su kamion 13. minobacačkog bat. kod Rapajin-klanca a posle podne ustaški autobus u blizini Zute Lokve. Osmog novembra napadnuta je italijanska patrola kod Gospića a 11. i 12. novembra došlo je kod s. Mečinjara (zona Podlapac — Udbina) do sukoba između 10. čete 2. bat. 2. peš. puka div. „Re" i partizanskog Štaba Grupe NOP odreda za Liku. Toga dana italijanske jedinice granične straže, 3. bat. 73. peš. puka i 5. minerskog bat. napale su partizanski logor Tuhobić, severno od Hreljina, i zaplenile rezerve hrane, odeće i drugog materijala (vidi dok. br. 205 u ovoj knjizi; tom V, knj. 2, dok. br. 21, 44, 62, 69, 76 i 129, knj. 32, dok. br. 21).

³ Prilikom tih akcija okupatorske jedinice su izvršile masovne zločine nad stanovništvom pomenutih zona. Teror je bio naročito žestok na

Uništena su skrovišta i uporišta, zaplenjeno je oružje, hrana i razni materijal koji je delom pripadao ustanicima a delom je bio oduzet od naših ljudi.⁴

3.) *Moral jedinica.*—

a) *Moral ljudstva:*

Dobar. Bio bi bolji kad bi poštanska služba, obuća i zim-ska odeća bili usklađeni sa zahtevima i opravdanim željama.

b) *Disciplina u jedinicama:*

Odlična. Najveći deo nedostataka nema ozbiljan karakter. Podaci o dezertiranju, tužbama i incidentima uneti su u priložene preglede.

4.) *Razno.*

a) *Zdravstveno stanje ljudstva:*

Zdravstveno stanje trupa je odlično s obzirom na rđave klimatske prilike. Poslednjih petnaest dana procenat prijavljenih za lekarski pregled iznosio je 5% a upućenih u bolnicu 0,6—1%.—

b) *Zdravstveno stanje stoke:*

Dobro.—

c) *Stanje oružja i opreme:*

Jedinice i dalje traže vunenu odeću, šinjele i ćebad, što se opravdava niskom temperaturom i velikim snegom na gotovo celoj teritoriji Arm. korp. Pitanje je ozbiljno i hitno. Naročito je primećena nestašica u cipelama, u koži za njihovu opravku i u masti za održavanje istih. Sve jedinice su ponovo predložile, s čime se i ja slažem, da svi vojnici dobiju još po jedan par cipela.

c) *Pitanja opšte prirode:*

Potrebno je zameniti radio-stanice R.F. 15, koje u nedavnim operacijama nisu zadovoljile, naročito zbog svoje osetljivosti i teškoća u zameni rezervnih delova.

General Armijskog korpusa
komandant
(Rikardo Baloko)
Baloko

području Drežnice gde je uhapšeno i podvrgnuto mučenju oko 500 ljudi (od kojih su 22 streljana), popaljeno više kuća i opljačkano stanovništvo (vidi tom V, knj. 2, dok. br. 21, 44, 62, 69 i 76).

BR. 191

OBAVESTENJE KOMANDE KARABINIJERA 2. ARMIIJE OD 19. NOVEMBRA 1941. POTČINJENIM KOMANDAMA O AKCIJI GRUPE BORACA 1. KORDUNAŠKOG BATALJONA U KARLOVCU¹

KOMANDA KR. KARABINIJERA 2. ARMIIJE

Br. prot. 78/110 Str. pov. V.P. 10, 19. novembra 1941—XIX

Predmet: Ubistvo dvojice karabinjera.—

SVIM POTČINJENIM KOMANDAMA

Kr. karab. div. „Granatieri di Sardenja”
„ „Izonco”
209. mešoviti vod Kr. karabinjera
375. brzi vod Kr. karabinjera
210. mešoviti vod Kr. karabinjera

U Karlovcu, 17. tekućeg, oko 18 časova, jedna jedinica od oko 50 komunista, u uniformi hrvatske vojske, prodrła je neometano u grad kroz jedan stražarski blok, prevarivši vojnike formacije i 8 bersaljera koji su stražarili na mostu na Korani.²

Pošto su ubili bodežima dvojicu ustaša koji su se nalazili u civilnoj bolnici, komunisti su pokušali da izađu iz grada preko istog stražarskog bloka. Pošto je bilo kasno, naši vojnici povikali su „stoj”, ali iznenadnom vatrom iz pušaka ubijena su dva karabinjera i jedan bersaljer.³ Iskoristivši iznenađenje, svi komunisti uspeli su da umaknu u polje.⁴

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 37/4, k. 452.

² Grupa od 24 borca 1. kordunaškog partizanskog bataljona, pod rukovodstvom političkog komesara Komande NOP odreda Korduna i Banije, ušla je u Karlovac, prerušena u domobranske uniforme, da iz tamošnje bolnice oslobodi Marijana Čavića Grgu, člana OK KPH za Karlovac. Iako im to nije pošlo za rukom, „pošto drugovi iz Karlovca nisu obavestili da se drug Grga više ne nalazi u bolnici”, već u policiji, ovaj smeli upad partizana u Karlovac imao je „ogroman moralni, uspeh” (vidi tom V, knj. 2, dok. br. 18).

³ U izveštaju 1. oružničke pukovnije NDH od 29. novembra 1941. kaže se da su Italijani, pored trojice ubijenih, imali i tri teško ranjena vojnika (vidi Arhiv VII, reg. br. 43/7—2, k. 143 a).

⁴ U izveštaju Komande 5. armijskog korpusa od 18. novembra 1941. Komandi 2. armije o tom događaju piše: „... Grupa se povukla na Kamensko pošto je iz stražarnice odnela karabin, puškomitraljez i sanduk municije. Pošto je dat znak za uzbunu, stiglo je pojačanje. Patrolno iz-

Javljam za tragični incident, da bi se s njim upoznali svi naši vojnici, od kojih mnogi još nisu svesni da žive u podmukloj zemlji, gde je izdajničko iznenađenje i zaseda glavno oruđe onih koji su van zakona, i koji dobro primenjuju taj način borbe, a ti vojnici nisu još svesni da je apsolutno neophodno ne verovati ničemu i nikome i da je stoga potrebno, kao što sam već imao prilike da u nekoliko navrata savetujem, da budu stalno budni duhom i okom i da im oružje bude spremno za upotrebu.

Ovo što se desilo daće stoga podsticaj oficirima i podoficirima komandirima da usade potčinjenima ubeđenje da samo stalnim i neprekidnim nadzorom svim intelektualnim, moralnim i fizičkim snagama može da se uspešno spreči ili dočeka podmukla, kukavička, iznenadna i izdajnička akcija komunista ili ustanika koji, bez obzira na sredstva i ciljeve, uspevaju gotovo uvek da nekažnjeno izvrše smele prepade krvave po nas.

Ponavljam još jednom — duh budan, ruka spremna i odlučna.

Nikakva zabrinutost ne sme da uspori akciju naših vojnika, koji treba da budu ubeđeni da će ih njihovi pretpostavljeni podržati i bdeti nad njima u izvršavanju njihove teške ali časne dužnosti.

PUKOVNIK

Komandant Kr. karabinijera 2. armije
M.P. Frančesko Delfino, s.r.

Potpukovnik

Komandant Kr. karabinijera XI a.k.
Luidi Brukietì [Luigi Brucchietti]

viđanje nije dalo nikakve rezultate..." Izveštaj slične sadržine podnela je 17. novembra i Komanda karabinijera 1. brze divizije (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/1—33, k.56).

BR. 191

UPUTSTVO KOMANDE KARABINIJERA 2. ARMIJE OD 20 NOVEMBRA 1941. POTCINJENIM KOMANDAMA O POTREBI DA SE U BORBI PROTIV PARTIZANA DEJSTUJE BRZO I ENERGIČNO¹

KOMANDA KR. KARAB. 2. ARMIJE

Br 78/116/poverljivo

V.P. 10. 20. novembar 1941/XX

Predmet: ustaničke bande

Adrese izostavljene

Komandama iz naslova sigurno nije izmakao značaj vesti koje je prikupila Komanda 365. brzog odeljenja karabinijera, a koje su sadržane u dopisu 73/18 (poverljivo) od 17. tek. mes.²

Stoga je potrebno brzo dejstvovati udarajući bez ikakvog oklevanja i pridržavajući se sledećih kriterijuma:

- a) Po mogućstvu hapsiti stvarno odgovorne pripadnike bandi koji su eventualno identifikovani i pronađeni.
- b) Uzimati za taoce i predlagati za interniranje članove porodica bandita.
- c) Tamo gde je moguće, i ako se ukaže potreba, sekvestrirati njihovu imovinu; u krajnjim slučajevima i ukoliko je odgovornost sigurno utvrđena, spaliti sve stvari radi primera.
- b) Goniti bandite ne dajući im mira ma gde se nalazili, kao i njihovim pomagačima, pribegavajući ma kom sredstvu.

Neka Komanda Grupe u Sušaku utvrdi ko i kako snabdeva ustanike hranom. Neka odmah utvrdi koju kuću u Kikovici (Grobnik) su banditi uzeli pod najam i neka postupi krajnje energično prema onome ko se u toj stvari kompromitovao.³

Neka Komanda karabinijera 5. arm. korpusa utvrdi položaj kuće u Liču, gde je, izgleda, sedište komande bande, i neka prema okolnostima postupi naročito protiv vlasnika Gašparović Vesike. Na isti način postupiti i prema Car Nikoli iz Crikvenice, koji je vođa bande i carinski agent u civilu na žel. stovarištu u Plaše i vrši dužnost skladištara.

¹ Prepis dokumenta (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 14/3, k. 404.

® Redakcija ne raspolaže pomenutim dopisom.

⁸ Vidi dok. br. 205 (red. br. 52, 106 i 156).

Jednom reči, treba krenuti, dejstvovati sa potrebnom obazrivošću, ali brzo, energično i odlučno.

Oslanjam se na profesionalnu nadležnost, inicijativu i odlučnost komandi, koje će odmah izdati odgovarajuća uputstva, kontrolišući lično izvršenje.

Naš karabinijer Gregori Alfredo, uhvaćen i možda ubijen, mora biti osvećen, u šta ne sumnjam.

Očekujem da me izvestite o rezultatima.

Komandant karabinijera 2. armije
pukovnik
' Frančesko Delfino, s.r.

KOMANDA GRUPE KR. KARABINIJERA U SUŠAKU
ISPOSTAVA OMIŠALJ

Br. 56/12 Poverljivo

Omišalj 24. novembar 1941/XX

POTČINJENIM KOMANDAMA

...u vezi sa prilogom ovog odeljenja br. 56/11 sa današnjim datumom; očekujem da me telefonom izvestite o eventualnim hapšenjima u slučaju da su se neki od ilegalaca sklonili na naše područje.

M.P. t

P.poručnik
Komandir ispostave
Alberto Dizondi
[Alberto Gisondi]
A. Dizondi

BR. 191

IZVEŠTAJ KVESTURE U KOTORU OD 25. NOVEMBRA 1941
PREFEKTU KOTORA O SITUACIJI NA PODRUČJU BOKE
KOTORSKE OD 11. DO 20. NOVEMBRA 1941. GODINE¹

KR. KVESTURA
KOTOR
Br. 03240 Gab.

Kotor, 25. novembra 1941—XX
Poverljivo — hitno

EKSELENCIJI PREFEKTU

—Kotor —

Predmet: Desetodnevni izveštaj od 11. do 20 t.m.

Kr. prefektura
Kotor
26. nov. 41-XX

1.) Politička situacija i raspoloženje stanovništva.—

Druga dekada tekućeg meseca novembra je značajna po nekim događajima koji pokazuju kako je nekim ustanicama uspelo da se uvuku na našu teritoriju, preko graničnog pojasa, koji je slabo zaposednut od naših trupa, s ciljem da vrše sabotaže i prepade u predelu Herceg-Novog — Gruda, uz saradnju nekih domaćih lica čiji je identitet već utvrđen.

U pojedine dane odigrali su se sledeći događaji:

- 1.) **13. novembra** — pokušaj napada na jednog našeg usamljenog vojnika u šumovitom predelu Grude;
- 2.) **14. novembra** — obaranje telegrafskih stubova u brdovitom predelu Herceg-Novog;²

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 37/5—1, k. 551.

² U vezi s tom diverzijom, federalni sekretar fašističke partije u Kotoru uputio je 15. novembra 1941. sekretaru fašističke partije u Rimu sledeći telegram: „Saopštavam da je u provinciji izvršeno prvo delo sabotaže. Oboreno 7 telegrafskih stubova. Prostorija Kameno, Mandići, Zlijebi. Uhapšeno 50 lica, među kojima 2 starešine sela" (mikroteka VII, film UDB CG—2, sn. 144).

Prema saopštenju br. 1 Štaba Orjenskog NOP bataljona od decembra 1941, tih dana su izvršene sledeće diverzantske akcije:

„13. novembra 1941. god. uništena je telegrafska linija u Kotobilju (na pravcu Herceg-Novog ← Trebinje) na dužini 550 metara.

- 3.) **15. novembra** — sukob jednog našeg odeljenja sa grupom od tri desetine naoružanih ustanika na drumu Kameno—Mandiću na koji je odgovoreno vatrom i ustanici su se povukli prema crnogorskoj granici;
- 4.) **16. novembra** — pokušaj napada puščanom vatrom na jedno naše izviđačko odeljenje na seoskom putu za Obalicu;
- 5.) **17. novembra** — kidanje telegrafskih i telefonskih žica na drumu za Pločice.
- 6.) **20. novembra** — napad na jednu ženu za koju se smatra da je nama naklonjena, na drumu za Igalo, od strane dva nepoznata lica koja su je ranila revolverskim mecima;
- 7.) **20. novembra** — Puščana vatra na jedan voz na pruzi Herceg-Novi—Gruda.

Dejstvovanje policijskih snaga bilo je blagovremeno i uspešno. — Odmah posle prve sabotaže, izvršena su brojna hapšenja u predelu gde je delo izvršeno i tri vrlo sumnjiva lica, koja su zateknuta sa oružjem u ruci, ubijena su na mestu od naših karabinijera.³

Odvedeni su brojni taoci iz svih sela predela, koji su uostalom, pošto je odmah uspostavljeno normalno stanje i kad su dobijene potrebne garantije, pušteni.

Protiv svih uhapšenika, koji su poznati po svojim komunističkim osećanjima i pod sumnjom da bi mogli pomagati ustanike, primenjena je mera interniranja, kao i za prethodno uhapšene, zbog čega je 15. t.m. ukrcana jedna grupa od 86 ljudi radi prevoženja u logore Lipari i Ustika.

Uputstva koja je sa tačnim predviđanjem i sa svesnom odlučnošću dala Vaša Ekselencija na sastanku koji je 17. t.m. održan u Vladinoj palati, uz prisustvo vojnih rukovodilaca iz ovog područja omogućila su da se situacija čvrsto drži u rukama i pomoću njih oduzeta je nepouzdanim licima svaka volja za saradnjom sa ustanicima; međutim, kod stanovništva koje je osetilo da je uspešno zaštićeno, učvrstilo se poverenje u italijanske vlasti i ono je izrazilo svoje negodovanje protiv ustanika time što je popalilo ne mali broj kuća najbuntovnijih stanovnika dotičnih mesta.

14. novembra porušene su tel. linije u Sutorini na dužini oko 1200 metara na pravcu Herceg-Novi — Dubrovnik.

15. novembra porušene su tel. linije kod Grude na pravcu Herceg-Novi — Dubrovnik."

(Arhiv CK SK Crne Gore, dok. br. 387. Snimak dokumenta u mikrofecoteci VII, film CK Crne Gore, 53—54.)

³ Tom prilikom karabinijeri su ubili Branka Brozića, Teodora Mandića i Danila Ajčevića i uhapsili 47 lica iz s. Kameno kod Herceg-Novog (vidi tom III, knj. 4, dok. br. 180; Arhiv VII, reg. br. 10—1/15, k. 1676 A).

Vrlo dobar utisak je izazvao i proglas Vaše Ekselencije koji je izvešen u svim naseljenim mestima, a privoleo je starešine sela da odu odmah vlastima radi uveravanja o svojoj saradnji.

Svako međutim želi da se vojne snage razmeste više u širinu tako da bi se mogle suprotstaviti svakoj eventualnoj akciji koja dolazi s one strane granice time da delotvorno zaposednu granični pojas i sve prilaze, uključiv i najnepovoljnije i najbesputnije, time da očiste predele u koje su se ustanici uvukli i pre svega da pripreme pokretne snage primerne jačine koje bi mogle prema potrebi odlučno intervenisati.

Na ostalaj teritoriji Provincije, uključiv glavni grad, vlada najpotpuniji mir.

Osamnaesti novembar, godišnjica sankcija,⁴ proslavljen je u Kotoru postavljanjem spomen-ploče u zgradi opštine. Na svečanoj proslavi tokom koje je federalni sekretar obrazložio značaj sada već istorijskog dana, učestvovalo je mnogobrojno stanovništvo, koje ni ovoga puta nije propustilo priliku da ispolji svoju saglasnost.

U međuvremenu režim, preko svojih provincijskih organa, sa obazrivošću koju nalaže situacija, i dalje nastoji da proširi svoj uticaj na široke slojeve stanovništva, i u toku su upisivanja u Partiju velikog broja stanovnika, kako muškarca tako i žena, i u organizacije italijanske fašističke omladine koja takođe upotpunjuje svoju tehničku opremu.

2.) Privredno stanje — je zadovoljavajuće. — Trgovina na malo radi dobro a i tržište je u *dovoljnoj* meri snabdeveno namirnicama.

Zbog otpuštanja sa rada od strane arsenala u Tivtu porastao je broj nezaposlenih, ali samo privremeno jer će se veći-na otpuštenih iseliti.

Na poljoprivrednom sektoru primećuje se da ima još delova sasvim zapuštenog a obradivog zemljišta.

Sejanje žitarica nastavljeno je u zadovoljavajućem obimu.

3.) Sveštenstvo — Treba istaći zauzimanje nama bezuslovno naklonjenog *katoličkog biskupa*.

KVESTOR
LOTI [LOTTI]

⁴ Verovatno se odnosi na ekonomske i finansijske sankcije protiv Italije zbog napada na Etiopiju, koje je Društvo naroda donelo 9. oktobra, a stupile su na snagu 18. novembra 1935 (Cronologia della seconda guerra mondiale, Editrice faro — Roma 1948).

IZVOD IZ IZVEŠTAJA VOJNOG ODELJENJA ZA RATNU
CENZURU U ZADRU O CENZURISANOJ PREPISCI VOJNIH
LICA OD 16. DO 30. NOVEMBRA 1941. GODINE¹

Inv. br. 10779

POKRAJINSKA KOMISIJA ZA RATNU CENZURU

Vojno odeljenje — Zadar

Petnaestodnevni izveštaj od 16. do 30. novembra 1941. XX —
o cenzurisanjoj prepisci.

1) Prepiska upućena u otadžbinu — A.O.I.² — A.S.³
Posedi u Egeju.

a) Uzbune:

Pripadnici Crnih košulja Kresteni Severino [Cresteni], iz
89. legije Crnih košulja 97. mitralj. čete, 2. voda, V. P. 73.
15. 11. 41. piše svojoj sestri Meneli Pruneta (Menelli Prunetta)
iz S. Đovani d'Aso Montizi Sugerona (Sijena):

„... za nas malo ružno i loše vreme, jedan dan izlazimo a
jedan dan se odmaramo, kad izlazimo, draga sestro, moramo
dosta dugo da idemo, da znaš koliko kilometara smo juče mo-
rali da predemo do mesta gde smo vršili čišćenje — šezdeset
kilometara, znaš, da sve one komuniste pohvatamo na spavanju;
da ih razoružamo i odvedemo; odvodimo im svu stoku, više od
hiljadu grla: goveda, ovaca, svinja i koza, svu živinu, i danas
nam je komandant spremio lep ručak od sve živine što smo
opljačkali po kućama. Znaš li zašto tako postupamo? Jednoga
dana naiđe jedan puk pešadije a oni počnu pucati i mi im onda
sve odnosimo ...”

Artiljerac Karlo Antonio iz 98. bater., V. P. 141—Z piše 14.
11. 1941. gosp. Kuponi Adamu, Ul. Galileo 9, Kalodone (Leče)
„ . . . Ovde u Splitu je rđavo. Nadamo se da će brzo proći ovih
30 i nekoliko dana; danju i noću su stalno uzbune. Kada izla-

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 10/17—37, k. 543.

² A.O.I. — Africa Orientale Italiana (Italijanska Istočna Afrika)

³ A.S. — Africa Settentrionale (Severna Afrika)

zimo u grad, moraju nas uvek pratiti 4, 8 ili 12 naoružanih milicionera, jer ovde još ima Srba i Slovena..."

Alpinac Franji Andelo iz 7. čete, peš. puk, V.P. 100, piše 14. 11. 41. svojoj porodici — Franji Demestrio, Kogoco Viadana (Mantova):

„... Tata, mi nismo u ratu, ali kao i da jesmo, jer ovde neprestano izbijaju pobune i ustanici ubijaju jedni druge; naš posao je odvratan, pošto se moramo braniti dan i noć. Svaki dan gine neko od naših, jer su ustanici do zuba naoružani, više puta imamo noću da prevalimo po 40 kilometara ..."

Vojnik Dario Safioti iz 13. čete bataljona bersaljera „Zara“, V.P. 141—Z, piše 10. 11. 41. gospođici Đerolani Eleni-Kaza Zeraske, Zadar:

„... U mojim dopisnicama opisivao sam vam prirodne lepote mesta gde se nalazim, ali vam nisam pisao o vrlo važnim stvarima: svuda vlada razaranja, popaljene kuće, sela potpuno uništena i cele porodice bez krova. Izvršioc i su uvek komunisti koji se kao ustanici nalaze po planinama i pećinama, kao divlje zveri. — Ovde je rat završen, ali je ostalo nešto što je mnogo strašnije od rata. Ostala je gerila, tj. ostali su ustanici od bivše jugoslovenske vlade, koji se bore za svoj račun, i tako nas smrt uvek vreba kada je najmanje očekujemo. Ali je na svaki način zabavno, jer mi smo za ovo stvoreni, nismo tek onako vojnici i bersaljeri..."

Potporučnik Teračano Vinčenco iz 31. batalj. 4. peš. puka bersaljera, V.P. 86, piše 13. 11. 41. gospođici Riti Fika, ul. Duomo br. 124, Napulj:

„... Jutros smo ovde imali uzbunu. Nekolicina naših vojnika naišla je na ustanike koji su obarali telefonske stubove, posle kraćeg puškaranja jednog ustanika smo ubili, a 2 čoveka i 2 žene zarobili. Možda ću sutra dobiti više pisama, jer već tri dana pošta ne dolazi, pošto su ustanici digli u vazduh jedan most. „Sada je sve opravljeno ...“.

Graničar Bokerini Gvido, iz 3. čete, bataljona „Kadorna“, V.P. 141—Z, piše 11. 11. 41. gospođici Norčini Esterini, Seravale Kozeno (Areco):

„... Ali kažem ti, ovde je takva zima da ne možeš zamisliti, jer osim studeni ovi su krajevi pusti i opasni ako čovek dobro ne otvori oči. ... Ovde postoje oružane „bande“ koje su se odmetnule u visoke planine i svaki čas mora se pucati na ove napasnike, koji misle na svoj način. Ipak do ovog časa nisu imali

nikakvog uspeha niti će ga imati u skoroj budućnosti, jer sa nama Italijanima nema šale. Ovde smo zajedno sa hrvatskim vojnicima i u svemu što se zbiva pomažemo se kao braća. . . Ipak se nadam da će ova gužva kratko trajati jer ovde je stvarno posredi inat pojedinaca, koji ne poznaju našu lepu civilizaciju i naviknuti su na planine kao divlje zveri. . ."

Zadar, 30. novembra 1941—XX.

M.P. Šef odseka,
(pukovnik Roberto Barbolini)
B. Barbolini

BR. 185

OBAVESTENJE VOJNE KOMANDE U CETINJU OD 1. DECEMBRA 1941. MINISTARSTVU INOSTRANIH POŠLOV[^] U RIMU O SITUACIJI U CRNOJ GORI I O MERAMA ZA NJENO NORMALIZOVANJE¹

: t "

KR. VOJNA KOMANDA
CETINJE

1. decembar 1941/XX

MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA — RIM

POVERLJIVO/1078

Unutrašnja situacija u Crnoj Gori u ovom mesecu se znatno komplikovala i o tome sam povremeno obavestavao Vrhovnu komandu. Sve se više povećava aktivnost i snaga ustaničkih grupa, a sabotaze na glavnim saobraćajnim linijama sve su intenzivnije.² Radi se o obnovljenoj taktici ustanika, kojom sigurno rukovode lica i novac iz inostranstva, te, oslanjajući se na nesigurnu unutrašnju situaciju u Srbiji i Hrvatskoj, gleda da se iskoristi sadašnji prelazni period. Na sabotaze i na ustaničke operacije odgovorio sam i nastavićemo da odgovaramo

¹ Prepis dokumenta (izvršen od strane Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača) u Arhivu VII. reg. t-r. 15/1—2, "k. 740.

² O akcijama partizanskih jedinica u Crnoj Gori u toku novembra 1941. vidi tom III, knj. 1, dok. br. 63, 64, 74, 80, 89 i 96, knj. 4, dok. br. 6, 180 i 181.

eaesgicairn jrepresivnim i kaznenim merama. Verujem,—so^du-
tim, da jedosao'mòménat 3a Sé takvoj situaciji učini kraj/i da
joj se na odlučan i iedinstven~način suprotstavimo. Pre no što
se usvoje nairigoroznija sredstva i strogo vojni metodi suzbi-
janja revolucije po svaku cenu, sto pi imalo reperKusije i posie-
dice i kod civilnog stanovništva koje nije neposredno odgovor-
eno (hapšenja, l streljanje~talaca, itd.), moglo bi se pokušati sa ko-
"riséciiijem~0sećanja protivljenja i zamorenosti znatnog dela zdra-
vog seoskog elementa, pa da taj element preuzme neke odgovor-
nosti i dà Se od njega traži aktivna saradnja u suzbijanju re-
volucije. Da bi se postigla slična saradnja trebalo bi dati ne-
kim odgovornim licima izvesnu prividnu odgovornost, kakvu
oni, uostalom, već odavno traže. Ne dovodeći do formiranja
jedne crnogorske vlade ili veća (rešenje koje na svaki način
treba odbaciti s obzirom na opštu situaciju i loše iskustvo u tom
pogledu), moglo bi se pokušati sa obrazovanjem jednog odbora³
za normalizovanje stanja u Crnoj Gori, koji bi bio formiran od
odanih ljudi, odabranih iz raznih srezova, koje bi bilo moguće
okupiti. Tom odboru, koji bi zvanično bio priznat, trebalo bi
odobriti da se sastaje u Cetinju pod našim skrivenim nadzoro-
rom, da izdaje proglase stanovništvu, pozivajući ga da se okup-
lja u borbi protiv komunističkih i protivnarodnih ustanika i
jsnabdeva vlast novcem i oružjem da hi se ugušio ustanak, više
ili manje u saradnji sa italijanskim trupama, već prema okol-
nostima. Slično rešenje, ukoliko ie ostvarljivo, ne bi kompro-
mitovalo našu buduluTSTTTkū o budućnosti Crne Gore, a omo-
gućilo" bi akciju protiv ustanika, koju bi vodili Crnogorci istom
taktikom i istim sredstvima kao ustanici, u oblastima koje su
teško pristupačne regularnim trupama. Zapaženo je da su pre
izvesnog vremena naše jedinice koje ovde operišu uspešno for-
mirale neregularne crnogorske bande za nadzor nad mostovima
u akcijama čišćenja. Došlo bi, dakle, do proširenja, gotovo na=
cionalizovanja sistema koji je već dao dobre rezultate. Ne kri-
jem da postoje teškoće za ostvarenje sličnog plana i ne mogu
da garantujem qspeh. Pre ma kakvog pokušaja takve vrste mi-
"slim da mi je dužnost da ga u glavnim crtama podnesem na
prethodno načelno odobrenje. Ukoliko bih dobio Vaš pristanak,
postupio bih najobazrivije i stoga da ne bi došao u opasnost
budući politički razvoj uređenja zemlje, kao i sloboda pokreta
za čisto vojno rešenje situacije. Mislim da bi vredelo učiniti

³ i ⁴ Depešom od 2. decembra 1941. Ministarstvo inostranih poslova poslalo je sledeći odgovor: „Vaša razmatranja su ovde pročitana i proučena sa posebnim interesovanjem. Ipak se ne smatra da je zgodno, u sadašnjoj vojnoj fazi, pokretati formiranje Crnogorskog odbora, zato što je potrebno sa posebnom obazrivošću pristupiti saradnji sa crnogorskim elementom" (vidi Arhiv VII, reg. br. 15/1, k. 740).

sličan pokušaj koji, ukoliko se uspešno ostvari, mogao bi da pruži neko, makar i privremeno, rešenje teškog problema, kakav predstavlja sadašnja situacija u Crnoj Gori. Molio bih telegrafski odgovor, s obzirom na hitnost usvajanja mera.⁴

Pircio Birolì

BB. 186

IZVESTAJ KOMANDE 5. ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. DECEMBRA 1941. KOMANDI 2. ARMIJE O AKTIVNOSTI JEDINICA U DRUGOJ POLOVINI NOVEMBRA¹

1. 1/8!

C/L

51/

Komanda 2. armije

Operativno odeljenje

Br.13314

Stiglo 4. dec. 1941. god. XX

KOMANDA V ARMIJSKOG KORPUSA OPERATIVNO ODELJENJE

br. 9814 op. prot. pov.

V. P. 41, 3. decembra 1941—XX

Predmet: Izveštaj o situaciji od 15—30. novembra.

Priloga: 6

KOMANDI 2. ARMIJE

V. P.

I. — *Podaci o uređenju jedinica*

a) — *Situacija i uređenje*

Povoljne meteorološke prilike su omogućile brzo napredovanje radova na izradi baraka a naročito radova u obalskoj zoni namenjenih za smeštaj konjičkih pukova. U zadocnjenju je predaja drugog dela peći, koje je tražila inženjerija od Armije. Oko 1200 dodeljenih peći, od kojih je samo 600 predato, nije dovoljno da se zadovolje celokupne potrebe jedinica.

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 14/2—1, k. 81.

2. — *Aktivnost jedinica*

a) — *Obuka*

Pojačane operacije čišćenja i nadzora kao i radovi na čišćenju snega apsorbuju sve više aktivnost jedinica; obuka je, dakle, ograničena na postojeće kurseve za podoficire i za specijaliste; obuka u borbi protiv gerilaca izvodi se prilikom stvarnih akcija.

Izdana su naredenja za obrazovanje skijaških kurseva i jedinica.

b) — *Radovi*

Sadašnji radovi odnose se uglavnom na dovršenje zimskog uređenja.

Započeti su radovi na izgradnji baraka za automobile. Postavljena je stalna telefonska linija sa 90 km žice između Senja—Otočca i Gospića za svega 18 dana.

c) — *Operacije*

Operativna aktivnost u drugoj polovini novembra sastoji se od akcija čišćenja tamo gde su pouzdana obaveštenja javljala o prisustvu ustanika i gde je došlo do incidenata ili napada, i od inicijativnih prepada, kako bismo dali dokaza da smo snažni i da nas ima svuda, čak i u manje prohodnim zonama. Naročito su, sa snagama velike jačine, izvršene akcije čišćenja 12. novembra na brdu Tuhobić (AX—VH) sa vrlo dobrim rezultatima,² i kod Travnika (VH—VF), od strane XXVII sektora granične zaštite i 73. peš. puka „Lombardija“³ i u predelu između Popovog Sela (XR—AV) i Osojnika (XP—BD) od strane trupa divizije „Lombardija“.

Isto tako i jedinice peš. div. „Re“ i ostalih sektora bile su veoma aktivne i vršile izviđanja pod nepovoljnim klimatskim i terenskim prilikama. Naročito treba spomenuti rad trupa za zaštitu pruga,

² Vidi dok. br. 184 i 205, red. br. 76 i 81.

³ Reč je o akciji čišćenja zone Jelenac — Tisovac — Travnik (severno od Mrzle Vodice). Tom prilikom uhapšeno je više lica i zapaljene su kuće u kojima je pronađena odeća bivše jugoslovenske vojske (vidi dok. br. 205, red. br. 117 i 119, tom V, knj. 2, dok. br. 132).

a to vredi poglavito za zonu divizije „Re“; ovde su bile više puta napadnute od strane neprijatelja i uvek su uspevale da napad skrše.⁴

3. — **Moral jedinica**

a) **Moral ljudstva**

Dobar; međutim kod trupa Gran, straže, upotrebljenih za čuvanje pruge, primećuje se izvesno nezadovoljstvo koje je izbilo zbog toga što mnogi vojnici, iz službenih razloga, nisu mogli da koriste odsustvo za poljske radove. Danas je stigao raspis Ministarstva rata koji odobrava produženje davanja odsustva.

b) **Disciplina kod jedinica**

Vrlo dobra.

Podaci o dezertiranju, tužbama i incidentima uneti su u priložene preglede.

4. — **Razno**

a) **Zdravstveno stanje ljudstva**

Zadovoljavajuće; prošek prijavljenih za lekarski pregled: manji od 7%; prošek upućenih u bolnicu: 88%⁵; zarazna oboljenja: ukupno 21 slučaj u Arm. korpusu.

b) **Zdravstveno stanje stoke**

Dobro.

c) **Stanje oružja i opreme**

Zadovoljeni su skoro sasvim zahtevi za kamašnama i obućom i sad se vrši raspodela poslednje partije zimske odeće i ličnih potreba, kao sapuna, sveca i crne masti za obuću; jedinicama su dodeljene dovoljne količine.

Traženo je još dodeljivanje maziva za čišćenje oružja a poneka jedinica izveštava još o nedostatku obuće i o potrebi da se preduzmu mere za obnavljanje flanelskih košulja i uvijača.

b) **Pitanja opšte prirode**

Iznosi se naročiti položaj rezervnih oficira osposobljenih za službu pri komandama velikih jedi-

⁴ Opširnije o napadima partizana na italijanske jedinice i saobraćaj u drugoj polovini novembra na teritoriji 5. armijskog korpusa vidi dok. br. 205 (u ovoj knjizi), red. br. 88, 100, 103, 106, 108, 111, 115, 116, 119, 122, 126, 127, 132, 134, 140, 144, 146, 147, 148, 150, 152, 155, 156; tom V, knj. 2, dok. br. 23, 31, 33, 44 i 76.

⁵ Dopisano: „Od onih koji su se prijavili za pregled“.

nica. Ovim ljudima, izabranim iz rukovodeće i intelektualne sredine javnog života, koji su, po sposobnostima stečenim na obaveznim kursevima, više nego drugi vezani za vojnu službu i koji ne mogu ni pod kakvim uslovima privremeno biti oslobođeni ili otpušteni, pravedno bi bilo dati veće mogućnosti za napredovanje nego što su date ostalim rezervnim oficirima, čime bi se odalo priznanje za pokazanu odgovornost i požrtvovanje na specijalnoj službi na kojoj se nalaze.

General Armijskog korpusa
komandant
M.P. (Rikardo Baloko)
Baloko

BR. 187

NAREDBA GUVERNERA CRNE GORE OD 4. DECEMBRA 1941. O KAZNENIM MERAMA ZA DELA UGROŽAVANJA JAVNOG PORETKA I SIGURNOSTI¹

gm

Naredba koja sadrži kaznene odredbe za teritorij Guvernatorka Crne Gore

GUVERNER CRNE GORE

Na osnovu datih mu ovlašćenja, smatrajući za potrebno da dovede u saglasnost odredbe ranije izdate radi osiguranja javnog poretka na nadležnom teritoriju,

N A R E P U J E

Cl. 1

(UGROŽAVANJE SIGURNOSTI GUVERNATORATA CRNE GORE)

Kažnjava se smrću ko god na teritoriju okupiranom od talijanskih oružanih snaga, a pod upravom Guvernatorka Cr-

¹ Original u Arhivu VII, reg. br. 17/1, k. 740.

ne Gore, u cilju da ugrozi sigurnost tog teritorija počini djelo pustošenja, pljačke i ubijanja na samom teritoriju ili pojedinom njegovom dijelu.

Cl. 2

(ORUŽANI USTANAK)

Kažnjava se smrću ko god na teritoriju označenom u čl. 1 pokrene ili vodi oružani ustanak protiv vlasti Guvernerata ili bilo na koji način uzme učešća u njemu.

Kazna se može smanjiti ako djelo, koje su izvršili saučesnici u krivičnom djelu, ima neznatnu važnost.

Cl. 3

(PREVRATNIČKA UDRUŽENJA)

Kažnjava se smrću ko god na teritoriju označenom u čl. 1 pokrene, osnuje, organizuje ili vodi udruženja s ciljem da nasilno ruši politički, ekonomski i socijalni poredak u Vojnom guverneratu, ili s ciljem da postigne otcjepljenje teritorija Guvernerata.

Ko god učestvuje u takvim udruženjima kažnjava se zatvorom od tri do dvanaest godina.

Cl. 4.

(PROPAGANDA ILI ODOBRAVANJE USTANKA)

Kažnjava se zatvorom od 5—15 godina ko god na teritoriju označenom u čl. 1 vrši propagandu za ukidanje ili, bilo kako, za nasilno rušenje političkog, ekonomskog ili socijalnog postojećeg poretka u Guverneratu, ili za teritorijalno otcjepljenje Guvernerata.

Cl. 5

(UGROŽAVANJE SIGURNOSTI ILI LIČNE SLOBODE LICA KOJA PRIPADAJU ORUŽANIM SNAGAMA)

Ko god na teritoriju označenom u čl. 1 ugrozi sigurnost ili ličnu slobodu lica koje pripada talijanskim oružanim snagama kažnjava se — ako dijelo ne predstavlja teže krivično djelo — zatvorom ne manje od pet godina.

U slučaju ugrožavanja života, ili ako djelo prouzrokuje smrt, primjenjuje se smrtna kazna.

Cl. 16

(UGROŽAVANJE JAVNE SIGURNOSTI ILI JAVNE SLUŽBE)

Kažnjava se smrću ko god na teritoriju označenom u čl. 1, u cilju terorisanja ili bilo kako u političke svrhe učini djelo ugrožavanja javne bezbjednosti, teško oštećenje puteva, saobraćajnih sredstava ili uopšte javne službe potrebne za život naroda.

Cl. 7

(PODSTREKIVANJE)

Ko god na teritoriju označenom u čl. 1. podstiče nekoga da izvrši zločin predviđen ovom Naredbom kažnjava se, ako podstrekavanje nije prihvaćeno ili ako je prihvaćeno ali zločin nije izvršen, zatvorom od jedne do osam godina.

Samim tim kazna koja se ima primjeniti uvijek je manja od polovine određene kazne za zločin na koji se odnosi podstrekavanje.

Ako je podstrekavanje javno, kažnjava se zatvorom od 3 do 12 godina.

Cl. 8

(ZAVJERA DOGOVOROM)

Kad se više lica dogovore u cilju da izvrše jedan od zločina predviđenih ovom Naredbom, ona koja uzmu udjela u dogovaranju kažnjavaju se, ako zločin nije izvršen, zatvorom od 1 do 8 godina.

Za pokretače kazna se povećava.

Samim tim kazna koja se ima primijeniti uvijek je *manja* od polovine kazne određene za zločin na koji se odnosi dogovor.

Cl. 9

(ZAVJERA UDRUŽIVANJEM)

Kada se 3 ili više lica udruže u cilju da izvrše jedan od zločina predviđenih ovom Naredbom, lica koja pokrenu, osnuju ili organizuju udruženje kažnjavaju se, samo za to, zatvorom od 5 do 15 godina.

Za samo sudjelovanje u udruženju kažnjavaju se zatvorom od 3 do 12 godina.

ci. io
(ORUŽANA GRUPA)

-Kad se radi izvršenja jednog od zločina predviđenih ovom Naredbom osnuje oružana grupa, ona lica koja je pokrenu, osnuju ili organizuju kažnjavaju se, samo za to, smrću.

Za samo djelo sudjelovanja u oružanoj grupi kažnjava se zatvorom, a smrću onaj za koga se utvrdi da posjeduje oružje.

Cl. 11
(NEOVLAŠČENO DRŽANJE ORUŽJA)

Ko god, osim slučajeva predviđenih posljednjom alinejom *prethodnog* člana, neovlašćeno drži oružje bilo koje vrste, kažnjava se zatvorom ne manjim od 10 godina.

Cl. 12
(POMAGANJE UČESNICIMA ORUŽANE GRUPE)

Ko god, pored učestvovanja u kažnjivom djelu potpomaganja, dade utočišta ili pribavi hranu pojedinim licima koja sudjeluju u udruženju ili u grupi, označenim u prethodna dva člana, kažnjava se zatvorom do 5 godina.

Kazna se povećava ako se utočište ili hrana neprestano daju.

Cl. 13
(IZVRŠENJE SMRTNE KAZNE)

Smrtna kazna vrši se strijeljanjem.

Cl. 14
(VOJNIČKA JURISDIKCIJA)

Za suđenje za zločine predviđene u prethodnim članovima nadležan je Vojni ratni sud na Cetinju.

Cl. 15

Odredbe ove Naredbe zamjenjuju sve propise prethodno izdate.

Cetinje - 4. decembar 1941

Cl. 16

Ova Naredba obnarodovana je javnim isticanjem na tabli Guvernerata Crne Gore i biće istaknuta na opštinskim tablama na teritoriju označenom u članu 1.—

Cetinje, 4. decembra 1941—XIX.

Guverner
Alessandro Pircio Biroli
general armije

BR. 188

IZVESTAJ KOMANDE 2. ARMIJE OD 5. DECEMBRA 1941. GENERALŠTABU O POTREBI DA SE, ZBOG VOJNO-POLITIČKE SITUACIJE NA NJENOJ TERITORIJI, DODELE TRAZENA POJAČANJA I POVEĆA FORMACIJA JEDINICA¹

— OPERATIVNO ODELJENJE —

13368

V.P. 10, 5. decembra 41. XX

Strogo poverljivo

Predati na ruke

Jedinice kao pojačanje za 2. armiju.—

GENERALSTABU KRALJEVSKE VOJSKE

— Operativnom odeljenju —

Vojna pošta br. 9

Zbog vojno-političke situacije koja je stvorena u nekim zonama armije i njenog verovatnog daljeg razvoja, ukazujem tom Generalštabu na celishodnost da se odgovori na moje zahteve u pogledu dodele jedinica za pojačanje i povećanje formacija.—

Sažimam te zahteve:

— pojačanje od 1 bataljona karabinijera (br. 12174 od 19. nov. o.g.);²

¹ Kopija originala (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 13/1—1, k. 257.

² Dopisom br. 12174, taj zahtev je obrazložen potrebom da se „zbog naročite političke situacije koja je stvorena u nekim zonama armije” pojačaju karabinijerske stanice, „naročito one u riječkom kraju i u mestima gde ne postoje vojna uporišta” (vidi Arhiv VII, reg. br. 9/1, k. 257).

— pojačanje formacije na 125% (dopis 5329/0 od 27. 10. upućen Generalštabu Kr. vojske — mobil, odeljenja).³

Osim toga molim da izvolite narediti da se ubrza pripremanje jedinica pojačanja, dodeljenih od strane tog Generalštaba dopisom 18550 od 17. novembra o.g. — Op. od.—⁴ i da se pomenute jedinice upute u zonu čim bude moguće.⁵

GENERAL
komandant armije
V. Ambrozio

Primerak za arhivu
5. decembra 1941. XX.

³ Redakcija ne raspolaže tim dopisom.

⁴ Vidi objašnjenje 3. uz dok. br. 174.

⁵ Dopisom Generalštaba br. 20213 od 15. decembra 1941. upućen je sledeći odgovor u vezi s prednjim zahtevima Komande 2. armije:

„— sada se formira jedan bataljon karabinijera; čim bude spreman, biće upućen toj armiji;

— nije moguće odgovoriti na zahtev za povećanjem formacije na 125%, u toku su mere za dovođenje jedinica te armije na formaciju 100%;

— već je naređeno da se toj armiji upute 4 divizionna konjice pretvorene u pešadiju i 8 posadnih četa.

Ostala dva divizionna konjice pretvorena u pešadiju biće poslata čim budu spremni."

Iz dopisa Komande 2. armije br. 13873 od 15. decembra 1941. pomoćniku načelnika Generalštaba vidi se da prednjim nisu bile zadovoljene sve njene potrebe u tom pogledu. Ovim dopisom je zahtevano da se hitno upute 2 legije crnih košulja i 4 do 5 alpinskih bataljona — po mogućnosti sa jednom pukovskom komandom (vidi Arhiv VII, reg. br. 11/I, k. 757, reg. br. 6/1 i 2/5, k. 257).

**IZVEŠTAJ KVESTURE U KOTORU OD 5. DECEMBRA 1941
PREFEKTU KOTORA O AKCIJAMA PARTIZANA U PO-
SLEDNJOJ DEKADI NOVEMBRA NA PODRUČJU HERCEG-
-NOVOG I O REPRESALIJAMA NAD STANOVNIŠTVOM¹**

KR. KVESTURA
KOTOR
Br. 03240 Gab.

Kotor, 5. decembra 1941—XX.
Poverljivo — hitno
Ekselenciji prefektu

M. P.²

Kotor

Predmet: Desetodnevni izveštaj (od 20. do 30. novembra).—

1.) *Politička situacija i raspoloženje stanovništva.* — Pojačala se delatnost ustanika koji su se, koristeći slabost naših vojnih snaga, uvukli na teritoriju provincije i bilo je sledećih događaja koje redom nabrajam:

- 1) *26. novembar.*— Noću su posečena dva stuba telegrafskog voda u predelu Ledenice i šest stubova telefonskog voda Risan — Grahovo i 23 duž voda Risan — Crkvice, na granici teritorije naše provincije, prekidajući na taj način telefonske veze između dotičnih vojnih garnizona.—
- 2) *26. novembar.*— Komunistički odmetnici oštetili su stan predsednika opštine Obalica i pretili mu smrću.—
- 3) *28. novembar.*— Prekidi drumova pomoću mine na drumu Risan — Grahovo na granici naše provincije.—
- 4) *28. novembar.*— Jedan naš odred iznenadio je i zarobio u predelu između s. Pod Han (Risan) i Grahova 28 lica pod sumnjom da su učestvovali u ustanku; predati su Specijalnom sudu.—
- 5) *30. novembar.*— U Bijeloj (Herceg-Novi) nepoznata lica ubila su mecima iz revolvera nama naklonjenog industrijalca Đakoni (Giaconi) Andreja.—
- 6) *30. novembar.*— Noću su porušena 3 stuba električnog voda u mestu Sv. Nedjelja kod Bijeje (Herceg-Novi).—³

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 11/5—1, k. 551.

² Okrugli pečat: Kr. prefektura Kotor — 6. dec. 1941—XX.

³ Prema saopštenju br. 1 Štaba Orjenskog NOP bataljona od decembra 1941, pripadnici ovog bataljona istog dana su presekli i „poljsku telefonsku liniju koja je vezivala Crkvice i Grahovo na Dragalju na dužini blizu dva kilometra“. O diverzijama i akcijama od 26. i 28. novembra u saopštenju se ne govori, iako su i njih izveli pripadnici Orjenskog bataljona (vidi Arhiv CK SK Crne Gore, dok. br. 387; tom III, knj. 1, dok. br. 55; Arhiv VII, reg. br. 10—15, k. 1676 A).

- 7) **30. novembar.**— Tokom noći jedna grupa crnih košulja koja je stražarila iznad Kotora sukobila se sa grupom od sedam naoružanih ustanika.— U sukobu ranjen je jedan naš narednik-vodnik.—

Intervencija policijskih snaga, koje su bile savesno na oprezu kao i uvek, bila je brza i uspešna kad god se ukazala potreba, štaviše, može se tvrditi da je policija, prema svojoj dužnosti, učinila sve da obezbedi red u provinciji, međutim delatnost vojnički organizovanih ustanika kao takva sprečavana je i suzbijana prema, na žalost, i suviše ograničenim mogućnostima, od strane odeljaka naše vojske.—

Usled iskrsljih događaja izvršena su mnogobrojna pritvaranja i hapšenja prijavljenih ili sumnjivih lica, naročito u predelima Herceg-Novi i Risan.—

Sem toga, na dan 30. novembra u stare provincije je upućena druga grupa od 30 lica za interniranje, dok se treća grupa još sprema.

Mere predostrožnosti pooštrene su do krajnjih granica a budnost je neprestana i uspešna kako u glavnom gradu tako i, prema raspoloživom broju ljudstva, na ostaloj teritoriji.

Javno mnjenje prati razvoj događaja sa očevidnom strepnjom, ali savršeno spokojno, u očekivanju da se ovamo što pre uputi dovoljno vojnih snaga u cilju oduzimanja ustanicima svake volje za prodiranje ka Boki.—

Stanovnici su odgovorili u više slučajeva, na sabotaže počinjene od ustanika paljenjem kuća najviše kompromitovanih lica.—

Razvoj ratnih događaja uvek se prati s naročitim interesovanjem, posebno u pogledu borbi u Marmariki i na ruskom bojištu.—

I dalje stižu u zadovoljavajućem obimu zahtevi za upis u fašističku organizaciju i Dopolavoro.

Na sektoru davanja pomoći treba istaći podelu namirnica najsiromašnijima preko E.C.A.⁴ — „Dan vune“ dao je dobre rezultate u Herceg-Novom.—

- 2.) **Privredno stanje.** Uopšte zadovoljavajuće, ipak ima žalbi na nestašicu drva, mesa, povrća i ribe.—

⁴ Verovatno: Ente cura assistenza (ustanova za socijalno staranje i pomoć).

Nezaposlenost u osetljivom porastu zbog zastoja u nekim industrijskim i poljoprivrednim delatnostima, i usled godišnjeg doba.

3.) *Sveštenstvo*. Nema naročitih novosti.

Kvestor
Loti

Od ovoga načiniti
Izveštaj za guvernera⁵.
Sk^e

BR. 190

IZVEŠTAJ KOMANDE KARABINIJERA U KOTORU OD 6. DECEMBRA 1941. PREFEKTU KOTORA O POLITIČKOJ I VOJNOJ SITUACIJI U BOKI KOTORSKOJ¹

KOMANDA KRALJEVSKIH KARABINIJERA GUVERNATORATA
DALMACIJE
GRUPA KOTOR

Br. 11/8 Pov. ličnog prot.

Kotor, 6. decembra 1941—XX

Predmet: Političko stanje.—

EKSELENCIJI PREFEKTU PROVINCIJE

Poverljivo, lično

Kotor

Ovih poslednjih nedelja politička situacija u provinciji Kotor se pogoršavala zbog porasta dela sabotaže i prisutnosti jakih ustaničkih grupa u blizini vojnički važnih centara.²

Treba napomenuti da ove ustaničke grupe ne dejstvuju pojedinačno niti su njihove akcije same sebi cilj, već manevrišu prema organskom nacrtu kome je svrha, ne prosta zaseda patroli ili malim konvojima intendanture, već taktički uspeh.

Ove grupe koje sasvim poprimaju vid nekih predstraža, koje dejstvuju u uzajamnoj povezanosti, postepeno se raspore-

⁵ Ta rečenica je dopisana plavom olovkom.

⁶ Paraf Skaselatija, prefekta Kotora.

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 2475—1, k. 551.

² Opširnije o akcijama partizana na tom području u toku novembra i prvih dana decembra 1941. vidi dok. br. 183 i 189; tom III, knj. 1, dok. br. 55 i 134, knj. 4, dok. br. 180.

đuju sa ciljem da izoluju naše garnizone iznad Risna kako bi posle nastupile protiv garnizona koji su pogodniji za iznenađan napad.

U međuvremenu, vojne komande zone bore se protiv pošteškoča koje se ne mogu lako savladati, kako bi osujetile pretnje neprijatelja i uspostavile veze između odreda.

Budući da one ne raspolažu rezervnim odredima, prinuđene su da oslabe jedan garnizon kako bi pojačale ili osnovale neki drugi ili da dostave pratnju za intendanturni konvoj ili grupu telegrafista i slično.

Zbog nedostajanja snaga dešava se na primer da se pioniri, upućeni da oprave neki prekid druma, pojačaju jednim običnim odredom strelaca, nedovoljnim da se suprotstavi neprijatelju koji, sa položaja iza neke stene, sa jednim ili dva automatska oružja, može nesmetano da puca na naš odred.

Kada se stvori prva grupa, a u međuvremenu, neminovno, preostale male snage pomažu ranjenike, neki drugi ustanički odred napadne iznenada izbliza preživele i uništi ih.

Na taj način, jedan po jedan, gube se odredi, vodovi i sa njima naoružanje koje za protivnika predstavlja dragocegni plen.

Evo kako se objašnjava ono što bi na prvi pogled moglo izgledati neverovatno, naime, da nekoliko stotina ustanika drži u šahu ceo puk.

Ovo stanje koje se iz dana u dan pogoršava pažljivo se ispituje kako se ne bi doživelo moralno poniženje time što bi se pred nekim napadom neprijatelja morali zatvarati u garnizone ili u kasarne.

I prema mišljenju dobro upućenih oficira nisu potrebne divizije sa svojom glomaznom opremom za razne službe i mehanizovanim sredstvima, već obični bataljoni strelaca i mitraljeske čete kao ispomoć pukovima koji su već ovde raspoređeni.

Da bi se moglo shvatiti kolika je oskudica u ljudstvu sa kojom se bore komandanti sektora, navodi se slučaj kako su se baš ovih dana za stražu i odbranu jednog važnog garnizona na obali morali upotrebiti vojnici bolničari koji su od naoružanog ljudstva jedini ostali u dotičnom mestu.

Lica koja dolaze iz Crne Gore izveštavaju da je ukaz o pomilovanju izdat 1. novembra o.g. od Ekselencije vojnog guvernera Crne Gore, a kome je rok istekao 1. o.m., produžen za deset dana.³

³ Verovatno se odnosi na proglas vojnog guvernera Crne Gore od 31. oktobra 1941 (vidi tom III, knj. 4, dok. br. 178).

Isti izveštaji kažu da se ovaj novi akt blagosti tumači kao znak slabosti i nesposobnosti da se primene represivne mere kojima se pretilo.

Lica koja su još pre ovog sukoba dokazala svoju privrženost našem narodu savetuju da se osetno smanje sledovanja namirnica seljacima jer jedan dobar deo ovih namirnica ide ustanicima, milom ili silom.

Dalje se ukazuje na potrebu da se nadzire prodaja manufakture i odeće jer i ova roba služi za opremanje ustanika.

Ove restriktivne mere, iako nisu uperene protiv stanovništva, neizostavno će dejstvovati na njegovu štetu, ali su one ipak jedino sredstvo da se oduzme ustanicima svaka mogućnost snabdevanja namirnicama i odećom.

Dalje se ukazuje na potrebu što većeg ograničavanja seoskom stanovništvu slobode kretanja i između pojedinih sela da bi mu se onemogućila obaveštavanja o kretanju naših odreda.

Izjave odanosti od strane mesnog stanovništva treba primati vrlo oprezno; doista, neki ranjeni vojnici pušteni od ustanika izvestili su da su primetili kako se čak i deca upotrebljavaju za izviđanje radi javljanja o dolasku naših motornih vozila ili pešačkih odreda.

Major komandant Grupe
Karlo Kadati

**IZVOD IZ IZVEŠTAJA KOMANDE 6. ARMIJSKOG KORPUSA
OD 7. DECEMBRA 1941. KOMANDI 2. ARMIJE O AKTIVNO-
STI JEDINICA I NAPADU PARTIZANA NA DONJI VAKUF¹**

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA
Generalštab — Operativno odeljenje

Br. 8620 Op. Tajno. Vojna pošta 7. decembar 1941.

Predmet: Izveštaj o situaciji za period od 15. do 30. novembra
1941.

Prilozi: jedan.

KOMANDI 2. ARMIJE
(Veza akt 9067 od 19/12/1940)
(Veza akt 8998 od 18/ 9/1941)

— *Vojna pošta 10* —

1) — SMEŠTAJ JEDINICA

2

2) — AKTIVNOST JEDINICA

c) *Operacije*

Sve potčinjene velike jedinice izvršile su mnogo akcija izvidanja, čišćenja i postavljanja zaseda, danju kao i noću.

Oživljavanje aktivnosti ustanika, naročito na sektorima „Bergamo“ i „Marke“.

Divizija „Bergamo“: na dan 21. novembra dve jake grupe ustanika (oko 600 naoružanih ljudi) napale su D. Vakuf (11. četa III bat. 26. pešadijskog puka i hrvatska jedinica), prekinule telefonske veze sa Bugojnom (LI—DL) i srušile železnički most kod Plane (K1—DR).³

¹ Kopija originala (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 7/3—1, k. 82.

² Tekst obeležen tačkicama redakcija je izostavila, jer govori o smeštaju, obuci i disciplini jedinica.

³ Napad na D. Vakuf izvršili su 1. i 2. bataljon 3. krajiškog NOP odreda. Pored italijanske jedinice, u mestu se nalazila i jedna četa 9. domobranskog puka. Zbog intervencije italijanskih snaga iz Bugojna mesto nije zauzeto, ali su spaljene dve pilane koje su radile za potrebe okupatorskih jedinica, uništena je jedna železnička kompozicija i tri motorna vozila (vidi tom IV, knj. 2, dok. br. 68; Arhiv VII, reg. br. 21/1, k. 4, reg. br. 2/1, k. 56, reg. br. 19/1, k. 71, reg. br. 2—46—7, k. 1994 — sten, beleške).

Odred je smesta reagovao paljbom i protivnapadom, nanoseći neprijatelju osetne gubitke (4 mrtva ostavljena na terenu, pored ostalih mrtvih i ranjenih, koje su ustanici odvucli).

Naši gubici:

dva podoficira mrtva;

dva potporučnika i jedan pešak ranjeni.⁴

Divizija „Marke“: pored mnogih racija i akcija čišćenja, koje su nastale usled češćih sabotaža, 25. i 26. novembra vršene su operacije od strane kolone Rafaela (u Bileći) i pomoćnih kolona, o kojima smo vas posebno izvestili.⁵

KOMANDANT
GENERAL ARMIJSKOG KORPUSA
R. Dalmaco

BR. 192

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POŠTANSKE RATNE CENZURE OD 1. DO 7. DECEMBRA 1941. O PLJAČKAMA I REPRESALIJAMA OKUPACIONIH TRUPA¹

P.S. 0118

Poštanska ratna cenzura —

Izveštaj od 1. do 7. decembra 1941—XX.

Ministarstvo unutrašnjih poslova

Generalna direkcija javne bezbednosti

Odeljenje političke policije

Rim

izostavljeno²

... Grandi Bruno — 15. bataljon M. 81, 2. četa, V.P. 73³
od 25. 11. 41. ocu gosp. Grandi Anselmo-Bondanelo Molja

⁴ Prema izveštaju Štaba 3. krajiškog NOP odreda od 3. decembra 1941. Glavnom štabu NOP odreda za Bosnu i Hercegovinu, ovaj odred je, pored 4 poginula imao i 8 ranjenih, dok su neprijatelju naneti sledeći gubici: ubijeno 50 italijanskih i 20 ustaško-domobranskih vojnika, zarobljeno 14 domobrana, koji su pušteni kućama; zaplenjeno: 3 puškomitraljeza, 35 pušaka, 2 sanduka municije i druge vojne opreme (vidi tom IV, knj. 2, dok. br. 68).

⁵ Partizani su kolonu pukovnika Rafaela (Raffaele) zarobili kod Klobuka, na putu Trebinje — Nikšić (vidi dok. br. 205).

¹ Kopija (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 11/17—16, k. 543.

² i ⁴ Tako je u originalu.

³ „V.P. 73“ je oznaka divizije „Bergamo“ 6. arm. korpusa. Krajem novembra 1941. ova divizija se nalazila na području Plave i D. Vakufa (vidi dok. br. 191).

(Mantova) ... ostavljamo ih sa ono malo dronjaka što imaju na sebi, sve im odnosimo, najpre hvatamo ljude, zatim stoku, ovce, koze, krave i živinu koje ima toliko! Onda idemo da im opljačkamo kuće i da odnesemo što možemo poneti na leđima, i najzad završavamo cirkus paljenjem kuća, ali mi iz minobacačkih jedinica nemamo sreće, jer smo uvek pozadi, te nam malo šta ostane. Stigao sam na vreme da napljačkam 3 kg vune u 4 klupčeta tamnobraon i 2 bele boje, od kojih se ovde nalazi mustra. Zatim imam jedan tepih, a oni ove tepihe upotrebljavaju kao pregače; dakle ja sam ugrabio samo ovo što mi se slučajno pružila prilika, inače ne bih uzeo, jer osećam greh kad pogledam ovu bednu čeljad kako plače. Sirota deca su ostala gola, bez hleba, žalim ih, ali je tu milicija koja ne preza ni od čega, kao oluja ...

izostavljeno⁴

Prefekt

BR. 193

NAREDBA GUVERNERA ZA CRNU GORU OD 8. DECEMBRA 1941. O ORGANIZACIJI SLUŽBI I NADLEŠTAVA GUVERNATORATA ZA CRNU GORU¹

NAREDBA BR. 216

GUVERNER ZA CRNU GORU

Na osnovu čl. 3 i 4 Proglasa Dučea od 3. oktobra 1941—* XIX koji se odnosi na obrazovanje Guvernatorata za Crnu Goru².

NAREDUJE

Cl. 1

Pri Guvernatoratu za Crnu Goru obrazovane su niže navedene ustanove koje su neposredno potčinjene guverneru:¹

- a) „Vojno nadleštvo“, za vojne poslove;
- b) Komesarijat za civilne poslove.

¹ Kopija originala (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 1/3—47, k. 739.

² Vidi dok. br. 151.

Cl. 2

Pored toga je obrazovan Kabinet sa delokrugom Sekretarijata i organa za koordiniranje službe između Vojnog nadležstva i Civilne uprave.³

Cl. 3

Vojno nadležstvo je organ Guvernerata za odnose sa Komandom trupa u Crnoj Gori, a isto tako sa Vrhovnom komandom i sa drugim vojnim vlastima susednih predela. Pored toga u njegov delokrug spada proučavanje problema vojnog karaktera koji spadaju u nadležnost guvernera.

Cl. 4

Komesar za civilne poslove stoji na čelu za organizovanje i funkcionisanje civilne uprave na teritoriji Crne Gore.

On vrši nadzor nad svim civilnim vlastima i funkcionerima na pomenutoj teritoriji; a kada uoči potrebu za izmenu važećih zakona ili pak za postavljenje i smenu funkcionera, podnosi predlog guverneru, koji određuje potrebno putem svoje naredbe.

Cl. 5

Kao neposredno potčinjena Komesarijatu za civilne poslove obrazovana su posebna nadležstva za rešavanje po materijama koje se odnose na poslove unutrašnje uprave i pravosuđa, na organizaciju finansija, narodnu prosvetu, javne radove, poljoprivredu, trgovinu i industriju kao i na snabdevanje stanovništva i potrošnju.

Na čelu svakog od pomenutih nadležstava nalazi se po jedan šef iz Crne Gore a uz njega stoji po jedan funkcioner italijan-

³ Naredbom guvernera za Crnu Goru br. 238 od 9. februara 1942, ta odredba je delimično izmenjena: umesto Kabineta „obrazovan je ured Sekretarijata guvernera sa sledećim delokrugom poslova:

- a) otvaranje pošte;
- b) održavanje veze između komesara za civilne poslove i Vojnog ureda;
- c) razmatranje poverljivih i personalnih poslova;
- d) pomoći i poslovi javne dobrotvornosti;
- e) rukovanje 16. stavkom budžeta Guvernerata i upravljanje fondovima javne dobrotvornosti" (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/3—96, k. 739).

ske države, po mogućnosti u činu najviše do šeste grupe ili pak jedan oficir italijanskih oružanih snaga u činu najviše potpukovnika ili drugo odgovarajuće lice koja lica su postavljena naredbom guvernera.⁴

Cl. 6

Naknadnom naredbom biće postavljen šef Vojnog nadleštva i civilni komesar.⁵

Za uređenje nadleštava Civilne uprave doneće se naknadna naredba.⁶

Cl. 7

Ova naredba stupa odmah na snagu i biće objavljena na službenoj tabli Guvernerata za Crnu Goru.

Cetinje, 8. decembra 1941—XX

A. Pircio Biroli

12-XII-41—XX

BR. 194

NAREDBA GUVERNERA ZA CRNU GORU OD 10. DECEMBRA 1941. O UREĐENJU NADLEŠTAVA CIVILNE UPRAVE GUVERNATORATA CRNE GORE¹

NAREDBA BR. 218

GUVERNER ZA CRNU GORU

Na osnovu čl. 3 i 4 Proglasa Dučea br. 93 od 3. oktobra 1941—XIX koji se odnosi na obrazovanje Guvernerata za Crnu Goru;² i

Na osnovu svoje Naredbe br. 216 od 8. decembra 1941—XX koja se odnosi na organizaciju Guvernerata za Crnu Goru;³

⁴ i ⁶ Vidi dok. br. 194.

⁶ Naredbom guvernera za Crnu Goru br. 253 od 8. marta 1942. za civilnog komesara je postavljen komendator Mario di Stefano (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/3—129, R. 739).

¹ Prepis originala (pisan mastilom) u Arhivu VII, reg. br. V/3—51, k. 739.

² Vidi dok. br. 151.

³ Vidi dok. br. 193.

NAREĐUJE

Cl. 1

Civilna uprava Crne Gore je podeljena na sledećih devet direkcija: 1) — Personal i opšti poslovi; 2) — Pravda; 3) — Finansije; 4) — Javno zdravlje i socijalno staranje; 5) — Prosveta i narodno vaspitanje; 6) — Javni radovi i saobraćaj; 7) — Poljoprivreda, stočarstvo i šume; 8) — Industrija, trgovina i rudarstvo; 9) — Pošta, telegraf i telefon.—

Za koordiniranje rada pomenutih Direkcija stara se naročito „Nadleštvo za koordinaciju“ (Kabinet) koje je potčinjeno komesaru za civilne poslove.

Arhiva Civilne uprave Crne Gore potčinjena je Nadleštvu za koordinaciju.—• Istome nadleštvu je potčinjena Glavna kontrola kao i već postojeća nadleštva:

- a) Bankarski inspektorat kojim upravlja dr **Ciro De Martino**;
- b) Ured za ishranu, kojim upravlja prof. **Akile Saki**;
- c) Nadleštvo za trezor, kojim upravlja dr **Ičkljo Sansoni**.

Cl. 2

Sledeći crnogorski funkcioneri stoje na čelu direkcija pomenutih u prethodnom članu:

1).—	Gosp. Kalodera Tomo	— 1. direkcija
2).—	, Dragović Radule	— 2.
3).—	, Plamenac Marko	— 3.
4).—	, Gvozdrenović dr Milan	— 4.
5).—	, Prva prof. Stanko	— 5.
6).—	, Ivanović ing. Bogdan	— 6.
7).—	, Slapničar ing. Juraj	— 7.
8).—	, Milošević prof. Milivoje	— 8.
9).—	, Luković Antun	— 9.

Cl. 3

Sledeći italijanski oficiri i funkcioneri su dodeljeni direkcijama, kako je za svakog naznačeno:

1)	- Major Patruno adv. Vinčenco	— 1. direkciji
2)	- Poruč. Frizadi dr Vito	— 2. „
3)	— Kap. Menikini adv. Emilio	— 3. „
4)	- Major lekar Mandel dr Mauricio	— 4. „
5)	- Vel. nač Orani dr Anibale	— 5.
6)	- Major Kondurso adv. Pietro	— 6. „ za admin. stranu
7)	- Prof. Saki Akile	— 7. „

- 8) — Poruč. **Pitoči** dr Frančesko — 8. direkciji
9) — Kap. **Capavinja** Gvido — 9. „

Naknadnom Naredbom će se postaviti funkcioner koji će biti dodeljen za tehničku stranu u 6. direkciji.

Cl. 4

Sastav komisije obrazovane Naredbom br. 195 od 8. novembra 1941—XX⁴ izmenjen je na ovaj način:

- 1) — Major **Patruno adv.** Vinčenco — predsednik
2) — Gosp. **Kalodera** Tomo — član
3) — „ **Plamenac** Marko — „
4) — „ **Pivac** Luka — sekretar

Pomenutoj Komisiji je zadatak da do 20. decembra 1941. prouči i predloži:

- 1) — Dalju podelu direkcija pomenutih u čl. 1 u manje urede (jedinice);
2) — Tačno delokrug poslova samih direkcija i manjih ureda;
3) — Privremenu sistematizaciju osoblja s obzirom na preuređene civilne uprave.

Ista Komisija će zatim na osnovu pomenute sistematizacije izvršiti imeničnu reviziju osoblja biv. jugoslovenske administracije, koje se sada nalazi u službi potčinjenoj Guverneratu, njegovom sređivanju po naročitim spiskovima prema grupama i stepenima i njegovom prvom dodeljivanju na rad pri pojedinim Direkcijama.

Predsednik" Komisije je ovlašćen da pozove u Komisiju radi davanja saveta funkcionere i oficire o kojima je reč u prethodnim članovima 2 i 3, svaki put kada bude smatrao za potrebno.

Prilikom primene ove Naredbe u početku i sve dok Komisija ne bude izvršila zadatak o kome je reč u stavu trećem ovog člana pojedini crnogorski direktori će se i nadalje služiti radom osoblja koje im je dosad bilo potčinjeno, a prema ranijem uređenju.

⁴ Prema«toj naredbi, Komisija je imala sledeći sastav:
„Kap. dr Ugo **Vilani** — predsednik;
Poruč. **Aro** dr Livio — administrativni pravni referent;
Gosp. Kalodera Tomo — administrativni pravni referent;
- Poruč. **Danturko Vinčenco** (Gianturco Vincenzo) — finansijski referent;
Gosp. **Plamenac** Marko — finansijski referent (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/2—151, k. 739).

Cl. 16

Ova Naredba stupa na snagu danom njene objave na službenoj tabli Guvernerata za Crnu Goru.

Cetinje, 10. decembra 1941—XX

A. Pircio Biroli

BR. 195

OBAVEŠTENJE KVESTURE U KOTORU OD 10. DECEMBRA 1941. KOMANDI CETE KARABINIJERA U KOTORU O AKTIVNOSTI PARTIZANA KOD SELA KNEZLACA¹

KR. KVESTURA U KOTORU

Poverljivo — hitno

Br. 05055 Kab.

Kotor, 10. decembra 1941/XIX

Predmet: Aktivnost ustanika blizu s. Knežlaz²

KOMANDI CETE KR. KARAB. — *Kotor*
i na znanje:
EKS. PREFEKTU *Kotor*

Od komande divizije „*Mesina*”³ je stigao sledeći izveštaj:
„Juče 5. t.m. u akciji koju je naredila komanda 93. pešad. puka radi oslobođenja puta za Crkvice,⁴ na jedinice ba-

¹ Kopija originala (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 12/2—1, k. 550.

² Na sekciji 1 :100.000: Knezlac.

³ U toku novembra 1941. izvršena je nova dislokacija italijanskih jedinica u Crnoj Gori. Divizija „*Mesina*” napustila je 9. novembra „skromnu oblast između Cetinja i Bara”, koju je zaposela nakon ustanka od 13. jula, i prešla na područje Boke, gde je smenila diviziju „*Taro*”, dok se divizija „*Taro*” „premešta u srce Crne Gore ojačana novim trupama” i „svojim snažnim garnizonima drži prostranu pustu i krševitu zonu, koja od Njeguša do Bara formira sa Nikšićem prostrani trougao od preko 700 m².” Vidi izjavu bivšeg komandanta divizije „*Mesina*” od 17. oktobra 1945; članak „Godinu dana u Crnoj Gori”, štampan u „*Glasu Crnogorca*” od 5. avgusta 1942 (Arhiv VII, reg. br. 4/1—2, k. 641, reg. br. 9/4, k. 781).

⁴ U izveštaju straže karabinijera u Risnu od 9. decembra 1941. prefekturi u Kotoru stoji da je tu akciju izvodio 4. bataljon 94. pešadijskog puka (vidi Arhiv VII, reg. br. 33/1—1, k. 552).

taljona je posle prolaska kroz selo Knežlaz bila otvorena pušćana vatra sa leđa iz samog naselja.⁵ Patrole posiate da pretresu kuće uhapsile su nekoliko nenaoružanih lica protiv kojih činjenice nedvosmisleno govore da su učestvovali u pušćanoj paljbi koja je otvorena na naše jedinice.⁶

Nema pored toga sumnje da su ova lica uzela aktivnost učešća, kao članovi ustaničke bande, u rušenju bandera za telefonske linije za Crkvice u blizini Knežlaza i u zarobljavanju vojnika koji su štitili telefoniste na dan 4. t.m., a čiji je zadatak bio uspostavljanje veze.⁷

Uhapšeni su sledeći:

- 1.) — Kokot Božo, pokojnog Jovana iz Knežlaza
- 2.) — Ilić Vaso, pokojnog Jovana, iz Knežlaza
- 3.) — Samarić Blažo, pokojnog Tošana „

koje je zarobio vodnik Vaki Luidi i artiljerci Đakobi Đovani i Speci Vinčenco, koji su imali zadatak da pretresu kuće iz kojih su ispaljeni meci koji su ugrozili sa leđa jedinice u akciji.

Smatra se da je oružje sakriveno za vreme približavanja patrola koje su dobile zadatak da izvrše pretresanje kuća.

Kokot Đorđe, pokojnog Dimitrija, iz Knežlaza

Kokotović Radovan, pokojnog Jovana „ „

Stevan

„ Dušan „ „ „ „ „ „ star 15 godina

Njih je zarobio star. vodnik Bertuci Minoti sa jednom patrolom koja je imala zadatak da pretrese jednu dobro uočenu kuću odakle se pucalo.— Oružje nije pronađeno. Smatra se da je dečko Kokotović Dušan služio ustanicima kao kurir.

Samarić Gavriilo, Pavlov, iz Knežlaza.

Kokot Risto, pokojnog Tome, iz Knežlaza.

Uhapsio ih je vodnik Romani Renato sa jednom patrolom koja je imala zadatak da pretrese jednu kuću odakle su dola-

⁵ Prema izjavi Mirka Matkovića, tadanjeg komandanta Orjenskog bataljona, napad je izvršio jedan vod tog bataljona, koji je postavio zasedu iznad s. Knežlaza. U zapisniku od 16. novembra 1941, vođenom u karabinijskoj stanici u Risnu, pri saslušavanju uhapšenih seljaka iz s. Knežlaza povodom ove akcije, konstatuje se činjenica „... da su meci ispaljeni iz tih kuća u potajnom napadu neke ubili i više njih ranili" (Arhiv VII, reg. br. 21/2—22, k. 552). Redakcija nije mogla da utvrdi tačan broj gubitaka okupatorskih vojnika.

⁶ Uhapšeni seljaci nisu imali nikakvog udela u napadu na italijanski bataljon (izjava Mirka Matkovića).

⁷ Tu akciju su izveli pripadnici Orjenskog bataljona. Tom prilikom je zarobljeno 7 vojnika iz 93. pešadijskog puka divizije „Mesina", 2 karabinijera iz stanice u Risnu i 4 vojnika-telefonista (vidi dok. br. 196 u ovoj knjizi; Arhiv VII, reg. br. 21/2—22, k. 552).

žili puščani meci. Oružje nije nadeno uprkos pažljivom pretresu.

Sigurno je da se iz navedene kuće pucalo; jedan metak je prilično teško ranio jednog pešaka.— Navedeni Samarić Gavriilo čim je uhapšen žestoko se je otimao pokušavajući da pobjegne.

Petar Olić, pokojnog Mila, iz Knežlaza. Njega je uhapsio vodnik Salmi Ugo sa patrolom koja je imala zadatak da pretrese jednu kuću odakle se pucalo. Jedan artiljerac, član patrola, tvrdi da ga je već video u okolini Budve.

Komandant bataljona, kap. Lunari, s.r."

Skrećem vam pažnju na neophodnost da ovi ljudi budu optuženi Izvanrednom sudu.

Pošto se iz gore navedenog jasno vidi odgovornost navedenih osoba, ovo nadležstvo smatra za potrebno da oni budu predati Izvanrednom sudu za Dalmaciju.

Stoga molim da se sastavi analogan izveštaj sa rezultatima koje ima ta komanda i sa podacima uhapšenih, koji moraju biti prevedeni u mesni zatvor na raspoloženje ovog nadležstva.

Preporučujem hitnost

Kvestor

BR. 196

IZVEŠTAJ PREFEKTA KOTORA OD 16. DECEMBRA 1941. GUVENERU DALMACIJE O DELATNOSTI USTANIČKIH SNAGA NA PODRUČJU BOKE I O POLITIČKOJ I EKONOMSKOJ SITUACIJI OD 1. DO 10. DECEMBRA 1941. GODINE¹

Gab. 2902/5

16. dec. 1941/XX.

Desetodnevni izveštaj (od 1. do 10. decembra 1941/XX)

Ekselenciji
Vitezu Vel. krsta Đuzepe Bastianiniju
GUVENERU DALMACIJE

Zadar

Prema naređenju Vaše Ekselencije aktom br. 6376 od 7. oktobra o.g., podnosim sledeći izveštaj:

¹ Kopija originala (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 15/5—1, k. 551.

Politička situacija.— Tokom prvih 10 dana tekućeg meseca decembra bilo je u Provinciji, a naročito na njenim granicama, pojačane delatnosti ustaničkih snaga i pravih pravcati akcija vojničkog značaja.² — Međutim, dobija se utisak da je kritična tačka ustaničkog pritiska pređena i da stanje pokazuje znakove poboljšanja.—

Reč je o sledećim događajima koji se nabrajaju po hronološkom redu.

2. decembra. — Obaranje u mestu Sv. Nedelja kod Bijele pri Herceg-Novom triju stubova električnog osvetljenja i napad na mali odred vojne inženjerije dok je radio na opravci prethodno prekinutog drumu Grahovo — Risan;

3. decembra. — Iskliznuće voza Zelenika — Gruda na visini Pločice, koje je prouzrokovano skidanjem jednog praga: jedan mrtav, tri ranjena i nanesena materijalna šteta.

4. decembra. — Mučki napad bacanjem bombi, uz laku telesnu povredu, na učitelja osnovne škole Jančića Savu iz Kuti, na stazi Presjeka — Kuti; napad na jednu četvu strelaca Kr. vojske između Crkvice — Ledenice od strane jedne grupe ustanika sa kote 832 bez ranjavanja vojnika; postavljena je zaseda i zarobljena, od strane jedne povećе grupe ustanika, na drumu Crkvice, jedna vojna patrola od 3 inženjerca čuvara

² Prema saopštenju br. 1 Štaba Orjenskog NOP bataljona od decembra 1941, na tom području u prvoj dekadi decembra izvedene su sledeće akcije:

„1) Diverzantske akcije

30 novembra 1941 presječena je poljska tel. linija koja je vezivala Crkvice i Grahovo na Dragalju na dužini oko dva kilometra.

Nekoliko dana kasnije na Brdu Risanskom srušene su tel. veze u dužini od 1500 metara.

2 decembra 1941 izbačen je voz iz šina kod Debelog Brijega (blizu Herceg-Novog), kojom prilikom srušena je lokomotiva sa tri vagona.

4 decembra 1941 jedno naše odjeljenje porušilo je put Mrcine—Javor—Orjen i sutradan zaustavilo jedan kamion te zarobilo dva vojnika i zaplijenilo izvjesnu količinu hrane i drugog materijala.

2) Borbe s neprijateljem

3 decembra 1941 naša zasjeda u saradnji sa grahovskim snagama dočekala je 17 okupatorskih vojnika u Lupoglavi (na putu Risan—Crkvice). Od neprijatelja bilo je 7 mrtvih i 10 zarobljenih, među njima 1 oficir. Zaplijenjen je 1 teški mitraljez, oko 15 pušaka, 5 pištolja i veća količina municije.

Istog dana došle su u sukob naše snage sa neprijateljem u jačini od 150 vojnika na Dragaljskom polju. Borba je trajala oko 2 i po sata. Rezultat: zarobljeno 17 vojnika, među njima 1 oficir i 1 podoficir, zaplijenjeno 1 puškomitraljez, 15 pušaka i drugi ratni materijal. Gubici kod neprijatelja nijesu poznati. Sa naše strane nema ni ranjenih ni mrtvih—

vodova, 8 pešaka i 2 karabinijera od pratnje koja je upućena radi opravke prethodno prekinutog telefonskog voda — vratilo se jedan ranjen vojnik.³

5. *decembra*. — Prekidanje druma Mrcine — Grab na visini kote 616 i žice na direktnom vodu Herceg-Novi — Jablan Do, u blizini raskrsnice ovog posljednjeg mesta; zarobljavanje, u predelu Vrbanja, jednog kamiona i jednog automobila Kr. vazduhoplovstva sa pripadajućim tehničkim osobljem i ljudstvom za pratnju;

6. *decembra*. — Prekid druma Mrcine — Jablan Do na visini raskrsnice ovog posljednjeg mesta i podizanje od strane ustanika na koti 616 odbrambenih položaja sa poljskim fortifikacijskim objektima.

7. *decembra*. — Obaranje 17 telegrafskih stubova između sela Kostajnica i Durići, opštini Perast; otvaranje vatre na jednu izviđačku patrolu karabinijerske stanice iz Kamenara u blizini sela, nema ranjenih; zarobljavanje vojnog garnizona Jablan Do u sastavu 17 finansijskih stražara i 7 pešaka — vratila su se 2 ranjena finansijska stražara — i otvaranje vatre na jedan pešadijski bataljon koji je oslobađao garnizon Crkvice od zamašnih ustaničkih snaga; naši gubici: 1 oficir poginuo i 3 ranjena, 4 vojnika poginula i 30 ranjenih, od ustanika oko 50 poginulih.⁴

4 decembra 1941 naša zaszjeda u saradnji sa grahovskim snagama na Ceroviku zarobila je 1 telefonsko odjeljenje od 13 vojnika i jednog kurira. Ovom prilikom zaplijenjen je telefonski materijal i oružje.

Istoga dana jedno naše manje odjeljenje izvršilo je demonstraciju na forteci Ober-Grkovac i tom prilikom ubilo 3—4 italijanska vojnika.

5 decembra 1941 u opsadi i osvajanju Javora pored zubačkih snaga učestvovala su i 2 naša odjeljenja.

5 decembra 1941 naša zaszjeda na Ceroviku sačekala je 1 neprijateljsku kolonu, koja je imala namjeru da se probije do Crkvice, jačine oko 3 čete pješadije, 10 kamiona, 4 tenka, veliki broj bacača mina i automatskog oružja. Borba je trajala 5 sati. Neprijatelj je iznenaden i pretrpio je velike gubitke (po privatno prikupljenim podacima imao je 126 mrtvih i ranjenih) i odbijen je. Na našoj strani 2 su poginula, 2 teže i 2 lakše ranjena.

Od 7—11 decembra bilo je manjih sukoba i čarkanja sa opsjednutim Crkvicama.

11 decembra 1941 g. naše su snage napale kolonu od 150—200 italijanskih vojnika u Bjelotini iznad Konavala, koji su imali namjeru da prodor u naša sela, da ih popale, ali su bili odbijeni. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i ranjenih. Jedan naš lakše ranjen.

11 i 12 decembra 1941 neprijatelj je pokušao snagama jačine jednog bataljona, tenkovima i artiljerijom prodor iz Risna prema Crkvicama ali bez uspjeha. Borbe su trajale preko cijelog dana i neprijatelj je vraćen. Gubici kod neprijatelja nijesu poznati, dok sa naše strane nema gubitaka" (Arhiv VII. film CK CG, br. 55—56).

³ O zarobljavanju patrole vidi 1 dok. br. 195.

⁴ Opširnije o opsadi Crkvice i borbama na tom sektoru vidi tom III, knj. 1, dok. br. 134, 135 i 158.

8. *decembra*. — Prekid puta na 3. km od Mrcine u pravcu Jablan Do, sa upotrebom mina.

— 10. *decembra*. — Između Balka i Kamenara na visini rta Pijavica mučki ubijen arsenalski radnik iz Kumbora, nama naklonjeni Jovan Zoran, izviđačka patrola Javne bezbednosti i Kr. karabinijera policijskih snaga Herceg-Novi otvorila vatru na 5 ustanika u brdovitom predelu između Bijeke i Kamenara u mestu Sv. Ana Jožica; 2 mrtva na protivničkoj strani, među kojima bivši predsednik opštine Sutorina Lučić Mirko.

Intervenisanje policijskih snaga bilo je u svim slučajevima brzo i uspešno i ispoljavalo se energičnim akcijama čišćenja u pojedinim mestima i odmazdama. Stanovništvo, kao i u predašnjim slučajevima, dalo je odgovor izvršiocima sabotaža time što je popalilo kuće najsumnjivijih lica.⁵

Izvršena su brojna hapšenja i predato je izvanrednom sudu Dalmacije 41 lice, koje je krivo ili osumnjičeno za saradnju sa ustanicima i posiate su u internaciju u stare provincije Kraljevine 2 grupe od ukupno 47 lica.

Kao preventivnu meru, policija je povelu akciju u cilju sprečavanja meštana koji žele da se priključe ustanicima da napuste Provinciju u pravcu Crne Gore i, radi toga, pojačana je u najvećoj meri stražarska služba na granici i ujedno su, na naročito osetljivim mestima, određene posebne službe za izvidanje i postavljanje stražarskih mesta. Pomoću ovih službi preduzete su i mere za sprečavanje ubacivanja u Provinciju, iz predela Crne Gore, lica koja nameravaju vršiti teroristička dela ili sabotaže. I na administrativno područje je proširena ta mera predostrožnosti pa je naredeno da treba posebno uzimati u obzir položaj u vojsci lica koja traže dozvolu za iseljenje, s tim da se odbije davanje dozvole licima za koja se zna da su pripadala oružanim snagama bivše jugoslovenske države.

⁵ Iako prefekt Kotora u svim svojim izveštajima paljevine pojedinih kuća i naselja pripisuje „ogorčenim meštanima“, tj. stanovništvu, iz sačuvanih dokumenata se vidi da su to činile italijanske jedinice i policija i da je prefekt o tome bio obavešten. Tako u izveštaju karabinijerske stanice u Risnu od 9. decembra 1941. Prefekturi u Kotoru, pored ostalog, piše: „Navedene kuće koje je zapalila ista operišuća jedinica (paljenje s. Knezlaca od strane jedinica 93. peš. puka div. „Mesina“ — prim, redakcije) u borbenoj akciji 7. t.m., otkrile su prava i istinska skloništa municije, iako se pažljivim pretresanjem, izvršenim neposredno pre paljenja, nije uspelo da pronađe nikakvo oružje i municija“; a u izveštaju komandanta Grupe kraljevskih karabinijera od 14. decembra 1941. prefektu Kotora: da se moglo „gotovo u svim naseljenim mestima koja su vatrom iz minobacača zapaljena utvrditi da je bilo detonacija zbog praskanja eksplozivnih sprava i municije za nosivo oružje“ (vidi Arhiv VII, reg. br. 33/1—1, k. 552, reg. br. 13/5—1, k. 551).

Na domaće stanovništvo Provincije koje, i u sadašnjim prilikama, i dalje ostaje mirno, svakako vrlo ohrabrujuće deluje odlučnost koju pokazuju naše političke vlasti u nastojanjima da ovladaju situacijom, i očekuju da prestane sadašnje stanje koje remeti normalne odnose u razmeni dobara između zemalja.

Očevidna je potreba da se moraju staviti na raspolaganje jače vojne snage koje bi omogućile da se na našoj teritoriji do kraja uguši delatnost ustanika.

Domaće stanovništvo povoljno je primilo i ocenilo pojavu štampanih malih zidnih proglašaja, koje je rasturio neki samozvani Bokeljski komitet za građansku odbranu.

Oni koji su sastavili ove male proglašaje a nisu se potpisali iz straha od represalija komunistama, pozivaju stanovništvo da italijanskim vlastima, koje su u ovoj provinciji otvorile toliko dobrotvornih ustanova, ostane odano i verno.

Ukazuje se dalje na beskorisnost akcija ustanika protiv jedne velike nacije, koja raspolaže ovde sa organizovanom i silno naoružanom vojskom.

Misli se da su ove male proglašaje, antikomunističke i proitalijanske sadržine napisala lica koja žele smirivanje.

Da bi šee sprečilo dalje pogoršavanje situacije smatra se da je potrebna brza i odlučna akcija naših vojnih garnizona koje treba primerno pojačati.

Treba dalje voditi računa da se trupe zbog telesnih napora počinju zamarati jer su prinuđene da operišu u visokim brdima, bez mogućnosti da se na odgovarajući način zaštite od oštrem zime.

Sa osećanjem poverenja primljen je dolazak u Provinciju Ekselencije Guvernera Dalmacije, koji je izazvao osećanje interesovanja i zaštićenosti od strane visokih rukovodilaca.

Rasplet sukoba na frontovima Marmarike i Rusije i zauzimanje stava prema ovima od strane Japana, prati se od strane stanovništva sa vidnim zanimanjem.

Stanje *privrede*: U proteklom vremenu stanje privrede u Provinciji bilo je dobro; ponekad iskrsnu teškoće u pogledu stočne hrane i drveta jer je ova roba dolazila — prva iz Crne Gore a druga iz predela Urbanić.⁶

Sveštenstvo. — Nema nikakvih posebnih zapažanja.

Stanje školstva. — Treba zažaliti što još nisu stigli učitelji, čime se odlaže početak školske godine.

⁶ Mesto nije pronađeno na karti 1 :100.000.

Izlišno je podvlačiti kako škola predstavlja jedno od naj-
uspešnijih sredstava za političku penetraciju, ne uzimajući u
obzir da, sem toga, odlaganje početka nastave služi kao pot-
vrda pričanja da se Italija, zbog sadašnjeg delikatnog politi-
kog stanja, plaši da provede reformu školske nastave u čisto
italijanskom duhu.

Prefekt

BR. 197

**IZVEŠTAJ KOMANDE 5. ARMIJSKOG KORPUSA OD 18.
DECEMBRA 1941. KOMANDI 2. ARMIJE O AKTIVNOSTI JE-
DINICA U PRVOJ POLOVINI MESECA¹**

I I/8

Operativno odeljenje

Br. 14106

op

Stiglo 19. dec. 1941. god. XX

mz /

KOMANDA V ARMIJSKOG KORPUSA

Operativno odeljenje

br. 10632 op. prot. **Poverljivo** V. P. 41, 18. decembar 1941. XX

Predmet: Izveštaj o situaciji za petnaest dana od 1—15. de-
cembra 1941. XX

KOMANDI 2. ARMIJE

— V.P. —

1)— PODACI O UREĐENJU JEDINICA.—

2

2)— AKTIVNOST JEDINICA.—

a) **Obuka:** sve trupe se vežbaju u rukovanju oružjem a
naročito u bacanju ručnih bombi.

Obuka u borbi protiv gerilaca izvodi se prilikom samih
čišćenja. Samom obukom postignut je cilj da se stvori
ubeđenje o spremnosti i pokretnosti naših jedinica.

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 16/2—1, k. 81.

² i ⁵ Redakcija je izostavila delove izveštaja u kojima se govori o
smeštaju i zdravstvenom stanju ljudstva i stoke.

- b) **Radovi:** izvršeni radovi odnose se naročito na upotpunjavanje i poboljšanje smeštaja i na izgradnju objekata poljske fortifikacije za ojačanje garnizona.

Vredno je istaći rad granič. straža na preuređenju deonice Platak—Lazac, u dužini od 5,5 km, od kolskog puta u drum sposoban za prolaz automobila sa širinom kolovoza od 4,5m.—

- c) **Operacije:** jaka operativna aktivnost naših trupa ispoljila se proteklih petnaest dana u sledećem:

- u akcijama čišćenja na teritorijama gde je primećeno prisustvo ustaničkih bandi;
- u iznenadnim ofanzivnim prepadima na centre gde je primećeno prisustvo komunističkih elemenata;
- u izvidanjima čiji je cilj bio nadzor najudaljenijih zona.

Po svome ishodu treba spomenuti: operacije kod Grabovca — Debele Kose, koje su izvodile trupe 1. brze divizije (1—3. decembra);³

Operaciju kod Živice — Petrinić Polja, koju je izvela divizija „Re“. U njoj su ubijena 23 subverzivna elementa. O ovim operacijama poslat je poseban izveštaj.⁴

Na anektiranim teritorijama naše trupe su vršile česte pokrete u skladu sa akcijom koju su izvodile političke vlasti na tom sektoru.

Izvršene operacije su stvorile kod neprijatelja očevidnu dezorijentaciju, tako da su se zločinačke akcije u tome periodu smanjile i brojno i po karakteru.

3) — MORAL JEDINICA.—

- a) Moral *ljudstva:* dobar.—
5

Brigadni general
Privremeni komandant Armijskog korpusa
Vitorio Zati [Vittorio Zatti]
Za. Vi.

³ Reč je o napadu 17. bersaljerskog bataljona 1. brze divizije i bataljona crnih košulja divizije „Lombardija“ na oslobođenu teritoriju Korduna u rejonu Grabovca. Neprijateljsku kolonu, koja je, paleći sela, nastupala putem Krnjak — Veljun, napali su delovi 1. i 2. bat. NOP odreda Korduna i Banije i prisilili je na povlačenje prema Karlovcu i Vojniću, nanevši joj gubitke od 11 mrtvih i 28 ranjenih. Partizani su imali 1 mrtvog i 4 ranjena. Za odmazdu, pored paljenja kuća, neprijatelj je streljao 37 uhapšenih seljaka (vidi dok. br. 205, red. br. 8 i 12; tom V, knj. 2, dok. br. 45 i 48).

⁴ Vidi dok. br. 205, red. br. 24; tom V, knj. 32, dok. br. 49.

IZVEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 18. DECEMBRA
1941. GUVERNATORATU DALMACIJE O HAPŠENJU TALA-
CA RADI OBUZDAVANJA KOMUNISTIČKE AKTIVNOSTI¹

I

KRALJEVSKA PREFEKTURA U SPLITU

Br. 08540

Split, 18. decembra 1941 — XX

Predmet: Taoci.

Guvernatorat Dalmacije

27. dec. 1941/XX

18624

GUVERNATORATU DALMACIJE

Generalnoj direkciji policije

Zadar

U vezi sa telegramom br. 3087/2841 Javne bezbednosti od 30. novembra ove godine javlja se, da su onih 25 lica, koje su uhapsili karabinijeri u zoni Solina,² zadržani kao taoci, da bi se obuzdala komunistička aktivnost u ovoj zoni, gde su, pored poznatih sabotaža na telegrafsko-telefonskim linijama, izvršeni u poslednje vreme pravi atentati na naše vojnike.³

Kako izgleda, mera je bila korisna pošto, bar do sada, u ovoj zoni nije bilo atentata ili dela sličnih gore pomenutim.

Ovom prilikom skrećemo pažnju da je potrebno obezbediti što pre konačni smeštaj za 150 ljudi, koji su uhapšeni kao taoci i koji se nalaze delom u zatvorima u Trogiru, delom u Splitu i jedan deo u zatvorima policije, u prostorijama koje nisu po-

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 20/14—4, k. 543.

² Prema izveštaju Komande karabinijera Dalmacije od 22. novembra 1941. Guvernatoratu Dalmacije, to hapšenje je izvršeno 20. novembra, prilikom operacije čišćenja u okolini opštine Solin i Klis, u kojoj su, pored karabinijera, učestvovali jedan bataljon divizije „Kačatori dele Alpi“ i trupne jedinice iz garnizona Solin i Klis (vidi Arhiv VII, reg. br. 20/14—1, k. 543).

³ O sabotažama i napadima partizana na fašističke vojnike u Solinskom bazenu u toku novembra 1941. vidi dok. br. 205 (popis incidenata); tom V, knj. 2, dok. br. 22 i. 133.

godne za duži *boravak* a uz to su i prepune, što onemogućava — gde je potrebno — mnoga druga hapšenja.

Prefekt
(Paolo Zerbino)
PZ

Guvernerat Dalmacije
Generalna direkcija policije
Datum prijema 28. dec. 1941. XX

BR. 199

**IZVOD IZ IZVEŠTAJA KOMANDE 6. ARMIJSKOG KORPUSA
OD 19. DECEMBRA 1941. KOMANDI 2. ARMIIJE O BORBAMA
NA PODRUČJU KUPRESA, TREBINJA I BILECE'**

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA
STAB — OPERATIVNO ODELJENJE

Br. 9270. Op. *Poverljivo* Vojna pošta 39, 19. decembar 1941.

Predmet: Petnaestodnevni pregled situacije za period od 1. do 15. decembra.

Prilozi: jedan.

KOMANDI 2. ARMIIJE
(Veza akt 9067 od 19/12/1940)
(Veza akt 8998 od 18/ 9/1941)

Vojna pošta 10

1) — SMEŠTAJ JEDINICA
2

2) — AKTIVNOST JEDINICA

c) *Operativna*

Mnoge akcije izviđanja, čišćenja, policijske mere, patrolna služba (danju i noću).

¹ Prepis originala (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 8/3, k. 82.

² i ⁸ Tačkice označavaju izostavljen tekst koji govori o smeštaju i obuci jedinica i zdravstvenom stanju ljudstva i stoke.

Detaljno:

— *Divizija „Bergamo“*. Na dan 28. novembra deo ustanika neutvrđene jačine otvorio je vatru na stražarsko mesto na severnom ulazu u Kupres. Straža je spremno uzvratila vatru. Mi nismo imali nikakvih gubitaka.

Na dan 3. o.m. izvršeno je izvidanje duž itinerera Kupres — Semenovci (XP—DL; XI—DM).

Dostignuvši naselje Blagaj, čelni vod bio je izložen jakoj vatri iz pušaka i automatskog oružja, uz nekoliko pokušaja opkoljavanja koji su bili odbijeni.

Procenjujući da su snage neprijatelja mnogo jače od naših, a imajući u vidu približavanje mraka, komandant kolone u 16 sati počeo je sa povlačenjem u bazu Kupres.³

Na putu kolona je bila izložena jakoj mitraljeskoj i minobacačkoj vatri, sa pokušajima opkoljavanja koji su slomljeni uz osetne gubitke neprijatelja.

Kolona je više puta bila prinudena da probija sebi put za Kupres, bacajući ručne bombe; povratila se u bazu u 20 sati.

Snage neprijatelja: oko hiljadu ljudi naoružanih automatskim oružjem i minobacačima.

Gubici neprijatelja: osetni ali neutvrđeni.

Naši gubici: 3 mrtva (od kojih jedan oficir), 6 ranjenih (od kojih 1 oficir), 22 nestala (od kojih 1 oficir).⁴

Na dan 5. o.m. jednu kolonu od sedam praznih motornih vozila koja je dolazila od Kupresa, u pratnji jednog mitraljeskog voda 26. pešadijskog puka i jednog odeljenja 97. bataljona Crnih košulja pod komandom komandira fašističke čete **Bartolučija**, napale su u blizini D. Malovana (XN-CS) mnogo jače snage ustanika.⁵

³ O sastavu te kolone vidi dok. br. 205 (red. br. 14).

⁴ U izveštaju Štaba 3. krajiškog NOP odreda od januara 1942. Glavnom štabu NOP odreda za Bosnu i Hercegovinu ta borba je registrovana pod datumom 5. decembar 1941, kao napad na italijanske položaje kod s. Rastičeva. Prema ovom izveštaju, napad su izvršili 1. i 2. bataljon toga odreda; zarobljeno je 9 neprijateljskih vojnika a ubijeno preko 40; zaplenjeno je 40 pušaka, 2 teška i 4 puškomitraljeza, oko 10.000 metaka i druge ratne spremlje; partizani su imali 1 ranjenog i 2 poginula (vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 6 i 93). Prema nekim podacima, pored jedinica 3. krajiškog odreda, u ovoj borbi su učestvovali i stanovnici okolnih sela. Borba je nastavljena i sutradan, a italijansku kolonu pojačale su ustaše iz Kupresa (vidi. Arhiv VII, stenografske beleške, reg. br. 5/6, k. 1998, reg. br. 9—14/2, k. 1994).

⁵ Napad na italijansku kolonu kod D. Malovana izvršila je grupa boraca 2. bataljona 3. krajiškog, NOP odreda. U izveštaju štaba ovog odreda od januara 1942. kaže se da je napad izvršen iz zasede, 8. decembra, da je neprijatelj imao 8 mrtvih i 13 zarobljenih, da je zaplenjeno 5 teških mitraljeza, 10 pušaka i druga ratna oprema; partizani su imali 2 mrtva i 1 ranjenog (vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 6 i 93, Arhiv VII, stenografske beleške, reg. br. 9—14/2, k. 1994).

Pratnja je reagovala i vršila protivnapad dokle god je bilo municije.

Ova je grupa bila opkoljena. Jedan deo je savladan, a drugi je uspeo da se izvuče i krene u pravcu Sujice, gde ga je prihvatila jedna naša kolona, koja je posle toga izvršila istragu na licu mesta, čišćenje i paljenja kao represalije.⁶

Naši gubici: 1 mrtav, 11 ranjenih (od kojih 1 oficir), 9 zarobljenih (među kojima i komandir fašističke čete **Bartolući**).

Sva motorna vozila spasena su.

6. decembra naše snage izvršile su čišćenje u zoni Malovan, sa ciljem ponovnog uspostavljanja sigurnosti na komunikacijama između Sujice i Kupresa.

Divizija „Marke“: izvršila je mnogobrojne upade i akcije čišćenja. Na dan 30. novembra artiljerijska grupa, koja je dislocirana u Trebinju, otvorila je paljbu na grupu pobunjenika u zoni k. 414 (TR—FV), koji su se docnije povukli.

Dana 2. decembra, jednu kolonu za snabdevanje, koju je sačinjavalo sedam kamiona, na povratku iz Bileće, napale su snage pobunjenika, koje su veoma jake u zoni Jasen (TP—FH). Kolona je dočekana jakom puščanom vatrom, koja je dolazila sa obe strane ceste.⁷

Naši gubici: jedan mrtav (oficir).

U noći artiljerija je ispalila nekoliko zrna na male grupe pobunjenika, koji su se nalazili u blizini mesta Oko (TR—FV).

8

KOMANDANT
GENERAL ARMIJSKOG KORPUSA
(R. Dalmaco)
Dalmaco

⁶ Vojnike koji su uspeli da se izvuku iz partizanske zasede prihvatila je, kod s. Sujice, kolona pukovnika Frančeska Peretija (Francesco Peretti), komandanta 26. peš. puka, koja se iz Livna kretala prema Kupresu (vidi dok. br. 205, red. br. 25).

⁷ Napad na tu kolonu izvršili su delovi Hercegovačkog NOP odreda. Opširnije o toku i rezultatima ove akcije vidi dok. br. 205 (red. br. 7, 9, 13, 14); tom IV, knj. 2, dok. br. 80, 195 i 197.

IZVEŠTAJ KOMANDE KARABINIJERA 11. ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. DECEMBRA 1941. KOMANDI KARABINIJERA 2. ARMIJE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I O RASPOLOŽENJU STANOVNIŠTVA POSLE PRESUDA PRIPADNICIMA NOP-A OD STRANE FAŠISTIČKIH SUDOVA U TRSTU I LJUBLJANI¹

KOMANDA KRALJEVSKIH KARABINIJERA XI ARMIJSKOG KORPUSA

Br. 3/32—poverljivo Vojna pošta (46), 23. 12. 1941—XIX

Predmet: Izveštaj o duhu i moralu trupa i stanovništva.

KOMANDI KRALJEVSKIH KARABINIJERA 2. ARMIJE

Vojna pošta 10

Duh i moral vojnika uvek su na visini.

Sve jedinice disciplinovano očekuju redovnu obuku i obavljanje teške službe nadgledanja železničkih pruga i veštačkih objekata kao i službu čišćenja predela kojima, kako se čuje, krstare grupe ustanika.

Isplata specijalnih doznaka, koju je Duče odredio počevši od 1. jula, naišla je na jedno opće, živo zadovoljstvo. Isto i u pogledu obilnog davanja nagrada vojnicima koji imaju potrebu.

Deljenje dopuskog šledovanja vojnicima koji su na noćnoj službi ponovo je uvedeno i nestalo je onog razočarenja koje je postojalo kod zainteresovanih o čemu je bilo govora u izveštaju od 7. tekućeg.

Ulazak Japana u rat primljen je od vojnika vrlo blagonaklono i bilo je oduševljenih komentara u vezi prvih sjajnih pobeda koje je japanska mornarica i vazduhoplovstvo izvojevalo nad Britanskom i nad Američkom Pacifičkom flotom koja je skoro uništena.

Sa živim se interesovanjem slede još uvek uspesi Japancu i svi su mišljenja da će, u koliko se nastavi sa takvim uništavanjem angloameričkih snaga, ratna moć Sjedinjenih Država pretrpeti takove gubitke zbog kojih neće moći i nadalje snabdevati Englesku kojoj je pomoć neophodna.

¹ Kopija originala (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 35/3—1, k. 448.

Proglas po kojem se Italija nalazi u ratu sa Sjedinjenim Državama primljen je sa radošću. Iako su se neki u prvo vreme bojali da će američka flota intervenisati u Sredozemlju na našu štetu sada, nakon nenadnih pobeda Japanaca na Pacifiku, postoji uverenje da Italija nema, usled nove situacije koja je nastala potrebnim naveštavanjem rata Americi, čega da se boji.

Ali isto se ne može da kaže za utiske koje su stvorili nedavni događaji na istočnom bojištu i u Severnoj Africi.

Sudeći po tempu kojim su do pred petnaest dana vođene operacije na raznim delovima istočnog fronta kao i po komentarima strane štampe smatralo se da će pre zime nemačke i savezničke snage dostići druge važne ciljeve gde bi se zaustavile da bi sačekale daljne konačne operacije koje bi trebale započeti u proleće 1942. Ali, najprije apsolutna tišina a zatim izveštaj kojeg je nedavno izdala nemačka vrhovna komanda o ispravljanju fronta prouzrokovao je u izvesnom smislu klonulost duha kod vojnika a koji je još pogoršan skoro istovremeno slabim napredovanjem vojnih operacija u Severnoj Africi gde situacija, ceneći je po poslednjim biltenima, izgleda kritična pošto postoji bojazan da se, usled pomanjkanja jedne solidne odbrambene linije zapadno od Derne, može pružiti mogućnost Englezima, koji su jaki na moru i dobro osposobljeni oklopnim sredstvima na kopnu, da ponovo zauzmu čitavu Kirenaiku izloživši tako i ostali teritorij Libije ozbiljnoj opasnosti.

Stanovništvo se drži prirodno mirno ali njegovo neprijateljstvo prema nama jasno izbija na površinu.

Ono malo Slovenaca koji su naklonjeni Italiji izloženi su pretnjama dok se obaveštajcima svirepo svete. Poslednjih dana u stvari petoro njih ili smatranih kao takovi bili su napadnuti u njihovim kućama u Verd, Begunje i Siška. Dva su ubijena, ostali teško ranjeni.

Pored toga su ponovljeni atentati na veštačke objekte a čak je bilo i nekoliko napada na usamljene vojnike.

Prema verodostojnim obaveštenjima vidi se da se komunistička aktivnost koja je kod nekih ambijenata kamuflirana slovenskim nacionalizmom sve više pojačava.

Javljeno je da centrala u Ljubljani namerava da pusti u promet znatan broj prostitutki koje bi povukle sobom mlade oficire i vojnike koji bi zatim bili zarobljeni u spomenutom gradu i upotrebljeni u obaveštajne svrhe. Izgleda takođe da bi im bila namera da one koji su zarobljeni u spomenutom gradu uvuku u komunističku partiju. Neposlušni, kada bi upali u klopku ili u opasnost, bili bi ubijeni.

Izgleda da se proučava izvršenje jednog atentata većeg obima na vijadukt Borovnice.²

Vojne vlasti su izdale naredbe da se pojača nadzor i da svi budu spremni da dejstvuju odmah i točno ali to nije dovoljno,³ potrebne su mere kojima će biti uklonjeni iz Slovenije svi elementi koji se smatraju sumnjivim i opasnim. To bi poslužilo kao opomena onima koji su se do sada držali po strani ali koji bi već sutra mogli preći u borbu protiv nas.⁴ ¹

Presuda koju je izrekao Specijalni sud nad slovenskim zaverenicima i teroristima nije uglavnom zadovoljila vojsku i Italijane koji su ovde nastanjeni pošto su svi očekivali presudu koja bi bila inspirisana većom strogošću.⁵

Zatim se pronio glas da su u Trstu na u vest vršeni napadi na Slovence i na njihovu imovinu; dnevna je štampa donosila obilne izveštaje o toku procesa usled čega se je poostрила razdraženost stanovništva ove provincije protiv Italije.

Pored toga se priča da su pronađeni u predelu Postojne, Sežane i Sv. Petra na Krasu mnogobrojni letci koji govore o represalijama i ubijanju jednog većeg broja Italijana kao osveta za Slovence koji su osuđeni od Specijalnog suda na smrt. I tako pokušaj da se putem jedne blaže presude postigne jedno duhovno zbliženje Slovenaca sa Italijanima smatra se da je potpuno propao.

Presudu koju je nedavno izrekao Ratni vojni sud, odsek u Ljubljani, nad 15 ustanika po priznatom delu učestvovanja u oružanim borbama, od kojih je osam osuđeno na smrt, pet na robiju od dve do dvadeset godina, vojnici su primili sa zadovoljstvom dok je stanovništvo donekle zaplašeno.⁶

S tim u vezi treba smatrati da će izvršenje smrtno kazne koje je izvršeno 22 tekućeg delovati na one koji su još uvek ustrajni u svojoj antinacionalnoj i terorističkoj borbi.⁷

Obzirom na oslobođenje od optužbe železničara Krajnera koji je sakupljao ustanike za vojsku, za kojeg je javni tužilac zahtevao robiju, loše je komentarisano, pošto je jasna odgo-

² Redakcija ne raspolaže podacima da je takav napad pripreman.

³ Vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 202.

⁴ Da bi ugušile oslobodilački pokret u Sloveniji, italijanske okupacione vlasti su 24. februara 1942. otpočele da hapse i masovno interniraju sve za oružje sposobne osobe (vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 143).

⁵ Reč je o procesu koji je, od 2. do 14. decembra 1941, vođen u Trstu protiv 60 komunista, antifašista i slovenačkih nacionalista optuženih zbog veza s komunističkim centrima preko granice, propagande i pripremanja oružanog ustanka protiv fašističkog režima (opširnije o tome vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 203).

⁶ Reč je o presudi od 16. decembra 1941 (vidi dok. br. 205, red. br. 63).

⁷ Vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 80 i 212.

vornost Krajnera kojeg je optuživao, ma da se je on stalno negativno držao, isti onaj ustanik koji se je javio za vojsku.

Naprotiv, presuda Krajneru, koji je predložen od istog Suda da bude predan policiji na postupak, sigurno da bi uticala na one koji bez da se podvrgnu tegobama i riziku ustanika, još uvijek vrše ulogu onih koji nagovaraju i sakupljaju ljudstvo radi obrazovanja oružanih bandi.

POTPUKOVNIK, KOMANDANT KR. KARABINIJERA
LUIDI BRUKIETI
[LUIGI BRUCCHIETTI]
L.B.

BR. 201

IZVESTAJ KVESTURE U KOTORU OD 26. DECEMBRA 1941. PREFEKTU KOTORA O VOJNIM AKCIJAMA I POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU BOKE OD 11. DO 20. DECEMBRA 1941. GODINE¹

KR. KVESTURA KOTOR

Odelj. Gab. br. 03241

26. decembra 1941—XX.

Predmet: Desetodnevni izveštaj (od 11. do 20. decembra).—
Poverljivo — hitno

EKSELENCIJI PREFEKTU

Kotor

1.) Političko stanje i raspoloženje stanovništva.—

Tokom druge dekade tekućeg meseca u Provinciji nije bilo dela sabotaže. — S druge strane, vojne akcije nisu bile naročito značajne: samo na dan 11-og u predelu Dugi Do došlo je do oružanog sukoba između jednog bataljona divizije „Mesina” i jedne jake grupe ustanika koji se svršio u našu korist.² — Tako se pritisak ustaničkih snaga u ovoj dekadi osetno smanjio na našoj teritoriji, čime se može smatrati, pošto su stigli i

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 17/5—1, k. 551.

² U izveštaju komandanta Grupe karabinjera u Kotoru od 23. decembra 1941. prefektu Kotoru kaže se da „vojna akcija na Dugi Do (Mrčine), koju su hrabro vodili vojnici 93. peš. puka „Mesina”, iako nije mogla, niti je morala imati pozitivan ishod, svakako je izvidanjem po-

drugi naši odredi, da je kritična faza definitivno savladana.³ — Ostaje mogućnost terorističkih dela i dela sabotaze, naročito na saobraćajnicama duž kojih su preduzete izuzetne mere nadzora. — Dobar uspeh, naročito u predelu Grude, imalo je osnivanje stražarskih odreda od poverljivih lica iz dotičnih mesta.

Policijske snage ipak su nastavile smišljene preventivne akcije čišćenja od opasnih ili sumnjivih lica i u posmatranom periodu pritvoreno je preko 150 lica koja će se, prema datom slučaju, uputiti ili u koncentracione logore u stare provincije Kraljevine, ili će se zadržati kao taoci.

Dok je upućena u internaciju jedna grupa od 16 pripadnika bivše jugoslovenske vojske, u činu oficira i podoficira, samo jedno uhapšeno lice predano je Izvanrednom sudu Dalmacije: reč je o nekom Vuković Vlahu, pok. Mile, starom 32 godine, iz Trebesine kod Herceg-Novog, koji se, pošto je učestvovao u nekom sukobu između ustaničkih i naših snaga, bio sklonio u bolnicu u Meljinama da bi se lečio od zadobijene rane.

Dolazak trupa u predeo Boke kotorske znatno je uticao, u povoljnom smislu, na raspoloženje stanovnika, ulivajući im ose-

služila postavljenim ciljevima i dala je stanovnicima Zaliva opipljiv dokaz kako italijanski vojnici budno čuvaju njihova ognjišta" (Arhiv VII, reg. br. 16/5—1, k. 551). U saopštenju br. 1 Štaba Orjenskog bataljona od decembra 1941. o ovoj akciji italijanske vojske stoji:

„11. decembra 1941. god. naše su snage napale kolonu od 150—200 italijanskih vojnika u Bjelotini iznad Konavala, koji su imali namjeru da prodru u naša sela, da ih popale, ali su odbijeni. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i ranjenih. Jedan naš lakše ranjen.“

Prema istom saopštenju „11. i 12. decembra 1941. god. neprijatelj je pokušao snagama jačine jednog bataljona, tenkovima i artiljerijom prodror iz Risna prema Crkvicama ali bez uspjeha. Borbe su trajale preko cijelog dana i neprijatelj je vraćen. Gubici kod neprijatelja nijesu poznati, dok naša strana nema gubitaka.“ (Dokumenat u Arhivu CK SK Crne Gore, reg. br. 387—388, a snimak u mikroteci VII, film CK CG—1, br. 55—66.)

Iz depeše federalnog fašističkog sekretara u Kotoru od 12. decembra 1941. sekretaru fašističke partije u Rimu vidi se da su „u akciji protiv ustanika u predelu iznad Risna“, koja je „od jutros povedena uz podršku artiljerije i krstarice „Bari“, italijanske jedinice *imale* ranjenih: 1 oficira, 1 podoficira i šest vojnika“ (mikroteka VII, film UDB—CG—2, br. 151). Narednih dana druge dekade i, u poslednjoj dekadi decembra nastavljene su borbe partizana protiv italijanskih okupatorskih jedinica na tom području (vidi tom III, knj. 1, dok. br. 140, 144 i 161; tom III, knj. 2, dok. br. 5; tom III, knj. 4, dok. br. 17).

³ Federalni fašistički sekretar u Kotoru, u svojoj depeši od 16. decembra 1941. sekretaru fašističke partije u Rimu, daje sledeću ocenu situacije u tom periodu: „Vojna situacija u ovoj oblasti još uvek je teška. Ustaničke snage vrše pritisak na granicu i prodiru u pojedine zone. U kotorske bolnice i oblast stalno pridolaze ranjenici a mnogo je i mrtvih“ (mikroteka VII, film UDB—CG—2, br. 152).

ćanje olakšanja, sigurnosti i poverenja da će ustaničke snage biti uskoro uništene i da će se time uspostaviti mir.⁴ Ovo stanovništvo uviđa da je delatnost ustanika izazvala preduzimanje policijskih mera predostrožnosti i odmazde te iskreno želi da se povrati normalno stanje.—

Razvoj svetskog sukoba stalno se sa interesovanjem prati od strane stanovništva Provincije koje je u većini nama naklonjeno; ovo je potvrđeno toplom i dobrovoljnom javnom manifestacijom koja je održana 11. decembra u Kotoru prilikom ulaska Japana u rat.—

Sa negodovanjem su primljena navedena naimenovanja učitelja srpske narodnosti i pravoslavne vere u čisto hrvatskim i katoličkim naseljima.

Nasuprot tome, u pogledu viših škola, ugodno je zapažen znatan broj upisanih, naročito u Brodarsku školu u Dobroti. —

Nedavni događaji otkrili su da je, nasuprot stanovnicima u naseljenim centrima i na obali, stanovništvo brdskih sela na granicama Provincije, naročito u predelima između Risna — Crkvice — Grahovac — Dragalj — Grahovo, u duži na strani ustanika. — Ovo se pokatkad ispoljavalo mučkim napadima na naše vojnike, snabdevanjem ustanika oružjem i municijom kao i obaveštajnom delatnošću na našu štetu. — Mere iseljenja stanovništva iz pomenutih predela, okupiranih od naših trupa, imale su stoga značaj neophodne i neodložne potrebe.⁵—

2.) *Privredno stanje*

Privredno stanje u Provinciji u posmatrano doba i dalje je bilo zadovoljavajuće, ali ima još teškoća u pogledu snabdevanja stokom i *drvetom* (?), čiji se izvori nalaze u području delatnosti crnogorskih ustanika.—

3.) *Sveštenstvo*

Prijateljsko držanje katoličkog biskupa i njegovog sveštenstva očevidno ima dejstva na katoličko stanovništvo Provincije koje prema nama zauzima sve prijateljskiji stav.

Za kvestora
[potpis nečitak]

⁴ Redakcija nije mogla da utvrdi koje su jedinice došle tih dana u predeo Boke kotorske. Iz pregleda dislokacije italijanskih jedinica U Crnoj Gori 29. decembra 1941. vidi se da je tog dana, pored divizije „Mesina“, na području Boke kotorske bila dislocirana i 4. alpinska grupa sa bataljonima „Kizone“ (Chisone), „Orko“ (Orco) i „Suza“ (Susa). Verovatno je reč o dolasku ove grupe, pošto se iz ranijih dokumenata ne vidi da se ona nalazila na ovom području (vidi Arhiv VII, reg. br. 9/2—1, k. 741).

⁵ Tim merama je bilo obuhvaćeno više sela u hercegnojskoj i risanskoj opštini (vidi tom III, knj. 1, dok. br. 189).

IZVEŠTAJ KOMESARIJATA JAVNE BEZBEDNOSTI U ŠIBENIKU OD 26. DECEMBRA 1941. KVESTURI U ZADRU O NAPADIMA NA ITALIJANSKE FAŠISTIČKE VOJNIKE I O AKCIJAMA PARTIZANA U ŠIBENIKU I OKOLINI OD 18. AVGUSTA DO 26. DECEMBRA 1941. GODINE¹

KOMESARIJAT JAVNE BEZBEDNOSTI
ŠIBENIK

Šibenik 26. 12. 1941—XIX
Strogo poverljivo najhitnije

Br. OSL. prot. •

Odg. na akt od

Predmet: Izveštaj o prevratničkim delima.

Prilozi

KRALJEVSKOJ KVESTURI

Zadar

Dostavlja se izveštaj o prevratničkim delima koja su izvršena u Šibeniku od 1. oktobra² do 26. tekućeg.

Komesar šef Javne bezbednosti
Modika dr Vitorio [Modica Vittorio]
Mödika

PREVRATNIČKA DELA IZVRŠENA U ŠIBENIKU OD 1 OKTOBRA®
DO 26. DECEMBRA 1941—XIX

18. 8. U 22.30 sati vojna patrola na periferiji grada pucala je i ubila nekog Gruje, Srbina, iznenađenog pri sečenju telefonske žice.
15. 8. Streljani u Skradinu Paško Trlaja iz Šibenika (vinovnik atentata dinamitom u fabrici „La Dalmatienne”) i Magdalenić Vjekoslav iz Livna, kod obojice pronađeni oružje i bombe.⁴

¹ Original (pisan na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 40/3—17, k. 546.

² i ³ Tako u originalu; verovatno omaška.

⁴ Reč je o streljanju Paška Trlaje i Pavia Papa Silje, koji je posedovao lažnu legitimaciju na ime Vjekoslava Magdalenića (vidi dok. br. 119) . ;

19. 8. U 5.30 sati ujutro streljan je neki Šantić Ante, bez određenog zanimanja, star 21 godinu, u čijem je stanu nađen puškomitraljez sa 14 šaržera i 15 ručnih bombi.
19. 9. Noću su karabinijeri u obilasku našli 2 bombe tipa „si-pe“ u blizini zgrade Italijanske banke.
- 3.10. Nađeni su noću po zidovima kuća u nekim periferijskim ulicama grada srp i čekić nacrtani crvenom olovkom.
- 11.10. U 20.30 sati ubijen fašista Antonio Scotton, na koga su dva lica pucala iz pištolja dok je izlazio iz svoje kuće.⁵
- 23.10. Incident na trgu Vitorio Emanuele sa nekim čovekom za koga je utvrđeno da je nemački građanin rođen u Moskvi. Njega je napao vodnik Dobrovoljačke milicije za nacionalnu bezbednost jer nije hteo da skine šešir pri spuštanju zastave. Udaren je pesnicom i ozleđen; može se izlečiti, ukoliko ne nastupe komplikacije, za 15 dana.
- 25.
- 26-10. Noću su u Vodicama ubijena 2 vojnika a treći je ranjen. Vanredni sud je izrekao smrtnu kaznu 16-torici lica, od kojih su 4 u bekstvu, a 12-orici razne druge kazne.⁶
- 27.10. Oko 19.35 sati bačene su dve bombe na kamion Kr. karabinijera, ranjen je jedan mornar koji je bio u blizini mesta gde su bombe pale.⁷
- 5.11. Na periferiji u blizini „Dalmatienne“ pronađeno je tridesetak letaka koji govore protiv rata u Rusiji.
- 28.11. Opštinski šumar Šupe Nikola našao je u predelu Sv. Vid, 6 kilometara od Šibenika, pod gomilom kamenja, tri posude za prenos kreča i 4 letka na hrvatskom jeziku. U jednom se pravda ubistvo fašiste Antonija Skotona [Antonio Scotton]. Drugi sadrži biografije šestorice streljanih zbog pomenutog ubistva. Treći poziva narode bivše Kraljevine Jugoslavije na pobunu protiv fašizma. Četvrti govori o manifestacijama u Moskvi povodom godišnjice boljševičke revolucije. Nadalje je pronađeno: jedan, ciklostil, papir za ciklostil, 4 jugoslovenske vojničke puške, puščani meci, nekoliko kilograma crnog baruta, jedna knjiga Karla Marksa na čijoj naslovnoj strani stoji ime Marković Veljka.

⁵ Opširnije o atentatu na Antonija Skotona vidi tom V, knj. 1, dok. br. 214, knj. 2, dok. br. 130.

⁶ Akciju su izvršili partizani Vodica i okoline (vidi tom V, knj. 1, dok. br. 215).

⁷ Napad je izvršio Živojin Bulat sa svojom udarnom grupom (vidi tom V, knj. 1, dok. br. 217, knj. 2, dok. br. 125 i 130).

5.12. Oko 14.30 sati jedan agent Javne bezbednosti, nadgledajući okolinu „Dalmatienne“, uhapsio je jedno lice, po imenu Zenić Frane, kod koga je pronađena vreća sa namirnicama i odećom a koji je išao prema predelu Sv. Vid.

Prema izvršenoj istrazi smatra se da je Zenić pripadao prevratničkoj organizaciji na čijem je čelu stajao Marković Veljko. On i Marković biće predani Vanrednom sudu. Ovaj poslednji ima otežavajuću okolnost jer je bio jedan od vođa.

5.12. U ovdašnjoj Trgovačkoj akademiji na početku predavanja učenici Kovačević Mate, pok. Jakova, i Periša Vinko, Grgura, nisu hteli da pozdrave profesora rimskim pozdravom. Utvrđeno je da je prvi postupio namerno pošto je po osećanju komunista. Za njega se predlaže najstroži postupak vlasti. Za drugoga, pošto se smatra da je postupio iz neznanja i gluposti, predlaže se opomena.

16.12. Na kapiji i u okolini pravoslavnog groblja pronađeni su crteži crvenom bojom srpa i čekića. Istragom je utvrđeno da su izvršioci: Grubišić Živko od 17 godina, Čala Marko od 16 godina i Rajević Ivo od 16 godina, svi iz Šibenika. Uhapšeni su.

Utvrđen je i organizator student Zlatković Kristifor, komunistički agitator, koji je u bekstvu.

Komesar šef Javne bezbednosti
Modika Dr Vitorio
Modika

ZAPISNIK SA SASTANKA STAREŠINA 2. ARMIJE ODRŽANOG 30. DECEMBRA 1941. U VEZI S NEMAČKIM TRAŽENJEM DA ITALIJANSKE JEDINICE SADEJSTVUJU U OPERACIJAMA NEMAČKIH TRUPA ZA UNIŠTENJE PARTIZANSKIH SNAGA U ISTOČNOJ BOSNI¹

VP 10, 30. 12. 1941—XX

SASTANAK 30. DECEMBRA 1941—XX

Prisutni: ekšelencija komandant V AK; ekšelencija komandant XI AK; general, komandant armijske artiljerije; general, komandant armijske inženjerije; general, komandant armijske pozadine; general, načelnik Štaba armije; pomoćnik načelnika Štaba armije; načelnici Štaba V, VI i XI AK; načelnik Obaveštajnog odeljenja armije; načelnik Odeljenja civilnih poslova armije; načelnik Operativnog odeljenja armije; primo seniore² iz Odeljenja za vezu Dobrovoljne milicije za nacionalnu bezbednost; potpukovnik avijacije iz Komande armijske avijacije.

Izlaganje je započeo ekšelencija komandant armije i rekao da se ovi sastanci dosta često sazivaju usled nastalih promena koje ne potiču iz redova armije, već su odraz drugih sastanaka u Rimu, na kojima i sama ekšelencija prisustvuje.

U posebnom slučaju današnjeg sastanka, koji je usledio kratko vreme posle jednog drugog sastanka, promene su nastale zbog neodlučnosti nemačke Vrhovne komande u vezi sa njenim zahtevom koji je postavila našoj Vrhovnoj komandi.³

¹ Original u Nacionalnom arhivu u Vašingtonu, a snimak originala u Arhivu VII, reg. br. NAV — I — T — 821, f. 64/000993.

² Čin u Dobrovoljačkoj miliciji za nacionalnu bezbednost. Odgovara činu potpukovnika kopnene vojske.

³ Zbog nepovoljne situacije nemačkih jedinica na istočnom frontu, nemačka Vrhovna komanda oružane sile je 16. decembra 1941. naredila komandantu oružanih snaga Jugoistoka da snage u Srbiji i u NDH oslobodi za istočni front, s tim da njihovu ulogu, preuzmu bugarske i italijanske jedinice. Italijanska Vrhovna komanda, koju je nemački vojni izaslanik u Rimu, general Enno fon Rintelen (Enno von Rintelen), upoznao 17. decembra sa ovim zahtevom, izjasnila se 18. decembra spremnom da trupe italijanske 2. armije uđu u NDH, severoistočno od italijansko-nemačke demarkacione linije, i smene nemačke trupe, preuzimajući njihove zadatke. Hitler je, međutim, odlučio da se odustane od zahteva da italijanske trupe posednu nemačku okupacionu zonu u NDH i da se njihova intervencija u tom delu NDH ograniči na sadejstvo s nemačkim trupama u istočnoj Bosni. Vidi Arhiv VII, nemački fond, reg. br. 19/1, k. 70 (Ernest Wisshaupt, Die Bekaempfung der Aufstandsbewegung im Südostraum, str. 102—107), italijanski fond, reg. br. 3—1, k. 56, mikro^ teka NAV—I—T—821, f. 64/001006.

Ekselenčija komandant iznosi sažet sadržaj poslednjeg sastanka, takođe i iz razloga da bi se sa njime upoznao komandant V AK, koji istom nije prisustvovao.

Pošto ga je, 18. 12., primio Duče i upitao da li je 2. armija u mogućnosti da okupira celu Hrvatsku i smeni jedinice nemačke vojske, ekselenčija komandant je odgovorio da je potrebno pojačanje od dve komande AK sa prištapskim jedinicama i službama i pet divizija, kao i adekvatno pojačanje Komande pozadine armije.

Ovim pojačanjima mogli bi se rešiti samo problemi vojnog karaktera. Međutim, bilo je potrebno da se reše i svi ostali političko-ekonomski problemi itd., a da bi se postigao potpun efekat u ovom pitanju trebalo bi da se Nemci povuku sa svih funkcija koje sada vrše u Hrvatskoj (Géstapo — dodeljeni službenici itd.). Ne bi bilo pravedno dovoditi u pitanje živote naših vojnika i rasparčati snage posedanjem novih područja, dok bi drugi nastavili da gospodare u zemlji.

Duče nije odgovorio na ove argumente, već je od ekselenčije komandanta armije tražio da iznese način na koji name-rava da upotrebi snage koje će mu stajati na raspolaganju.

Predviđena upotreba snaga:

— jedan armijski korpus od dve divizije sa pravca jugoistočno od Zagreba prema jugu;

— jedan armijski korpus od tri divizije od Sarajeva prema severa, tako da se potpuno okruži glavnina ustanika i zatim definitivno rasprši.

Nemci drukčije vode operacije; dejstvuju po određenim pravcima, slično drumskom valjku koji prolazi i sve drobi, ali se ustanici vraćaju i postaju još jači.

Ekselenčija načelnik Generalštaba KoV, koji je prisustvovao ovom sastanku,⁴ odobrio je ovaj operacijski plan; zaključio je izjavom da je zahtev za dodelu pojačanja dosta skroman i da se može prihvatiti.

Pošto se vratio u sedište, izdato je naređenje da se priđe razmatranju ovog zadatka i sastavljanju odgovarajućeg zahteva za dodelu pojačanja.

Zahtev armije je već 25. o. m. bio u Rimu na razmatranju Generalštaba, ali su tada nastupile promene.

⁴ Pored generala Roate, načelnika Generalštaba, i generala Ambrozija, komandanta 2. armije, tom sastanku su prisustvovali grof Čano, ministar inostranih poslova, Kasertano, italijanski poslanik u NDH, i general Đovani Malji (Giovanni Magli) iz Vrhovne komande (vidi Arhiv VII, NAV—I—T—821, f. 64/001006).

Nemačka Vlada zahvaljuje italijanskoj Vladi na obećanoj saradnji, ali zasad namerava da ograniči intervenciju naših trupa samo na sadejstvo sa njenim trupama, koje će da otpočnu operacije protiv ustanika.

Razlog za ovu promenu može da se traži u jednoj informaciji koju je primio ekselencijski komandant armije.

Nemački general u Zagrebu, koji je posetio maršala Kvaternika, mora da mu je podneo ovo rešenje na usvajanje i da je ono u krugovima hrvatske Vlade naišlo na za nas nepovoljno reagovanje.⁵

Pošto je ponovo pozvan u Rim, ekselencijski komandant je razgovarao sa:

— njegovom ekselencijom Roatom [Roatta]; razgovor se vodio u opštim okvirima;

— njegovom ekselencijom Kavalerom [Cavallero]; razgovor se vodio o beznačajnim pitanjima.

Međutim, preciznija obaveštenja je ekselencijski komandant primio u Rimu od načelnika Štaba armije, koji mu je depešom dostavio prepis dopisa primljenog iz nemačke Više komande Jugoistoka,⁶ kojom privremeno sada rukovodi inženjerijski general Kunce [Kuntze].

Ekselencijski komandant naređuje da se pročita dopis nemačke komande, iz kojeg proističe da ona namerava da upotrebom 718. i 342. divizije u toku 15 dana, pošto 342. divizija mora biti premeštena radi upotrebe na drugom zadatku, napadne glavninu ustanika koja se nalazi oko Sarajeva.⁷

⁵ Prema izveštaju nemačkog generala u Zagrebu Glez Horstenau od 22. decembra 1941. komandantu oružanih snaga Jugoistoka, vodeće vojne ličnosti NDH su bile „iznenađene zbog nemačkih namera; maršal Kvaternik i general Lakša bili su novom situacijom preneraženi. Strahovali su od najtežih unutrašnjih poremećaja... Kvaternik je molio da [nemačka] 718. peš. divizija ostane u Hrvatskoj... i da se početkom iduće godine sprovede akcija čišćenja u istočnoj Bosni pod nemačkom komandom sa 718. div., 3—6 bat. iz Srbije i sa hrvatskim snagama, a po potrebi i sa italijanskim delovima iz Višegrada". U istom izveštaju Horstenau je predlagao da, radi zaštite nemačkih interesa, nemačka 718. peš. divizija i 3 landesšicen bataljona ostanu u NDH. U izveštaju od 24. decembra komandantu Jugoistoka general Horstenau se ponovo izjasnio protiv „suviše obimnog prepuštanja" teritorije NDH Italijanima, videći u tome „teške opasnosti za proleće". (Vidi Arhiv VII, nem. fond, reg. br. 19/1, k. 70, str. 105. i 106).

⁶ Reč je o dopisu nemačke Komande Jugoistoka, str. pov. br. 2666 od 26. decembra 1941, Komandi italijanske 2. armije (vidi Arhiv VII, mikroteka NAV—N—T—312, f. 452/8036483—4).

⁷ Tada je na teritoriji istočne Bosne dejstvovalo šest partizanskih odreda (Romanijski, „Zvijezda", Birčanski, Ozrenski, Majevićki i Kalinovički, ukupno 6 do 7.000 boraca), kao i 1. proleterska brigada, koja se sa Vrhovnim štabom, krajem decembra 1941, iz Rudog, preko s. Mede-

Na osnovu toga proističe da je zadatak armije — V i VI AK — da posedne celu italijansko-nemačku demarkacionu liniju i zatvori sve one pravce kojima bi ustanici, proterani dejstvom dveju nemačkih divizija, pokušali da se prebace na našu teritoriju.

Prilikom izvršenja ovog zadatka, u prvi plan je istaknuta upotreba divizijske artiljerije, koja može pomoći dejstvom barážne vatre na pomenutim pravcima, kao i upotreba avijacije, ne samo radi osmatranja već i radi bombardovanja i mitraljiranja.

Zadatak poveren 2. armiji pretrpeo je još jednu izmenu; dok je prema prvobitnom planu trebalo da 2. armija preuzme na sebe italijansko-nemačku demarkacionu liniju zaključno do Kalinovika, a Komanda oružanih snaga Crne Gore, koja kao pojačanje prima diviziju „Ravena" (popunjenu 100%), odsek Foča—Goražde, juče, 29. 12. posle podne, stigla je druga depeša iz Generalštaba KoV.

Na osnovu ove depeše, koju ekselencija komandant daje da se pročita, odsek Foča—Goražde prelazi pod nadležnost 2. armije (VI AK), koja dobija diviziju „Ravena" i izvesnu podršku jedinica Crne Gore, koje će sadejstvovati na Drini. Jačina ovih jedinica nije poznata, ali se zna da nije značajna.

Podnet je zahtev za obaveštenje o dislokaciji i jačini

Ekselencija komandant poziva komande V i VI AK da dobro procene demarkacionu liniju, koja sada već mora da je poznata, kako bi se izvršio raspored potrebnih snaga radi sprečavanja prolaza ustanika.

Dva armijska korpusa moraju da se povežu tako da se u tačkama dodira postigne čak i spajanje jedinica dvaju armijskih korpusa; komandu nad ovim jedinicama preuzeće stariji.

Zatim, u opštim crtama, razmatra demarkacionu liniju.

V armijski korpus

Odsek 1. brze divizije može materijalno čak i da se ne zauzima, s obzirom, na to da je divizija već duž demarkacione linije i da se nalazi na značajnoj daljini od zone operacija.

Što se tiče drugih odseka (divizije „Lombardija" i „Re"), potrebne mere preduzeće armijski korpus.

de, prebacila na teritoriju Romanijskog odreda. Glavnina partizanskih snaga se nalazila na prostoriji Sarajevo — Višegrad — Zvornik. (Vidi „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije", knj. 1, str. 177—179; A. Đonlagić i M. Leković: „Njemačka ofanziva na istočnu Bosnu", Vojno delo, Beograd, 1962, str. 66—70).

Ekselenčija komandant V armijskog korpusa predočava da je u nekim zonama sneg visok i da situacija kod ustanika nije jasna, jer se oni nalaze i sa jedne i sa druge strane demarkacione linije.

VI armijski korpus

Pitanje se postavlja kao veoma teško. Trebalo bi da raspored bude izvršen do 15. 1. i da se zadrži do 31. 1., kada će Nemci završiti operacije.

Najveće teškoće u vezi sa izvršenjem rasporeda u pomenutom roku predstavlja dolazak divizije „Ravena“. Kao prvo, potrebno je da divizija krene iz Aleksandrije za Dubrovnik.

Ekselenčija komandant ne vidi mogućnost da se upotrebi neka druga divizija. Divizija „Ravena“ popunjena je 100%, kako po brojnom stanju tako i po borbenoj gotovosti i uliva puno poverenje. U svakom slučaju to prepušta oceni komandanta VI AK.

Zatim je potrebno vreme za pokret divizije iz Dubrovnika do zone upotrebe — železnička pruga Dubrovnik—Metković je u prekidu.

Ekselenčija komandant kaže da treba tražiti veliki broj prevoznih sredstava, tako da se obezbedi brzo prebacivanje divizije.

Načelnik Štaba VI AK iznosi da 23. ili 24. treba da stigne odgovor od poznate osobe koja je izjavila da je ranije namepravala da pokuša napad na Sarajevo a zatim, pošto se uverila u neuspeh samog napada, da se preda nama.⁸

Ekselenčija komandant ne veruje u ove pregovore; traži u svakom slučaju da se požuri odgovor i odluka ove osobe.⁹

Potrebno je, pored ostalog, da VI AK vodi računa o svom desnom boku, naročito iz razloga što jedinice Crne Gore svakog časa mogu da napuste Grahovo.

Načelnik Štaba VI AK vodi računa o ovom napuštanju Grahova, koje dobija poseban značaj s obzirom na to da se mogućnosti infiltracije ustanika ovim povećavaju. Situacija na teri-

⁸ i ⁹ Redakcija nije ustanovila o kojoj je ličnosti reč. Međutim, iz raspoloživih podataka se vidi da se četnička komanda istočne Bosne i Hercegovine krajem decembra 1941. povezala sa Nemcima i da su „15 januara [1942] delegati srpskih četnika Bosne vodili pregovore sa nemačkom i italijanskom komandom u Višegradu“. Na osnovu postignutog sporazuma, pomenuta četnička komanda je naredila svim svojim jedinicama u istočnoj Bosni da nemačkoj vojsci omoguće slobodan prolaz na svim pravcima i da im pruže potrebna obaveštenja o partizanskim jedinicama (vidi Arhiv VII, četnički fond, reg. br. 4671 i 6060, fond NDH, reg. br. 12/2—5, k. 62).

toriji VI AK — divizija „Marke“ [Marche] i divizija „Kačatori“ [Cacciatori] — još je veoma zamršena i može postati uzrok neprijatnog razvoja.

Ekselencija komandant zatim potvrđuje da Rim može zahtevati izvršenje našeg rasporeda do roka koji su odredili Nemci, tj. do 15. 1,¹⁰ zbog pitanja prestiža, i zahteva da ga komandanti dva armijska korpusa što pre upoznaju sa svojim operacijskim zamislima, kako zbog izvršenja naših priprema tako i zbog dogovora sa Nemcima.¹¹

— 0 —

Razna pitanja

Raspoložive snage

U jednom razgovoru sa ekselencijom Kavalerom, ovaj je izrazio svoju želju da ne oduzima druge vojnike za zadatke koji nisu u vezi sa odbranom teritorije.

Ekselencija Kavalero je zadovoljan zbog promene koja je nastala u planu okupacije Hrvatske; na taj način on sada ima na raspolaganju snage koje su bile predviđene za okupaciju Hrvatske.

¹⁰ Petnaestog januara 1942. nemačka 342. i 718. peš. divizija i delovi domobranskog 2. i 3. korpusa otpočeli su desetodnevnu operaciju za "uništenje partizanskih snaga" na prostoriji: Sarajevo, Višegrad, Zvornik, Tuzla, Vareš. Neprijatelj je uspeo da probije partizanske položaje i da prodre na oslobođenu teritoriju, ali nije uspeo da uništi partizanske snage, koje su se delom probile na susednu teritoriju a delom povukle u planinske predele, van zahvata neprijateljskih jedinica.

U toku izvođenja operacije neprijatelj je imao oko 400 mrtvih, ranjenih i zarobljenih i 464 promrzla vojnika. Vidi: tom IV, knj. 3, dok. br. 33 i 145; Oslobođilački rat naroda Jugoslavije, knj. 1, str. 169—179; A. Đonlagić i M. Leković, n.d., str. 21—145; Arhiv VII, fond NOP, reg. br. 11/15, k. 9, nem. fond, reg. br. 19/1, k. 70 (str. 117—123).

¹¹ Sedmog januara 1942. general Ambrozio je nemačkom opunomoćenom generalu u Srbiji predložio odlaganje projektovane operacije, navodno zbog nemogućnosti blagovremenog dolaska divizije „Ravena“. Ali kako komandant Jugoistoka na to nije pristao, jer mu je 342. divizija stajala na raspolaganju samo do kraja januara, general Ambrozio je 10. januara izdao naređenje 6. armijskom korpusu da „se pobrine da do 15. tek. zapreči demarkacionu liniju“ a Guvernera Crne Gore zamolio „da naredi, pored vršenja zaprečavanja, da alpske trupe iz Višegrada slede pokret nemačkog puka iz Rogatice, zaposedajući zatim drumski čvor Mesići, južno od Rogatice“. Istog dana (10. januara) Komanda 2. armije obavestila je nemačkog oficira za vezu u svojim namerama. Na kraju se učešće italijanskih jedinica u planiranoj nemačkoj operaciji svelo na angažovanje samo jednog alpskog bataljona iz garnizona Višegrad, koji je guverner Crne Gore 11. januara stavio na raspolaganje nemačkoj komandi radi zaposedanja s. Mesića. (Vidi Arhiv VII, italij. fond. reg. br. 3/1, k. 56, nem. fond, reg. br. 18/1, k. 70, str. 114—116).

Ekaselencija načelnik Glavnog generalštaba ukazuje takođe na situaciju u Libiji, gde će naši moći da se brane u Sirtu držeci Bard. Na osnovu sporazuma sa Francuskom mogu u izvesnoj meri da se snabdevaju preko Tunisa.

Pored divizije „Ravena“, dodeljene VI AK, već su stigle ili će stići sledeće jedinice:

— trinaest posadnih četa (pet za V AK, tri za VI AK, tri za Komandu pozadine i dve za Rijeku; već ih je stiglo jedanaest);

— šest grupa konjičkih eskadrona za dejstvo peške (tri za V AK i tri za VI AK; već su stigle dve);

— dve legije crnih košulja (jedna za V AK i jedna za VI AK; već se nalaze na putu);

— 7. grupa alpinaca (za VI AK; nalazi se na putu).

Oduzeće se šest teritorijalnih bataljona koji se sastoje od starijih godišta, a zameniće ih dva dopunska grenadirski bataljona i tri alpinska bataljona pod komandom jednog pukovnika. Dodeljuju se: alpinski bataljoni VI armijskom korpusu; bataljoni grenadira: jedan V i jedan II. armijskom korpusu.

Jedanaesti AK, koji gubi dva od pomenutih teritorijalnih bataljona, primiće samo jedan grenadirski bataljon, koji, međutim, ne treba uključiti u formacijski sastav divizije „Granatieri“.

Šest teritorijalnih bataljona neće otići pre kraja januara.

Krajem januara oduzeće se konjički puk „Alessandria“ [Alessandria] koji treba da se motorizuje. Ovaj puk je određen iz razloga što je Generalštabu bio potreban jedan laki konjički puk. Njega će zameniti legija crnih košulja koja je već na putu; kao mesto dislokacije ove legije, V AK je odredio Karlovac.

Zamena divizije „Lombardija“ izvršiće se okupacionom divizijom „Murde“ [Murge], i to početkom februara. Divizijom komanduje general Negri Paride; ima dva pukovnika, od kojih je jedan dobar.

Dolazi u svom organskom sastavu; nije prošla ni kroz kakvu obuku.

Divizion 75/13 divizije „Lombardija“ ostaje u mestu, ali ga ne treba priključiti puku divizije „Murde“.

Dodeliće se dva komandanta obalske odbrane:

— jedan komandant brigade za V AK;

— jedan komandant divizije za VI AK.

Ekaselencija komandant izjavljuje da treba odmah **da** se upoznaju sa dužnostima, kako bi se oslobodile komande koje su sada zadužene za obalsku odbranu. Treba **im takođe ukazati da** obezbede zaleđe sa pravca kopna.

Komandanti armijskih korpusa treba odmah da izveste o primećenim nedostacima kod pomenutih jedinica, čim budu pristigle u zonu.

Grešku da se u *Fužine u Val Romano* upute konačari grupe eskadrona određene za Fužine (teritorija V AK) verovatno je učinila nadležna Komanda teritorijalne odbrane ili neka druga ustanova. Armija je prilikom označavanja iskrenih stanica odredila Fužine (vidi priložen dopis).¹²

Gubici u akcijama

Broj od 225 nestalih,¹³ od kojih 14 oficira, zabrinuo je načelnika Generalštaba KoV.

Ekselencija komandant armije uveravao je da ne postoji tendencija za *lako predavanje* i da je reč o manjim, okruženim jedinicama koje su ostale bez municije itd.

Što se tiče Vilusa, razgovarao je sa ekselencijom Roatom. Početna greška je bila što pukovnik Pinjатели [Pignatelli] nije pokazao dovoljno autoriteta da odbije predlog za izlazak kolone Raffaele [Raffaele].¹⁴

Situacija

Ekselencija komandant je u jednom razgovoru sa Dučecom, 28. 12., izložio situaciju.

U vezi sa Slovenijom Duče je zaključio:

1. — Pozvaću u Rim visokog komesara koji, između ostalog, mora da prihvati predloženu soluciju vojnih vlasti za pozivanje optužbi protiv krivaca.

2. — Ako ne primetim poboljšanje situacije, vlast ću poveriti vojnim organima.

Što se ostalog tiče, rekao je da se protiv komunizma treba boriti na svakom mestu i iskoreniti ga u osnovama.

Mogu da se izvuku sledeće direktive:

1. — Na sve moguće načine preduprediti iznenađenja u našim uporištima pomoću odgovarajućih mera budnosti i odbrane.

2. — U najvećoj meri pojačati i aktivirati obaveštanju službu i stalno raditi na njenom poboljšanju.

¹² Redakcija ne raspolaže tim dopisom.

¹³ Redakcija nije utvrdila na koji se period odnosi taj broj. U decembru 1941. je 2. armija imala 136 nestalih (vidi dok. br. 205).

¹⁴ Vidi dok. br. 205.

3. — Jedinice moraju da sačuvaju karakteristike pokretljivosti, kako bi se mogle suprotstaviti svim eventualnim situacijama.

4. — Sa jedinicama što češće djelovati i usmeriti ih tamo gde se pojave ustanici, žarišta pobune ili izvori snabdevanja (iznenaditi i okružiti naseljena mesta, izvršiti neposredan popis stanovništva, streljati sve one za kojima se traga).

5. — Ne kretati se glavnim putevima, jer ustanici njih najviše kontrolišu.

6. — Prodirati u šume, jer one predstavljaju skloništa bandi, i težiti postavljanju zaseda.

7. —• Zarobljenike uzimati u što manjem broju.

8. — Kontrolisati i pružati zaštitu našim doušnicima.

9. — Zemljanim radovima i bodljikavom žicom ojačati rampe na ulazima u naseljena mesta i železničke stražare.

Duče je izrazio utisak da se sa našim početnim nepoverenjem prema izvesnim hrvatskim vlastima sada slažu i naše centralne vlasti.

Doslovno je izjavio:

— i ja smatram da su već prevaziđene sadašnje granice Dalmacije koje su nametnute okolnostima datog momenta;

— možete eliminisati hrvatski uticaj u 2. zoni i ostaviti utisak da Italijani više neće napustiti ove krajeve. Treba sprečiti da se hrvatska uporišta pojačavaju i postići definitivno udaljšavanje ustaša;

— treba otpočeti razmatranje vojne sistematizacije nove granice na Dinari (izvršiti u februaru);

— treba iskoreniti komunizam i unutrašnje borbe. Sada radimo zajedno sa Nemcima, ali se može dogoditi da vam naredim da napustite 3. zonu.

Zatim ekselencija komandant referiše o razgovoru koji je u Veneciji vodio sa Pavelićem u prisustvu ekselencije Čana i o nameri koju je izrazio predsednik hrvatske Vlade da ponovo preuzme civilnu vlast u 2. zoni.¹⁵

Aktivnost na podizanju morala

Ekselencija komandant pohvaljuje Obaveštajno odeljenje za pokazanu inicijativu.

Izjavio je da je Duče demantovao ono što govore vojnici koji se vraćaju sa odsustva.

U zemlji svi rade, trpe glad itd.

¹⁵ Razgovor je vođen 15. i 16. decembra 1941 (vidi Dnevnik Grofa Čana, str. 288).

U nekim sektorima treba poboljšati ovu aktivnost. Pohvaljuje XI AK za pokazanu inicijativu u vezi sa osnivanjem hora graničnih jedinica koji obilaze uporišta. Sličnu inicijativu takođe je preduzeo i VI AK osnivanjem jednog malog orkestra.

Nastavni centar armije

Skreće pažnju armijskim korpusima na neophodnost da prikladno ljudstvo upućuju na kurseve koji imaju praktični karakter, i da to ne predstavlja opasnost za jedinice da se ovo ljudstvo udaljava zauvek.

Administrativna pitanja

Ekselenčija komandant je o ovom pitanju razgovarao sa načelnikom Generalštaba KoV i sa Vrhovnom komandom, i oni se slažu sa umesnim primedbama Komande 2. armije.

Situacija kod ustanika

Obaveštajno odeljenje mora pripremiti grafički pregled situacije kod ustanika i dostaviti ga armijskim korpusima, koji će preduzeti potrebno da se on ažurno vodi.

Pukovnik, načelnik Obaveštajnog odeljenja izjavljuje da se pregled situacije nalazi u fazi pripremanja.

Primedbe na dnevne i ostale izveštaje

Ekselenčija komandant traži objašnjenja u vezi sa izvesnim podacima iz izveštaja nekih armijskih korpusa.

ooooo 0 ooooo

BK. 204

**OBAVEŠTENJE KOMANDANTA 11. ARMIJSKOG KORPUSA
OD 31. DECEMBRA 1941. VISOKOM KOMESARU ZA LJUBLJANSKU
POKRAJINU O POTREBI ZA POJAČAVANJEM
GARNIZONA U ZONI LJUBLJANE RADI SUPROTSTAVLJANJA
AKCIJAMA PARTIZANA¹**

M

12 V akta

Operativno

V. P. 46, 31. decembar XX

02/10497 Op.

Bataljon Gran, straže u zoni Kočevje

VISOKOM KOMESARIJATU ZA LJUBLJANSKU
POKRAJINU

Ljubljana

Sadašnja situacija u zoni Ljubljane i na severnoj granici Slovenije nameće potrebu bilo da se pojačaju garnizoni na dohvat gore pomenute granične linije, bilo da se raspolaze jačim mobilnim grupama za brzo ugušenje banditizma, koji se, kao što je poznato, pojačava.

Sadašnji broj mojih trupa ne omogućava mi da na pogodan način preduzmem gore izložene mere; molim stoga Vašu Ekselecenciju da budete ljubazni i da mi javite što pre da li bataljon Gran, straže koji se nalazi u zoni Kočevje može biti uzet.

GENERAL ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDANT

— Mario Roboti —

^

¹ Kopija originala (pisana na mašini) u Arhivu VII, reg. br. 36/5—1, k. 456.